

วารสารมนุษยศาสตร์

ที่ปรึกษาชาวอเมริกันในประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๔๖-๒๔๔๗

ระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจสมัยอยุธยา

ข้าวในสมัยปลายอยุธยา

ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี

เมืองลูกหลวงกับการปกครองไทยโบราณ

ประวัติศาสตร์คืออะไร

เส้นทางอันตรายในวิชาการประวัติศาสตร์

คนกับความคิด: ชอร์จ ออร์เวล

วิจารณ์หนังสือ

แนะนำหนังสือ

แถมสุด นุ่มนนท์

พรรณ อวนสกุล

พริ้งภา พุฒินารากรและทวีศิลป์ สืบวัฒนะ

สุธน ศรีศิริชัย

ศรีศักดิ์ วลลิโกดม

อ. เอช. คาร์

สุจิตรา วุฒิสถียร

สุลักษณ์ ศิวรักษ์

Thammasat University

สารบัญวิจารณ์หนังสือ

		หน้า
Changrien (P.),	<i>Evaluation of Agricultural Development in Thailand (1961-1976)</i>	สมนึก พันธ์พิชั ๑๕๘
Coombs (P.H.),	<i>Attacking Rural Poverty: How Nonformal Education Can Help</i>	อภิชาติ พันธะเสน ๑๖๔
Hunt (R.N.C.),	<i>The Theory and Practice of Communism</i>	ฉันทิมา ย่องสุวัณซ์ ๑๖๖
Monroe (W.F.),	<i>Japan: Financial Markets and the World Economy</i>	วิศม์ยวรา ชันติกุล ๑๕๔
Rostow (W.W.),	<i>Politics and Stages of Growth</i>	อัมรินทร์ เขียววาสา ๑๕๑
Schumacher (E.F.),	<i>Small Is Beautiful</i>	ลิลี ไก่ยภาณนท์ ๑๕๕
Symononda (R.),	<i>A History of Thailand</i>	อรุณา ลมชาภิ ๑๓๒
กานธีวิล ในเร	<i>ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับกรุงสยาม</i>	ณรงค์ พ่วงพิศ ๑๓๔
ร. เจียวทัมทวง (แปล)	<i>การศึกษาสำหรับคนทุกชั้น</i>	สุนทร สุนันท์ชัย ๑๔๘
ช็อนนัค สมุทวนิช	<i>สรรพนิพนธ์ของเทียนวรรณ</i>	ยุพา ชุมจันทร์ ๑๓๕
ช็อนนัค สมุทวนิช	<i>๑๔ ตุลา: คณะราษฎรกับกบฏบวรเดช</i>	หาญจณี สมนิธิกุล ๑๔๓
นันทา วรรณศิริ	<i>พระราชพงศาวดาร (พราหมณ์ ใต้)</i>	ณรงค์ พ่วงพิศ ๑๓๗
พาสัก พงษ์ไพจิตร (แปล)	<i>เศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา</i>	วโรตา ชัยมงคล ๑๗๔
สุเทพ อัคราการ	<i>กฎหมายระหว่างประเทศกับการเมืองระหว่างประเทศ: พฤติกรรมและเอกสาร</i>	ชาติปรีดี ฉัตรภูมิ ๑๖๗
สุภชัย มนัสไพฑูริ	<i>กรรมกรในระบอบนายทุน</i>	ไกรรงค์ สุวรรณศิริ ๑๖๖
หุคค แสงอุทัย	<i>พรรคการเมือง</i>	ทักษิณ เจริญเกียรติ ๑๖๕
เหริยชัย ศรีจันทร์ และเนตร พูนวิวัฒน์	<i>กบฏ ร.ศ. ๑๓๐</i>	ทรงยศ แวหนองษ์ ๑๔๐
อภินทรศาสตร์ (คณะ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	<i>รายงานการสัมมนาเรื่อง การสอนวิชาภาษาไทยในระดับอุดมศึกษา</i>	วัลยา ช้างขวัญอิน ๑๖๓

วิจารณ์หนังสือ

A History of Thailand

Rong Syamanonda

Thai Watana Panich, 1973

203 pp.

หนังสือเล่มนี้จัดทำครั้งที่ ๑ เมื่อปี ค.ศ. ๑๙๗๑ ในการจัดทำครั้งที่ ๒ นี้ ผู้เขียนกล่าวว่าได้ปรับปรุงให้ทันสมัยและดีขึ้นโดยมีการเพิ่มรูปภาพ และแผนที่ประกอบ คำนำของผู้เขียนในการพิมพ์ครั้งที่ ๑ ซึ่งปรากฏในเล่ม ผู้เขียนได้แสดงจุดมุ่งหมายในการเขียนหนังสือเล่มนี้ว่า (ขอยกคำพูดของผู้เขียนโดยไม่แปล)

"to present a History of Thailand in English so as to present a Thai point of view to foreign readers"

ลักษณะการเขียนของผู้เขียนค่อนข้างจะล้าสมัยทั้งในด้านการพูดและวิธีการเขียน ผู้เขียนให้ความสนใจในรายละเอียดปลีกย่อยมากเกินไป สิ่งที่สำคัญควรหลีกเลี่ยงให้ผู้เขียนก็ไม่ทำ การพยายามให้ความหมายของคำต่างๆ เช่น สยาม ว่ามาจากไหน ชื่อของกรุงเทพฯ ซึ่งมีส่วยยาวเหยียด ผู้เขียนก็ให้พยายามแปลชนิดคำต่อคำอันนี้เห็นว่าผู้เขียนควรจะใช้เวลากล่าวถึงเรื่องอื่นๆ ที่มีแง่คิดมากกว่า เช่น บทบาทความสำคัญของผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในสมัย รัชกาลที่ ๕ และเหตุการณ์สำคัญกรณีวังหน้า ปีร.ศ. ๑๑๒ แต่ผู้เขียนกลับเห็นเรื่องเหล่านี้ไม่สำคัญและไม่กล่าวถึงเลยในกรณีวังหน้าก่อนความวุ่นวายต่างๆ ที่เป็นเหตุการณ์สำคัญอันหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ ๕ การเขียนตั้งแต่ต้นจนจบ ผู้เขียนหลีกเลี่ยงการใช้เชิงอรรถ เพื่อให้การเขียนหนังสือเล่มนี้เป็น simple history ซึ่งผู้เขียนมีความคิดในการแบ่ง history ออกเป็น ๒ ชนิด คือ simple history และ complex or advanced history โดยมีข้อแตกต่างอยู่ที่การใส่เชิงอรรถ หนังสือ

เล่มนี้ผู้เขียนกล่าวว่าจัดเป็น simple history เพราะไม่มีเชิงอรรถ คอยทำความเข้าใจและรวมความสนใจในการอ่านของท่านผู้อ่าน วิธีการเขียนเป็นการเล่าเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์มากกว่าจะเป็นการวิเคราะห์ และมีลักษณะเป็นการย่อความ โดยย่อจากเรื่องราวอันมากมายในประวัติศาสตร์ไทย แต่ผู้เขียนก็เล่าเรื่องได้ก่อให้เกิดภาพพจน์ได้ และคิดว่าคงจะไม่ทำให้ผู้อ่านชาวต่างชาติเกิดความสับสนในเหตุการณ์ต่างๆ

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด ๑๘๖ หน้า ไม่รวมรายชื่อหนังสืออ้างอิง และดัชนีค้นคว้า แบ่งออกไปตามยุคสมัยได้ ๑๓ บท เริ่มจับเหตุการณ์ตั้งแต่ต้นฐานเดิมและการอพยพของคนไทย การอพยพของคนไทยลงมาสู่แหลมอินโดจีน และแหลมอินโดจีนและอาณาจักรของไทย นี่เป็น ๓ บทแรก (หน้า ๑-๑๔) ในทฤษฎีเกี่ยวกับการอพยพของคนไทย ว่ามาจากไหน ผู้เขียนก็ยังไม่มีความเห็นว่าจะมาจากเทือกเขาอัลไต และขยายมาทางใต้ ผู้เขียนอาจเชื่อความคิดที่ว่าคนไทยอพยพมาจากจีน ดังนั้นจึงได้รวบรวมเอาชื่อเขียน และความคิด ของนักคิด นักเขียนต่างๆ มาสนับสนุนทฤษฎีข้างต้นที่ว่า คนไทยได้อาศัยอยู่แถบตะวันตก หรือตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลเสฉวน เมื่อ ๔๐๐๐ ถึง ๕๐๐๐ ปีมาแล้ว (หน้า ๗) ผู้เขียนไม่ได้แสดงทัศนะของตนเองว่าคิดอย่างไรในเรื่องนี้ อีกทั้งไม่ได้เปิดความคิดให้ผู้ผู้อ่านทราบเลยว่าเวลานี้ นักวิชาการรุ่นใหม่ของไทยหลายท่านได้แสดงความคิดพร้อมทั้งให้เหตุผลสนับสนุนว่า คนไทยอาจจะไม่ได้อพยพมาจากที่ไหนเลยก็เป็นได้

บทที่ ๔ (หน้า ๒๐-๓๑) เป็นเรื่องราวการเริ่มต้นและต้นสุดของยุคสุโขทัย ซึ่งผู้เขียนได้

กล่าวถึงพระมหากษัตริย์แต่ละองค์อย่างย่อ ๆ แต่ให้ความสำคัญแก่รัชกาลพ่อขุนรามคำแหงเป็นพิเศษ

บทที่ ๕ เป็นเรื่องรองยุคอยุธยา ตั้งแต่เริ่มสถาปนาจนสิ้นสุดการเสียกรุงครั้งแรก (หน้า ๓๒-๕๒) ไม่มีอะไรใหม่นอกจากการเล่าเรื่องกษัตริย์แต่ละองค์เช่นเดียวกับยุคสุโขทัย เป็นการย่อความจากพงศาวดารไว้

บทที่ ๖ เป็นการกู้อิสรภาพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (หน้า ๕๓-๖๑)

บทที่ ๗ เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับประเทศต่างๆ ในสมัยอยุธยา (หน้า ๖๒-๘๓) และสรุปสิ้นสุดยุคอยุธยาลงในบทที่ ๘ ตั้งแต่หน้า ๘๔ ถึง ๙๒

บทที่ ๙ มาในยุคกรุงธนบุรีซึ่งมีไม่กี่หน้า ตั้งแต่หน้า ๙๓-๙๔ ได้กล่าวอย่างย่อถึงการกอบกู้เอกราชของไทยในครั้งที่ ๒ ซึ่งเสียแก่พม่าเช่นในครั้งแรก ทำให้เห็นความยุ่งยากที่ปรากฏ ข้ามมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในบทที่ ๑๐ ผู้เขียนได้ย่อเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๑-๓ ไว้รวมกันอย่างสั้น ๆ (หน้า ๑๐๐-๑๐๗) และ หน้า ๑๐๘-๑๔๕ เป็นบทที่ ๑๑ เป็นเรื่องราวในยุคที่ประเทศไทยเข้าสู่ยุคใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และ ๕ แสดงให้เห็นการติดต่อกับต่างประเทศ ผลสำเร็จและความสูญเสียที่ได้รับ

บทที่ ๑๒ (หน้า ๑๔๖-๑๖๑) กล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๖ และ ๗ ในบทนี้อีกเช่นกัน ที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงการเสด็จประพาสของรัชกาลที่ ๖ การจระเข้ยื้อเมืองต่างๆ ที่เสด็จ แทนที่จะข้ามไป ก่อให้เกิดความเบื่อและรำคาญขึ้นแทนที่ ผู้เขียนควรจะให้ความสำคัญในเหตุการณ์สำคัญ เช่น การกบฏในปี ร.ศ. ๑๓๐ ความคิดของคนรุ่นใหม่ในยุคนั้น ปัญหาของชาวจีน ผู้เขียนควรจะช่วยให้แง่คิดในปัญหาเหล่านี้ และน่าจะแสดงความคิดเห็นให้ปรากฏดีกว่าที่จะกล่าวอย่างผ่าน ๆ หรือไม่กล่าวถึงเลย มีปรากฏมากมายในหนังสือเล่มนี้เกี่ยวกับเรื่องที่จะรวบรวมไว้ให้เห็นเข้า แต่ผู้เขียนกลับทำให้กว้างขึ้น เช่น เรื่องเกี่ยวกับสนธิสัญญาต่างๆ ที่ไทยทำกับต่างชาติ

ผู้เขียนได้คัดลอกมาใส่ไว้มากมายแทนที่จะหาทางย่อใจความให้น่าสนใจ และให้ความสนใจในปัญหาต่างอื่นเช่นที่กล่าวข้างต้น โดยไม่ถึงความสำคัญของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับต่างประเทศ

จบลงด้วยบทที่ ๑๓ ซึ่งเป็นบทสุดท้ายว่าด้วยระบบประชาธิปไตยในประเทศไทย (หน้า ๑๖๒-๑๘๖) นับตั้งแต่เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในสมัยรัชกาลที่ ๗ จากระบอบราชาธิปไตยมาสู่ระบบประชาธิปไตยซึ่งได้สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะชักและหยุดพัฒนาไปบ้างบางยุค

ในการรวบรวมเอกสารประกอบการเขียนหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้ใช้ทั้งเอกสารประเภทที่ ๑ และประเภทที่ ๒ (primary and secondary sources) ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ อีกทั้งภาษาฝรั่งเศส ผู้เขียนน่าจะได้ออกนอกจากกันสำหรับเอกสารประเภทที่ ๑ และ ที่ ๒ ผู้อ่านที่สนใจอ่านหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยจะเห็นว่าผู้เขียน เพิกเฉย และมองข้ามหนังสือที่ดีและน่าสนใจไปมากมาย โดยที่ไม่ได้นำมาใช้ประกอบการเขียน คำนี (index) ทำย่อเล่มผู้เขียนได้ทำอย่างดี

กล่าวโดยสรุป ถ้ามองจากจุดมุ่งหมายที่ผู้เขียนวางไว้ในการเขียนเรื่องนี้ ก็นับว่าผู้เขียนประสบผลสำเร็จที่สามารถวาดภาพให้ชาวต่างชาติได้เห็นความเป็นมาของชาติไทยว่า ก่อเกิดและสืบเนื่องมาถึงปัจจุบันได้อย่างไร แต่สำหรับชาวไทยหรือชาวต่างชาติที่สนใจและรู้ประวัติศาสตร์ไทยได้ดีซึ่ง หนังสือเล่มนี้ก็ไม่มีอะไรใหม่นัก นับเป็นความพยายามของผู้เขียน และเพราะผู้เขียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่เหมือนกับนักวิชาการส่วนใหญ่ที่ผู้เขียนกล่าวว่า แม้จะมีความรู้ความสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ดี และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเขียนหนังสือประเภทนี้ดี แต่ นักวิชาการเหล่านั้นก็ปฏิเสธ เพราะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง (lack self-confidence) ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้เขียนที่ยึดถือและปฏิบัติตามสุภาษิตของอังกฤษ บทหนึ่งที่ว่า "Nought venture nought have" ทำให้ผู้

เขียนสามารถคำพันอุปสรรค และทนคำวิจารณ์ต่าง ๆ ซึ่งนักวิชาการส่วนใหญ่ยังไม่ถึงที่จะกล้ากเป็นเป้าของการวิจารณ์ได้ด้วยความกล้าของผู้เขียนอนันต์ จึงปรากฏเป็นหนังสือเล่มนี้ออกมา ซึ่งเป็นหนังสือภาษาอังกฤษที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทยตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่น้อยเล่มเหลือเกินในจำนวนหนังสือประเภทดังกล่าวที่มีปรากฏน้อยก็ด้วยเหตุผลที่ผู้เขียนชี้ให้เห็นข้างต้น ดังนั้นจึงเห็นว่าผู้เขียนน่าจะได้รับการสรรเสริญ ในการที่เป็นผู้ผลิตผลงานทางวิชาการที่มีคุณค่าเล่มนี้ออกมา โดยเฉพาะให้เป็นประโยชน์แก่ชาวต่างชาติผู้สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ไทย.

อรุณา สมชาติ
คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์

ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง

ประเทศฝรั่งเศสกับกรุงสยาม

กาเบรียล โมเรล แต่ง

ดวงเพ็ญ พันธุ์หงษ์ แปล

กรมศิลปากรพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๖

๕๐ หน้า

ในหนังสือเล่มนี้ ค้นฉบับเดิมเป็นภาษาฝรั่งเศสเรื่อง "Histoire des Relations de la France et du Siam" เป็นวิทยานิพนธ์ของ Gabriel Maurel ในคำนำของหนังสือเล่มนี้ก็ได้กล่าวถึงเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้ไว้สังเขปอยู่แล้ว

ในเรื่องก็บรรยายถึงความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสกับประเทศสยามไว้ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงสยามและพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส ท่อไปก็กล่าวถึงเรื่องความสัมพันธ์กับชาวเขมรเข้ามาเกี่ยวข้องกับสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้เขียนได้

บรรยายให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของฝรั่งเศสที่มีต่อไทย และความมุ่งมั่นที่จะเป็นใหญ่เหนือดินแดนแถบอินโดจีน ได้เน้นถึงกลวิธีการทางการเมืองของฝรั่งเศสในอันที่จะให้ได้ดินแดนดังกล่าวไว้ เช่น พยายามทำสนธิสัญญากับไทยและกับเขมรโดยฝรั่งเศสจะมีส่วนได้เปรียบและเป็นผลดีต่อตนเองอยู่เสมอและถึงกับยอมรบให้เขมรอยู่ในอารักขาของตน และบันทึกอำนาจของไทยที่มีอยู่เหนือประเทศทางอินโดจีน และกีดกันอิทธิพลของอังกฤษซึ่งมาครอบครองพม่าอยู่ไม่ให้มาศึกษาขวางการค้าเนืองงานของตนเป็นต้น

ในหนังสือเล่มนี้ยังได้อธิบายถึงสนธิสัญญาฉบับปี ค.ศ. ๑๘๔๖ อันเป็นสนธิสัญญาและการตั้งถิ่นฐานการค้ากับไทย กับข้อตกลงทางศาสนา สนธิสัญญาปี ๑๘๖๗ ระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ซึ่งระบุว่าฝรั่งเศสจะเป็นผู้อารักขาคุ่มครองเขมร และเรื่องรวมดินแดนเขมร ซึ่งระหว่างนั้นพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นเสวยอำนาจอริยไทยภายนอกให้อยู่ในความดูแลของฝรั่งเศสแล้ว และไทยเสนอให้เปิดการเจรจาตกลงเรื่องการกำหนดเขตแดนที่กรุงปารีส เรื่องไทยส่งทัพไปรบในเขมร เรื่องฝรั่งเศสยึดดินแดนของไทย ฝรั่งเศสกับไทยเกิดปะทะกัน ไทยต้องจ่ายเงินเป็นค่าเสียหายแก่ชนชาติฝรั่งเศส สนธิสัญญาปี ค.ศ. ๑๘๙๓ สนธิสัญญาปี ค.ศ. ๑๙๐๒ และฉบับ ค.ศ. ๑๙๐๓ และ ค.ศ. ๑๙๐๔ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเรื่องการพัฒนาทางด้านการธุรกิจของประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งในขณะนั้นได้มีการปฏิรูปเงินตรา เงินแผ่นดิน และการจัดงบประมาณ แสดงบัญชีรายจ่ายรายรับของประเทศไทย จำนวนเงินภาษีประเภทต่าง ๆ เรื่องการสร้างทางรถไฟ ความเจริญทางการค้าขาย ซึ่งไทยค้าขายกับต่างชาติอย่างเป็นผลดี แสดงสถิติการค้ากับต่างประเทศไว้ด้วย ทั้งได้กล่าวถึงกฎเกณฑ์ที่ใช้เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกทางการเมืองของฝรั่งเศสไปสู่แหลมอินโดจีน

ในคำนำของหนังสือเล่มนี้ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า เป็นหนังสือที่น่าสนใจมีประโยชน์ในการค้นคว้าและศึกษาให้ทราบถึงสถานการณ์บ้านเมืองของไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ ซึ่งพัวพันกับฝรั่งเศสและเขมรอยู่เป็นอันมาก และทำให้ทราบถึงเจตนารมณ์และความต้องการฝรั่งเศสในสมัยนั้น เพราะผู้เขียนเรื่องนี้เป็นชาวฝรั่งเศสย่อมจะเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิด และการดำเนินการทางการเมืองของประเทศของตนได้อย่างดี

อย่างไรก็ตามก็มีข้อที่น่าสังเกตบางประการ ในเนื้อหาบางตอนของหนังสือเล่มนี้กล่าวคือ ประการแรก ผู้เขียนกล่าวว่าประเทศไทยทำการตกลงประนีประนอมกับอังกฤษเพื่อต่อต้านฝรั่งเศส (หน้า ๒๕) และอังกฤษพยายามไกล่เกลี่ยความไม่ลงรอยระหว่างไทยกับฝรั่งเศสแทนที่จะช่วยเหลือฝรั่งเศส เพื่ออังกฤษจะได้สามารถหยิบยืมส่วนใดส่วนหนึ่งของจังหวัดในไทยให้พ่อค้าของตนสามารถเดินทางค้าขายได้อย่างอิสระจากมณฑลยูนนานไปจนถึงอ่าวเบงกอล (หน้า ๒๖) และกล่าวหาว่าอังกฤษพยายามที่จะหันความสนใจของฝรั่งเศสให้ออกไปเสียจากพรมแดนทิศตะวันตก เมื่อพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วก็ออกจะเห็นได้ว่าผู้เขียนมีความรู้สึกทางชาตินิยมมากเกินไป เพราะผู้เขียนเป็นชาวฝรั่งเศส ความเป็นจริงไทยหาควรเกรงอังกฤษและฝรั่งเศสทั้งคู่ เนื่องจากไทยเป็นประเทศเล็ก ๆ ซึ่งง่ายต่อการสูญเสียเอกราช ทั้งนี้การที่อังกฤษกับไทยตกลงประนีประนอมกันได้ จึงน่าจะเป็นเพราะว่าไทยเองก็หวาดกลัวอังกฤษและอังกฤษเองก็เกรงอิทธิพลของฝรั่งเศสจะขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางในแหลมอินโดจีนอันอาจจะกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของอังกฤษมากกว่าที่ไทยจะไปคิดร่วมมือกับอังกฤษต่อต้านฝรั่งเศส

ประการที่สอง ผู้เขียนกล่าวว่า ไทยทำคนประหนึ่งหารกันไปเรียกร่องสิทธิเอาดินแดนเขมรซึ่งอังกฤษยอมรับกับจีนว่าอยู่ในความปกครองของจีน

และกล่าวหาต่อไปว่าไทยสามารถจะหาดินแดนชกเซยใต้ทางคันทะวันออกด้วยการเริ่มขยายครอบครองเข้าไปในลาว (หน้า ๒๖-๒๗) โดยข้อเท็จจริงแล้วดินแดนเขมรและรัฐฉานก็ล้วนเป็นพวกไทยใหญ่ซึ่งเคยส่งเครื่องบรรณาการให้กรุงเทพฯ มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์และราชอาณาจักรลาวก็รวมอยู่ในราชอาณาจักรไทยมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมาเช่นเดียวกัน ฝรั่งเศสต่างหากที่พยายามขยายอำนาจเข้ามาในบริเวณนี้

ประการที่สาม ผู้เขียนกล่าวว่า ความมั่งคั่งของไทยที่กระทำการก้าวร้าวต่อฝรั่งเศสเป็นเพราะได้รับการสนับสนุนจากอังกฤษ ถึงกับไทยตกลงยกแคว้นเชียงตุง (Xiang Tong) และดินแดนริมฝั่งแม่น้ำโขงตอนบนให้อังกฤษ ผู้เขียนกล่าวไปในทำนองว่าถ้าไทยได้รับการสนับสนุนจากอังกฤษแล้ว ไทยจะไม่กล้าก้าวร้าวกับฝรั่งเศสเลย และยังกล่าวหาว่าอังกฤษต้องการขยายอำนาจเข้าไปในจีน (หน้า ๒๗-๒๘) โดยข้อเท็จจริงแล้ว ฝรั่งเศสเองก็กำลังแสวงหาเส้นทางติดต่อกับจีนตอนใต้โดยผ่านลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งนี้การที่ฝรั่งเศสขยายอิทธิพลเข้าไปในเขมร ลาว ยูนนาน จึงแสดงท่าทีของฝรั่งเศสออกมาอย่างชัดแจ้ง ซึ่งจะต้องลงนามแข่งขันกับอังกฤษในเรื่องนี้ด้วย จะโทษอังกฤษแต่ฝ่ายเดียวไม่ได้

ประการที่สี่ ผู้เขียนกล่าวว่าไทยรุกรานฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง และกองทัพฝรั่งเศสได้ส่งเรือปืนชื่อ เลอ ลูแตง ไปจอดไว้ที่ปากน้ำเจ้าพระยา กองทัพฝรั่งเศสได้ทำการตีทัพไทยจนล่าถอย (หน้า ๓๓) โดยข้อเท็จจริงแล้วดินแดนบริเวณดังกล่าวอยู่ในความปกครองของไทยมาช้านานแล้ว ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปรุกราน ฝรั่งเศสต่างหากที่พยายามจะก่อเหตุยุ่งยากตามนโยบายของลัทธิจักรวรรดินิยมของฝรั่งเศสเอง

ประการที่ห้า การที่ผู้เขียนกล่าวว่าพระมหากษัตริย์ไทย คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่

หัวทรงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของนายรอลแล็ง จากเกอแม็ง (M. Rollin Jacquemyn) ซึ่งเป็นศักร์ท่วงการของฝรั่งเศส (หน้า ๔๖) การกล่าวเช่นนั้นแสดงว่าฝรั่งเศสนั่นเองที่คิดจะเอารักเอาเปรียบไทยอยู่ตลอดเวลาในการเจรจากดลงความเมืองต่อกัน เนื่องด้วยก่อนหน้านี้ฝ่ายไทยรากผู้เชื่อว่าญาคำนกฎหมายระหว่างประเทศจึงเป็นโอกาสเหมาะสำหรับฝรั่งเศส แต่เมื่อไทยได้ที่ปรึกษาซึ่งอดีตเคยเป็นศาสตราจารย์ทางกฎหมายชาวเบลเยียม คือ นายรอลแล็ง จากเกอแม็ง ฝรั่งเศสก็เลยไม่ชอบนายรอลแล็ง เพราะนายรอลแล็งคอยชักชวนมิให้ฝรั่งเศสมีโอกาสจะเอาเปรียบไทยได้ง่าย ๆ จะเห็นได้ว่านายรอลแล็ง ทำคุณประโยชน์ให้แก่แผ่นดินไทยมาก จนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาอภัยราชสยามานุกุลกิจที่ปรีชาราชการแผ่นดิน

ถึงแม้ว่าผู้เขียนจะได้แสดงทัศนะไปในทางทำนองที่ท้าทายผู้อ่านซึ่งเป็นคนไทยให้คอยติดตามถึงกล่าวของผู้เขียนก็ตาม ถึงกระนั้นผู้เขียนก็ได้แสดงรายละเอียดในเรื่องการทำสนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสไว้ได้แจ่มชัดพอสมควร เท่ากับเป็นการสรุปข้อตกลงต่าง ๆ ที่ทำขึ้นระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในช่วงของเวลาดังกล่าวแล้ว ให้ผู้อ่านได้รับความสะดวกในการทำความเข้าใจกับสิ่งเหล่านี้มากขึ้น และช่วยให้เห็นถึงความยุ่งยากของการทำความเข้าใจต่อกัน ความหวาดระแวงต่อกัน และความพยายามของประเทศเล็กๆ อย่างประเทศไทยที่จะหนีจากการเอารักเอาเปรียบของชาติมหาอำนาจอย่างฝรั่งเศส ทั้งนี้เป็นต้น

หนังสือเล่มนี้มีข้อที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือการกล่าวถึงความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศไทย และการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัชกาลที่ ๕ ไว้ละเอียดพอสมควร ทั้งใน

ด้านการปฏิรูปการคลังและเงินตรา เกษตรกรรม การพาณิชย์ และการคมนาคม อันจะมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ สมควรที่ผู้ศึกษาวิชาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทยควรจะหาอ่านดูบ้าง มีรายการเปรียบเทียบรายรับและรายจ่ายของรัฐบาลแต่ละปี ตลอดจนประเภทของรายได้และประเภทของรายจ่าย ก็นับว่าพอเป็นสถิติข้อมูลที่จะใช้ในการอ้างอิงได้ โดยทั่วไปแล้วในตอนท้ายของหนังสือเล่มนี้น่าจะเป็นภาคผนวกมากกว่าที่จะอยู่ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับไทย เพราะไม่ได้เกี่ยวข้องกันเลย นอกจากพูดถึงเรื่องเศรษฐกิจของประเทศไทยเท่านั้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว หนังสือเรื่องนี้มีคุณค่าพอที่จะเป็นเอกสารอ้างอิงในการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับประเทศไทย ได้ดีเล่มหนึ่ง เพราะเป็นวิทยานิพนธ์ซึ่งจะต้องได้รับการกลั่นกรองตรวจสอบมาเป็นอย่างดีแล้ว มีข้อที่น่าจะต้องระวังไว้อย่างเดียวคือ ส่วนใดที่เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนในเชิงวิพากษ์วิจารณ์แล้ว ผู้เขียนก่อนข้างจะขาดความเป็นกลางในการพิจารณาแง่มุมต่าง ๆ ของสถานการณ์ไปบ้าง เพราะผู้เขียนเป็นชาวฝรั่งเศสซึ่งประเทศบ้านเกิดของตนเองเป็นคู่กรณีกับประเทศไทย ทำให้ผู้เขียนนอกไม่ได้ที่จะแสดงลักษณะของความเป็นนัก “ฝรั่งเศสนิยม” ออกมาในข้อเขียนทางวิชาการเรื่องนี้ และเมื่อคุบรณานุกรมท้ายเล่มที่ใช้ประกอบการเขียน ก็ยังประจักษ์ชัดมากขึ้น เพราะส่วนใหญ่เขียนโดยชาวฝรั่งเศสแทบทั้งสิ้น น่าจะมีหลักฐานจากอังกฤษหรือไทยให้มาก ๆ พอกับหลักฐานจากทางฝรั่งเศส ก็จะดูเป็นกลางกว่านี้อีกมาก

ณรงค์ พ่วงพิศ
คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์

พระบารากปีตัน (ฟรานซิส โลท์)

ผู้สำเร็จราชการเกาะปริงซ์ ออฟ เวลส์

นางนันทา วรเนติวงศ์ เรียบเรียง

กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่ ๒๕๑๑ ๖๒ หน้า

หนังสือเล่มนี้ นับว่าเป็นหนังสือที่เกี่ยวกับชีวประวัติได้เล่มหนึ่ง เพราะได้กล่าวถึงประวัติของฟรานซิส โลท์ ผู้สำเร็จราชการเกาะปริงซ์ ออฟ เวลส์ (เกาะบีนัง) ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งถึงแก่อนิจกรรม ไม่มีการแบ่งเป็นบทหรือตอนแต่อย่างใด และไม่มีการแบ่งหัวข้อย่อยกับเรื่องราวแต่ประการใดด้วย ผู้อ่านจะต้องอ่านติดต่อกันไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่หน้า ๑ - หน้า ๖๒ จึงจะทราบเรื่องราวติดต่อกันโดยตลอด

ผู้เรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ได้บอกให้ผู้อ่านทราบว่า ฟรานซิส โลท์ เดิมเป็นชาวอังกฤษ ได้เป็นพ่อค้าสังกัดกับบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ได้เดินทางไปมาค้าขายทางเรือติดต่อกับเมืองท่าต่าง ๆ รวมทั้งเมืองกลาง (เกาะภูเก็ต) ของไทยด้วย และได้เคยพำนักอยู่ที่เมืองกลางเป็นเวลานาน ได้รู้จักคุ้นเคยกับพระยาตลาดงและคุณหญิงจัน (ท้าวเทพกระษัตรี) ผู้ภรรยา ฟรานซิส โลท์ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาราชภักดีจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เพราะได้ถวายคาบกระบี่พลอยและปืน แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ฟรานซิส โลท์ ผู้นี้เป็นผู้ขอเข้าเกาะบีนังต่อพระยาไทรบุรีเจ้าเมืองไทรบุรี ไว้เป็นที่พักเรือรบเรือค้าขายทางทะเลของอังกฤษ สำหรับค้าขายแข่งกับฮอลันดา จนในที่สุดเป็นผลให้เกาะบีนังตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. ๑๗๘๖ ฟรานซิส โลท์ ได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อ ค.ศ. ๑๘๐๔ บนเกาะบีนังแห่งนี้

เมื่อผู้อ่านอ่านหนังสือเล่มนี้จบแล้ว จะช่วยให้เข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทย มลายู และอังกฤษได้ก็พอสมควร โดยมีฟรานซิส โลท์ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญอยู่เบื้องหลังด้วย เดิมทีเกี่ยวกับฟรานซิส โลท์ ได้มาค้าขายทั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองกลางของไทย จนรู้จักคุ้นเคยกับหัว

เมืองต่าง ๆ ในแถบแหลมมลายูเป็นอย่างดี แต่ต่อมาเกิดทะเลาะกับเจ้าพระยาตลาดง (ผู้สำเร็จราชการใหญ่ซึ่งได้รับแต่งตั้งมาจากกรุงเทพฯ) ผลสุดท้ายต้องอพยพไปจากเกาะกลาง

ฟรานซิส โลท์ คนนี้เองที่วางแผนจะเอาเกาะกลางมาเป็นอาณานิคมของอังกฤษ แต่แผนการต้องถูกระงับไปเพราะอังกฤษเกิดทำสงครามกับฝรั่งเศสในปี ค.ศ. ๑๗๘๑-๑๗๘๒ ต่อมาเมื่อสงครามสงบ อังกฤษก็รื้อฟื้นเรื่องเมืองกลางใหม่ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับเกาะบีนังแล้ว เกาะบีนังมีอ่าวจอดเรือดีกว่าตลาดง อังกฤษจึงหันไปสนใจเกาะบีนัง และฟรานซิส โลท์ ได้ประสบผลสำเร็จในการเจรจาขอเช่าเกาะบีนังจากเจ้าเมืองไทรบุรี ทั้งนี้เป็นเพราะในขณะนั้นไทรบุรีกำลังเกรงว่า ไทยจะยกกำลังไปตีเมืองไทรบุรี ไทรบุรีจึงยอมตกลงกับอังกฤษเพื่อหวังความช่วยเหลือจากอังกฤษ

เมื่อฟรานซิส โลท์ เช่าเกาะบีนังจากไทรบุรีได้แล้ว ก็ได้ตั้งชื่อเกาะบีนังเสียใหม่ว่า เกาะปริงซ์ ออฟ เวลส์ เพื่อเป็นเกียรติแก่เจ้าชายเวลส์ แห่งประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๑๗๘๖ และนับเอาวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๑๗๘๖ เป็นวันที่ตั้งอาณานิคมของอังกฤษบนเกาะนี้ ตัวของฟรานซิส โลท์ ก็ได้เป็นผู้สำเร็จราชการแห่งแคว้นปริงซ์ ออฟ เวลส์ เกาะบีนังของอังกฤษ หลังจากนั้นต่อมาได้ถูกรุมล้อมขอความช่วยเหลือจากหัวเมืองมลายูต่าง ๆ เช่น ไทรบุรี ตรังกานู เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีทวาย ะนาแวศรี รัฐต่าง ๆ เหล่านี้เคยเป็นเมืองขึ้นของไทยมาก่อน และต้องการจะหลุดพ้นจากอำนาจของไทย จึงหวังที่จะให้ฟรานซิส โลท์ ช่วยเหลือ แต่ฟรานซิส โลท์ ก็มีได้ช่วยเหลืออย่างจริงจังแต่ประการใด

มีข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับประการสำหรับเนื้อหาของหนังสือเล่มนี้คือ

ประการแรก ผู้เรียบเรียงกล่าวว่า "... ฟรานซิส โลท์ เจ้าเมืองบีนัง ได้รับจดหมายฉบับหนึ่งจากพระยาไทรบุรี แจ้งข่าวว่ากรมพระราชวังบวรมหาสุรสิง

นาท ให้เสด็จกลับพระนครแล้ว และพระยาสงขลาได้รับคำสั่งให้ส่งข้าวเปลือก ๖๐๐๐ เกวียน กระบือ ๑๐,๐๐๐ ตัว เข้าไปในเมืองหลวง...” (หน้า ๓๔) ถ้าผู้เรียบเรียงทำเชิงอรรถว่ามาจากเอกสารอ้างอิงฉบับใดไว้ด้วยก็จะดีมาก เพราะข้าวเปลือกจำนวน ๖๐๐๐ เกวียนนี้เท่ากับข้าวเปลือก ๖๐๐,๐๐๐ ถึง ไม่น้อยทีเดียวเมื่อเทียบกับจำนวนผู้คนในสมัยนั้น เพื่อผู้สนใจจะได้ไปหาอ่านเพิ่มเติม เพื่อวิเคราะห์ทัศนภาพความเป็นอยู่ของชาวไทยในกรุงเก่าสมัยนั้นได้ หรือบางทีจะได้วิเคราะห์หลักให้ลึกซึ้งลงไปว่า พระยาไทรบุรียุคจริงหรือเพี้ยนเพียงเพื่อจะอ้างเหตุผลกับฟรานซิส โลห์ เพื่อขอความช่วยเหลือเท่านั้น

ประการที่สอง ในตอนแรก ๆ ผู้เรียบเรียงกล่าวถึงหน้าที่ของฟรานซิส โลห์ ว่า “...จึงคิดว่าน่าจะเข้าทำสงครามต่อต้านพวกไทยและมลายูเสียเอง เห็นว่ากำลังทหาร ๒ กองกับอาวุธอื่น ๆ ก็คงจะใช้ป้องกันเมืองไทรบุรีให้พ้นจากไทยได้อย่างดี...” (หน้า ๔๐-๔๑) แต่ในตอนหลังผู้เรียบเรียงกลับกล่าวว่า “...ปัญหาเรื่องการเข้าเกาะบีนังก็ยังไม่จบสิ้น ฟรานซิส โลห์ ต้องเจรจากับไทรบุรีเรื่องการจ่ายเงินค่าเช่าเกาะเรื่อยมา เพราะฝ่ายไทรบุรียังเรียกร้องอยู่ไม่เต็มใจให้อังกฤษเช่า ด้วยอังกฤษมีคดีพิพาทในเรื่องจะคุ้มครองป้องกันไทรบุรี เนื่องจากไม่มีเหตุผลอะไรที่อังกฤษจะไปรบกับไทยและไทยก็ถือว่าอังกฤษเป็นมิตรของตน...” (หน้า ๔๔) อันอาจจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจไขว้เขวในนโยบายของอังกฤษที่มีต่อไทยได้ว่าเขาเอาอย่างไหนแน่ เพราะข้อความดังกล่าวขัดแย้งกันอยู่บ้าง

ประการที่สาม ผู้เรียบเรียงให้เหตุผลว่า “...กรณีสงครามสงบแล้ว นายวาเรน เฮสติงส์ ข้าหลวงใหญ่อังกฤษที่อินเดียก็พร้อมพร้อมกันมาอีก คราวนี้ฟรานซิส โลห์ สนับสนุนให้รวมเอาทั้งเกาะกลางและเกาะบีนังแต่เพียงอยู่ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๓๒๔ (ค.ศ. ๑๗๘๑) พระยาตากผู้เป็นมิตรของเขาได้บ่วยและอิงก่อนนิกรรวมฟรานซิส โลห์ จึงไม่หักท้าวทำการรุนแรงอะไรลงไป เห็นทีจะเป็นเพราะเกรงใจคุณหญิงจัน (ท้าวเทพกระษัตรี) ภรรยา

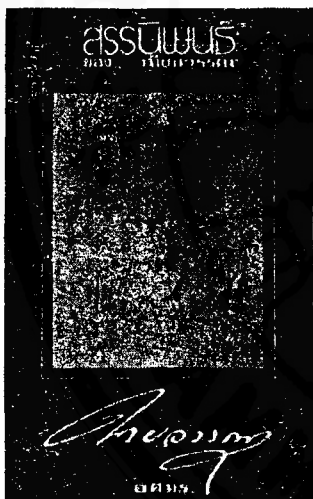
พระยาตาก เพราะเขาก็สนิทสนมคุ้นเคยกับคุณหญิงจันและครอบครัวก็เช่นกัน...” (หน้า ๑๘-๑๙) และอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า “...การที่คุณหญิงจันและชาวเมืองกลางทั้งปวงเป็นผู้ที่กล้าหาญอย่างยิ่งนี้อาจเป็นเหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ฟรานซิส โลห์ ถึงเล็งไม่กล้าผลักราบยัดเอาเกาะกลางในตอนนั้นเกรงว่าชาวเมืองกลางจะไม่ยอมให้เป็นแน่ เพราะพวกเขารักความเป็นไทย ไม่ยอมไปเป็นข้าของชนชาติอื่นง่าย ๆ ฉะนั้นจึงได้ระงับแผนของเขาไว้หลายก่อน...” (หน้า ๒๐-๒๑) อันเป็นตอนที่กล่าวถึงว่าคุณหญิงจันและชาวเมืองกลางลุกขึ้น ขับไล่ทัพพม่าที่มากัดกลางและรักษาเมืองไว้ได้ เป็นเหตุให้ฟรานซิส โลห์ ไม่กล้ายึดเมืองกลางนั้น ผู้วิจารณ์รู้สึกว่าจะเป็นเรื่องที่โต้วาทีไม่ได้ไม่คุ้มค่ากับที่ลงทุนไปเสียมากกว่า เพราะจากเหตุผลของเซอร์ เจ. แมกเฟอร์สัน ข้าหลวงใหญ่ของอังกฤษที่อินเดีย ถอนจากนายวาเรน เฮสติงส์ น่าจะเหมาะกว่า กล่าวคือ ประการแรก เมืองบีนังกับรักษายากกว่า จำเป็นจะต้องมีกำลังทหารไว้รักษามาก ประการที่สอง ในครั้งนั้นรัฐบาลอังกฤษต้องการจะได้ทำเรือรบและทำเรือสินค้าซึ่งในแง่นี้อาจเรือของบีนังดีกว่ากลาง (หน้า ๒๒) ทำให้ตีความหมายไปได้ว่า ระยะแรกอังกฤษลงแล้วจะเอากลางด้วยหรือไม่เมื่อเปรียบเทียบกับบีนังแล้วนั้นเอง

หนังสือเล่มนี้มีสิ่งที่ควรจะต้องกล่าวในแง่ที่อยู่ข้างเกี่ยวกับเอกสารประกอบการค้นคว้า ซึ่งผู้เรียบเรียงได้พยายามจะมองดูเหตุผลทั้งจากคนไทย คนอังกฤษ และทางด้านมลายูบ้าง โดยเฉพาะ *Records of the Relations between Siam and Strait Settlements* หรือ *Memoir of Captain Francis Light Who Founded Penang etc.* ซึ่งล้วนแต่จะทำให้ผู้อ่านที่มีความสนใจได้สามารถจะหาอ่านเพิ่มเติมได้ ทางของไทยก็มี รวมเอกสารเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เมืองกลาง อนุสรณ์ท้าวเทพกระษัตรีท้าวศรีสุนทร หรือบางเกาะรัตนโกสินทร์ ก็เป็นหนังสือที่น่าอ่านเพราะมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับฟรานซิส โลห์ อยู่ไม่น้อย

กล่าวโดยสรุป ถึงแม้ว่าจะเป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ แต่เนื้อหาในเล่มก็มีคุณค่า สำหรับผู้สนใจประวัติศาสตร์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทย มลายู และอังกฤษในช่วงระยะเวลาดังกล่าวข้างต้นเป็นอย่างมาก และนักวิชาการของกรมศิลปากร น่าจะได้ผลิตผลงานแนวเดียวกันนี้ออกมาสู่วงการหนังสือประวัติศาสตร์ ก็จะเกิดประโยชน์แก่ผู้อ่านและผู้แสวงหาความรู้เป็นอย่างมาก

ณรงค์ พ่วงพิศ

คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์

สรวินิพนธ์ของเทียนวรรณ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช

องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๐๑

๒๓๐ หน้า ๑๒ บาท

เทียนวรรณเป็นนักเขียนสามัญชนที่สำคัญยิ่งของไทย เขามีชีวิตอยู่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็นนักกวีนักเขียน นักปฏิบัติที่มีผลงานอันอยู่เคียงข้างประชาชน ดูเหมือนว่าเขาจะเป็น “ผู้มาก่อนกาล” สำหรับยุคนั้น แต่เป็นคนร่วมสมัยกับยุคปัจจุบันในทางความคิด

หลังจากที่เคยกระตุ้นให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของเทียนวรรณ และเคยเผยแพร่สถาบันไทยคดีศึกษาให้สนใจรวบรวมผลงานของเทียนวรรณแล้ว คร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช (แทนกลุ่มศึกษาปรัชญานิพนธ์ของเทียนวรรณ) ก็ได้รวบรวมบทนิพนธ์บางเรื่องของเทียนวรรณมาไว้ในหนังสือเล่มนี้

เนื้อหาในหนังสือเล่มนี้อาจจะแบ่งออกได้เป็นสองตอนใหญ่ ๆ คือ ตอนแรกเป็นการปูพื้นความรู้เกี่ยวกับประวัติของเทียนวรรณให้แก่ผู้อ่าน และวิเคราะห์แนวความคิดของเทียนวรรณ ตอนที่สองเป็นบทนิพนธ์บางเรื่องของเทียนวรรณ ซึ่งได้เลือกสรรมาจากหนังสือกุลวิภาคพจนกิจ ศิริพจนภาคและหนังสือที่เทียนวรรณทูลเกล้าถวายรัชกาลที่ ๕

เนื่องจากประสบการณ์หลาย ๆ อย่างในชีวิตของเทียนวรรณ เช่น การใช้ชีวิตวัยหนุ่มอย่างคึกคักนอง การศึกษาเล่าเรียนศาสนาพุทธเมื่อตอนที่บวชอยู่ และการลงเรือออกนอกประเทศท่องเที่ยวไปกับฝรั่ง รวมทั้งเป็นคนที่ไม่หาความรู้ด้วยตนเองอยู่แล้ว จึงทำให้งานเขียนของเขาซึ่งส่วนมากออกมาเมื่อมีอายุมากแล้วนั้น เป็นผลงานที่ก้าวหน้า เห็นการณ์ไกล มีเหตุมีผล และแตกต่างจากความคิดของคนทั่ว ๆ ไปในสมัยนั้น เช่น แนวความคิดเรื่องการเมืองการให้เสรีภาพแก่ประชาชน การปกครองระบบรัฐสภา และแนวความคิดเรื่องสังคมที่เสนอให้ยอมรับสิทธิของผู้หญิง ไม่ควรมีทาส เป็นต้น รวมทั้งแนวความคิดทางเศรษฐกิจ เขาเสนอให้กู้เงินต่างประเทศมาลงทุนและการประกอบอุตสาหกรรมต่าง ๆ เมื่อเขาชี้ให้เห็นถึงความเสื่อมโทรม หรือสิ่งที่ไม่เหมาะสมใด ๆ แล้วก็จะเสนอวิธีการแก้ไขด้วยเสมอ

งานเขียนของเทียนวรรณสะท้อนให้เห็นถึงภาพของไทยในสมัยของเขาที่มองจากด้านหนึ่งที่ต่างจากการมองของชนชั้นปกครอง เป็นการมองด้วยแว่นตาของสามัญชน ซึ่งเป็นคนละตีกับแว่นของผู้ปกครอง อันจะมีผลให้เราสามารถมองเห็นภาพได้

ชัดเจนยิ่งขึ้น แม้ว่าการศึกษาค้นคว้าของเทียนวรรณจะไม่แพร่หลายเท่าที่ควร เพราะคนสามัญที่รู้หนังสือมีน้อย และคนชั้นสูงก็ไม่ค่อยจะเอาใจใส่ต่อเขานัก แต่อย่างน้อยที่สุดก็แสดงให้เห็นว่า ยังมีคนไทยที่มีความศึกษาค้นคว้าเหมือนเทียนวรรณอยู่เหมือนกันไม่มากนัก

ในยุคที่คนรุ่นใหม่กำลังมองหาทิศทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศ และมุ่งจะยื่นมือเกี่ยวเนื่องกับประชาชนอยู่ในเวลานี้ น่าจะได้นำแนวความคิดของเทียนวรรณมาใคร่ครวญดูบ้างทั้งในค่านิยมของผู้ปกครองและค่านิยมของประชาชน เช่น “การปกครองที่เน้นถึงความสำคัญของประชาชนที่เปรียบเหมือนสายโลหิตของแผ่นดิน” (หน้า ๓๗) และประชาชนก็ต้องมีความรู้ มีสติปัญญา และความสามัคคี ตลอดจนถึงการปรับปรุงประเทศและความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อความเจริญของประเทศซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังคงเป็นพื้นฐานของไทยในปัจจุบันอยู่ และยังสะสมพอกพูนมากขึ้นทุกวัน ๆ ฉะนั้นการสืบสาวไปถึงสาเหตุที่เรื้อรังมาแต่อดีต จะมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาลำบาก ๆ ใดที่ยังมีขึ้น

นอกจากงานเขียนของเทียนวรรณยังให้ข้อพึงสังวรในการใช้เอกสารบางประเภท แก่ผู้ศึกษาเรื่องราวในอดีตของไทย อย่างที่เทียนวรรณได้กล่าวไว้ว่า “แม้แต่หนังสือประเภทจดหมายเหตุ ที่อ้างอวดว่าเป็นผู้กระทำการกอง ก็ยังทำกิริยาเหมือนหุคอบาบ ๆ ว่า (เลื่อมมือเลื่อมเท้า) อยู่” (หน้า ๑๓๗) ซึ่งแน่นอนเอกสารที่ไว้กันคว่ำกันอยู่เป็นจำนวนมากในเวลานี้ มีเอกสารประเภท “เลื่อมมือเลื่อมเท้า” ประปนอยู่ไม่น้อยทีเดียว เพราะเอกสารที่ทุกความจริงซึ่งกระทบกระเทือนถึงใครคนใดคนหนึ่งเขาละก็มักจะไม่ค่อยหลงเหลือมาให้คนรุ่นหลังได้ศึกษามากนัก

ทั้งนี้ทั้งนั้นก็คงต้องยกความดีให้กับ ดร. ร้อยนันทน์ ที่ได้พยายามทำการค้นคว้าต่อจาก คุณสงบ สุรอินทร์ มิฉะนั้นแล้วผลงานของเทียนวรรณคงจะสูญหาย หรือไม่ก็สูญพัวอยู่ในกองจดหมายเหตุแห่งชาติและหอสมุดแห่งชาติไม่ช้าก็เร็ว และหวังใจว่าความพยายามที่จะกระตุ้นให้มีการศึกษาแนวความคิดของเทียนวรรณ อย่างที่คนไทยได้ศึกษาและรู้จัก

นักปราชญ์ของทางตะวันตกคงจะได้ผลบ้างไม่มากนัก และคงจะสนองเจตนาของเทียนวรรณซึ่งเขาวางใจอยู่เสมอว่าจะให้มหาชนรุ่นหลังได้ทราบถึงความคิดของเขา

สรุปแล้วความคิดของหนังสือเล่มน้อยที่เอกสารที่ได้รวบรวมเอาไว้ และการวิเคราะห์แนวความคิดของเทียนวรรณ พร้อมทั้งอยากจะกระซิบคมคายว่า หนังสือเล่มนี้มีค่าเกินกว่าราคา (๑๒ บาท) หลายเท่าตัว

ยุพา ชุมจันทร์

คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์

กบฏ ร.ศ. ๑๓๐

ร.ศ. เจริญ ศรีจันทร์

ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๑๑ (ตีพิมพ์ครั้งที่ ๔)

หนา ๒๑๐ หน้า ราคา ๑๕ บาท

บรรณาธิการของหนังสือในเมืองไทยได้เฟื่องฟูขึ้นเป็นอย่างมากหลัง ๑๔ ตุลาคม ปี ๒๕๑๖ คนอ่านหนังสือหลายคนอาจมีความรู้สึกว่าคุณกำลังอยู่บนยุคออกยุค

ของความรุ่งเรืองของบรรดาสังคหิพชนิกต่างๆกัน มีข้อที่น่าสนใจอยู่ที่บางประการเกี่ยวกับหนังสือในเมืองไทย ก็คือ หนังสือที่ตีพิมพ์ ในปี ๒๔๑๖ คือ ๒๔๑๗ นั้น เกินกว่าครึ่งเป็นหนังสือเก่า ที่นำมาตีพิมพ์ใหม่ เพื่อจะเสนอทัศนะอีกด้านให้ได้รับการพิจารณาค้วย ในบรรดาหนังสือเหล่านี้ ฝ่ายเอกสารและสิ่งพิมพ์ ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ก็ได้ตีพิมพ์ กบฏ ร.ศ. ๑๓๐ (ซึ่งตีพิมพ์เป็นครั้งที่ ๔) เพื่อว่าจะ “... ขจัดความไม่รู้ออกไปจากมนุษยชาติ... ช่วยกันปฏิบัติสังคมเสียใหม่...” อันเป็นบันทึกของผู้มีส่วนโดยทรงในเหตุการณ์นั้น เช่นเดียวกับหนังสือชื่อนักปฏิวัติไทย ซึ่งเป็นบันทึกเหตุการณ์ในระหว่างการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ของ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช พ.ท. ประยูร ภมรมนตรี และนายปรีดี พนมยงค์ อันจัดได้ว่าเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ ที่มีค่าไม่น้อยทีเดียว

ทัศนะเกี่ยวแก่ความพยายามจะเปลี่ยนแปลงการปกครองใน ร.ศ. ๑๓๐ หรือ พ.ศ. ๒๔๕๔ นี้ ถูกมองจากสองด้านด้วยกัน คือด้านหนึ่ง ถือเป็น “กบฏ” และ “ก่อการกำเริบ” เพราะ “สมคบคิดกันด้วยมโนความประสงค์ คิดจะเปลี่ยนแปลงราชประเพณีการปกครองของพระราชอาณาจักร... ตระเตรียมการทำการกบฏชิงประทุษร้ายพระเจ้าแผ่นดิน...” (หน้า ๑๗๖) อันเป็นทัศนะของฝ่ายราชการที่มีต่อความพยายามครั้งนี้ ส่วนอีกทัศนะหนึ่งนั้นถือว่า ร.ศ. ๑๓๐ กระทำไป “เพื่อชาติบ้านเมือง” (หน้า ๑๒๔) และ “การปฏิวัติครั้งแรกของไทย” (หน้า ๕๒) อันเป็นทัศนะของผู้บันทึกตลอดจนเป็นผู้ที่เดินทางมาก่อนกาลเวลาของกระแสทางประวัติศาสตร์ ตามคำของนายชาญวิทย์ เกษตรศิริ (ผู้เขียนคำนำ) เช่นเดียวกับ เทียนวรรณ ตามคำของนายชัยอนันต์ สมุทรวานิช (พาราสาวัดดี หน้า ๑๑๒) ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ตามคำของ ม.ล. กุ้ย ชุมสาย (เมืองนิมิตร์ และชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง หน้า ๑๗) และ จิตร ภูมิศักดิ์ (จิตร ภูมิ

ศักดิ์ หน้า ๑๕๔) ซึ่งในชั้นต้นนี้ เราจะต้องตระหนักเสียก่อนว่า บันทึกกบฏ ร.ศ. ๑๓๐ นี้ ประการที่หนึ่ง เขียนโดยพวกผู้ก่อการเอง และประการที่สองได้เขียนขึ้นหลังปี ๒๔๗๕ (หน้า ๑๕๑) ซึ่งประวัติศาสตร์ได้กลืนหายไปทางเกี่ยวกับความพยายามของผู้ก่อการ กบฏ ร.ศ. ๑๓๐ แล้ว ดังนั้น การอ่านบันทึกจึงควรจะทำโดยความระมัดระวังตามสมควรด้วย

ประเด็นแรกที่เรากวจะพิจารณาก็คือ การเริ่มต้นของแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของเมืองไทย ซึ่งนาย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เสนอทัศนะหนึ่งให้พิจารณา ก็คือ เมืองไทยก็เช่นเดียวกับประเทศต่างๆในเอเชียอาคเนย์ ที่ประสบกับมรสุมของการล่าอาณานิคมฝรั่ง ซึ่งเมืองไทยเลือกที่จะเป็นประเทศ “อารยะ” ด้วยตัวเอง เพื่อให้พ้นจากภาระทางประวัติศาสตร์ของพวกฝรั่งที่มีหน้าที่ทำให้ประเทศอื่นๆเป็นอารยะ การปฏิรูปตนเองอาจกล่าวได้ว่าเริ่มต้น ในสมัยของรัชกาลที่ ๔ จนปรากฏอย่างชัดเจนในรัชกาลที่ ๕ การปฏิรูปของรัชกาลที่ ๕ นั้น มีพื้นฐานอยู่บนการศึกษาแผนใหม่ เพื่อให้อำนาจระบบใหม่ๆที่เกิดขึ้นในเมืองไทย และในบรรดาการปฏิรูปครั้งใหญ่นี้ก็มีแนวความคิดของคนกลุ่มหนึ่งอันได้แก่ “เจ้านายและข้าราชการ” บางท่าน ซึ่งเห็นว่าจะต้องรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วย (หน้า ๓๑) ทั้งคำกราบบังคมทูลของพวกเจ้านายและข้าราชการให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นประชาธิปไตย ใน ร.ศ. ๑๐๓ (พ.ศ. ๒๔๒๗) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดแรกของแนวคิดที่จะเปลี่ยนการปกครอง แบบสมบูรณาญาสิทธิราช ไปสู่ประชาธิปไตยก็ได้ ผู้ที่กล่าวถึงแนวคิดเช่นนี้อีก ได้แก่ เทียนวรรณ ดังปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ ศุภนิภาศพนกิจ และ ศิริพจนภาค ซึ่งออกอยู่ระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๓๓-๔๔ และ ๒๔๕๐ (พาราสาวัดดี หน้า ๑๐๗) เราไม่ทราบชัดว่า เทียนวรรณ จะได้รับอิทธิพลของแนวคิดกลุ่ม ๒๔๒๗ หรือไม่ เรา

ทราบแต่เพียงว่า เกือบารวมคือที่ผลิตจากการศึกษา
อ่านหนังสือ และที่ประสบด้วยตนเอง มีใช้น้อย
(สรรพนามเจ้าของเขียนวรรค : ชื่อนันท์ สมุทรวานิช
หน้า ๑๔) โดยเฉพาะความก้าวหน้าของผู้ป็นและการ
เปลี่ยนแปลงในจีน (เช่นใน “คัมภีร์สี่กัฏฐ์”
และ “ว่าด้วยสมัยหรือเวลา” จาก สรรพนามของ
เขียนวรรค) เกือบารวม สันวิจิตรใน พ.ศ. ๒๔๕๘
(หรือ ร.ศ. ๑๓๓) อันเป็นระยะเวลาที่เชื่อมต่อกับ
แนวคิดของพวก ร.ศ. ๑๓๐ พอดี ซึ่งแนวคิดนี้จะได้
เดินต่อไปจนกระทั่งถึงจุฬามาใน พ.ศ. ๒๔๗๔ (หน้า
๓๖-๓๗)

กลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ เชื่อว่า การปฏิวัติประเทศ
ชาตินั้นเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มีมาแต่โดยกำเนิด
(หน้า ๔๑) ความร้อนได้พัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ ตาม
กลาวยระบบจักรการซึ่ง “...จะยึดอะไรให้เป็นอันเป็น
อันสักอย่างแทบไม่ได้... (หน้า ๑๔๑) เกษฏิกนั้น
“...หาได้ดำเนินการไปเสียอารยประเทศไม่...”
(หน้า ๔๑) ภาพเปรียบเทียบของผู้ป็น จีน (หน้า ๔๑
และ ๖๖) ประกอบกับพฤติกรรมของ “บุคคลบาง
จำพวก” (หน้า ๖๔) ทำให้แนวคิดของกลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐
เดินไปถึงจุดที่ว่า “...เป็นหน้าที่ของคนไทยเท่านั้นที่จะ
คิดชำระสะสางความเสื่อมถอยของชาติสังคม...” (หน้า
๕๑) และ “...ส่วนไทยเรายังดำดิ่งอย่างน่าเวทนา
... เพราะอำนาจจากการปกครองประเทศชาติได้ตกอยู่ใน
อ้อมมือของคนๆ เดียว...” (หน้า ๕๑, ๕๒) ในที่สุด

เป้าหมายของความพยายามของ คณะ ร.ศ.
๑๓๐ บรรดาที่ “...จะให้ประเทศของเขาก้าวหน้า
เกินกว่าใคร่กับอารยประเทศ...” (หน้า ๖๐) โดย
การ “...เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์
เป็นระบอบสาธารณรัฐ (Absolute Monarchy) เป็นประชาธิปไตย
(Democracy) ในรูปใดรูปหนึ่ง...” (หน้า ๗๓) กลุ่ม
ร.ศ. ๑๓๐ อ้างว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงองค์พระ-
ประมุขแต่อย่างใด และโดยเหตุผลที่กลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐
ให้ทำลายเอกสารสำคัญของกลุ่มก่อน การถูกจับเสียจน

สิ้น เราจึงได้ทราบเพียงคร่าวๆ ว่า กลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐
ได้ตระเตรียมนโยบายทางด้านการเมือง ซึ่งจะให้บริหาร
ประเทศต่อไปอย่างแน่นอน แต่เพียงว่าได้มีการชี้แจง
“...แผนการเกี่ยวกับกฎหมาย การเงินและการต่างประเทศ...
ตลอดจนโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติที่จะมีขึ้น และ
จะนำกรรมวิธีที่ดี และเหมาะสมแก่ประเทศไทยมาใช้จาก
อารยประเทศ...” (หน้า ๕๓) เท่านั้น หากทราบราย
ละเอียดก็คงไปไม่

เรื่องที่ควรแก่การกล่าวถึงอีกประเด็นหนึ่ง
ก็คือ กลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ คือใคร คำตอบก็คือ กลุ่มวิริ-
นันทะนันทะ ซึ่งมีความเชื่อว่า “...ผู้ที่สามารถจะ
แก้ไขได้นั้นหากมิใช่หากก็เห็นจะไม่มีผู้ใดที่มีสมรรถภาพ
พอ...” (หน้า ๑๐๐) และก็เป็นทหารหนุ่มด้วย
อันจะเห็นได้ว่า ร.อ.เหล็ง ศรีจันทร์ ซึ่งเป็น “ผู้ใหญ่”
ของกลุ่มนั้น มีอายุเพียง ๓๘ ปีเท่านั้น นอกไปจาก
ทหารบกแล้ว กลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ ก็ยังประกอบด้วย
ทหารเรือ ข้าราชการฝ่ายกฎหมาย กระทั่งวงยุติ
ธรรม พ่อค้า กบฏ และนายธนาคาร อันถือว่าพวก
ตน “...นับได้ว่าเป็นชั้นกลางทั้งชั้น ไม่มีชั้นสูงหรือ
ชั้นต่ำเข้ามาเกี่ยวข้อง...” (หน้า ๗๗) ซึ่งกลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐
(อย่างน้อยก็ผู้เขียนบันทึก ซึ่งเป็นผู้ก่อการ) เชื่อเช่น
เกี่ยวกับวิรินันทะที่จะเป็นพื้นฐานของการปกครอง
ที่ดีที่สุด (หรือเลวร้ายที่สุด) เท่าที่สังคมมนุษย์ควร
จะมีได้ และที่ (ดูเหมือนว่า) ประสานเข้ากันได้กับ
หลักปรัชญาปฏิบัติทางด้วย (หน้า ๗๔)

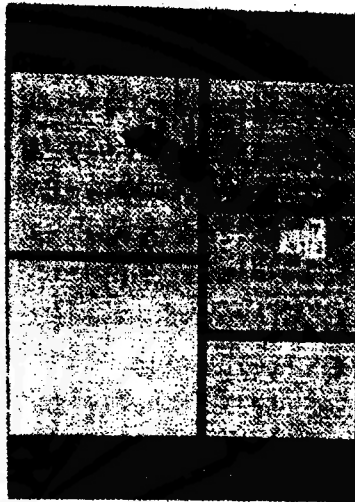
ข้อผิดพลาดของกลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ อาจอยู่ที่
การรวมกลุ่มที่ไม่อาจปกปิดเป็นความลับได้ “...
เรื่องของพวกเขาแม้กระทั่งจะแพร่ออกไปทุกกรมการทหาร
แล้ว...” (หน้า ๑๐๔) และทางฝ่ายเจ้านายเพียง
แต่ต้องการ “ลักษณะ” (หน้า ๕๔) ที่ยืนยันได้
เท่านั้นเอง ตามแผนการแล้ว กลุ่มทหารนั้นจัดได้ว่า
เป็นแกนของกำลังของการปฏิบัติการขึ้นต้น (ขอให้
ศึกษาเปรียบเทียบกับปี ๒๔๗๔ และกรณี ๑๔ ตุลาคม
๒๔๗๖) และจากข้อเขียนบันทึกเราก็จะทราบว่า เป็น

ทหารทยอยต่ำกว่าผู้กองลงมาทั้งสิ้น (หน้า ๘๐) กลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ เชื่อว่าการปฏิบัติการในวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๕๔ อันเป็นวันขึ้นปีใหม่และวันถือเอาพัฒนาศกยานั้น จะเป็นไปโดยรวดเร็วและไม่มีการต่อสู้เลย (หน้า ๘๐) อย่างไรก็ตาม แม้กลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ จะมีได้มีความประสงค์ที่จะเปลี่ยนองค์พระประมุข (ตามที่อ้าง) แต่ก็ได้มีการกระทำความ "...หากคณะจกมีความจำเป็นที่สุด..." เอาไว้ด้วยว่า "...ฝ่ายทหารบกจะถูกละทิ้ง ทูลกระหม่อมจักรพงษ์ ฝ่ายทหารเรือจะถูกละทิ้ง ทูลกระหม่อมบริพัตร และฝ่ายกฎหมายกับฝ่ายพลเรือนจะถูกละทิ้งในกรมหลวงวรวงษ์..." (หน้า ๘๕) ซึ่งทรงนี้ จะต้องพิจารณาโดยระมัดระวังว่า ข้อความตอนนี้จะหมายถึง "กลุ่มย่อย" ในกลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ หรือเปล่า ตลอดจน "กลุ่มย่อย" ในวงราชการสมัยนั้นหรือไม่ หรือเพียงแต่หมายถึงบุคคลในกลุ่ม ร.ศ. ๑๓๐ เท่านั้น ความเห็นตามสามัญสำนึกในระยะแรก ผู้ริเริ่มก่อการคิดว่า จะใช้เวลา ๑๐ ปีแรกผลิตคนใหม่ๆ ขึ้นมา โดยการสอนแทรกเรื่องระบอบการปกครองต่างๆ แก่ต่อมา ก็เปลี่ยนใจว่า จะต้องปฏิบัติการโดยฉับพลัน (หน้า ๘๕) แต่ก็ยังเชื่อว่าทางฝ่ายรัฐบาลซึ่งลงมือจับกุมเสียก่อน ความตั้งใจ "เปลี่ยนแปลง" การปกครอง จึงกลายเป็น "กบฏ" และผู้ก่อการต้องได้รับโทษจากทางบ้านเมืองไป

หนังสือเรื่องนี้ นอกจากจะกล่าวถึงกบฏ ร.ศ. ๑๓๐ ในทัศนะของผู้ก่อการแล้วยังได้สอดแทรกบรรยากาศโดยทั่วไปของสังคมไทย (โดยเฉพาะ) ในรัชสมัยของรัชกาลที่ ๖ ตามทัศนะของผู้เขียน และมีข้อคิดต่างๆ มากมายด้วยสำนวนที่ง่าย ด้วยวิธีการเขียนที่ไม่ค่อยยาวจนนัก หนังสือบันทึกเล่มนี้จึงเป็นเอกสารที่มีค่าทางประวัติศาสตร์ที่ชวนให้ตามอ่านได้โดยไม่เบื่อเลย

ทรงยศ แว่วหงษ์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

๑๔ ตุลาคม : คณะราษฎรกับกบฏบวรเดช

รชอนันต์ สมุทวณิช

ชมรมประวัติศาสตร์ ชุมชนวิชาการอักษรสาสร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๗

๑๓๓ หน้า ๑๕ บาท

หนังสือเล่มนี้จัดเป็นหนังสือที่น่าสนใจเล่มหนึ่งในยุคความตื่นตัวทางการเมืองของไทยในสมัยนั้น โดยที่ผู้เขียนได้มุ่งวิเคราะห์ "กบฏบวรเดช" ตามจุดยืนของตน โดยการตั้งรูปจากเหตุการณ์ที่ฝ่ายกบฏบวรเดชเขียนไว้ เพื่อที่จะเทียบเคียงกับเอกสารของฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายคณะราษฎรในขณะนั้น ตลอดจนเทียบเคียงกับข้อเขียนของบุคคลบางคนในปัจจุบัที่ดูเหมือนจะพยายามบิดเบือนเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์โดยออกกึ่งส่วนตัว จุดสำคัญในหนังสือเล่มนี้ที่ผู้เขียนต้องการวิเคราะห์ให้เห็นก็คือ "กบฏบวรเดช" หรือที่ผู้เขียนเรียกว่า "คณะกู้บ้านกู้เมือง" ได้กระทำการก่อการในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้น โดยมุ่งหวังจะให้ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตย มิใช่ต้องการกลับไปสู่ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ตามที่รัฐบาลในสมัยนั้นกล่าวหา และเหตุการณ์ในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ นั้นก็จัดเป็นองค์ประกอบประวัติศาสตร์ที่หมุนให้มาตรงกับเหตุการณ์ในวัน

ที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ทั้งในอันมูลเหตุและ
รูปการ

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้เป็นความพยายาม
ของผู้เขียนที่จะสืบค้นรายละเอียดในเรื่องการกบฏ
ครั้งนั้นในประเด็นสำคัญ ๆ คือ อะไรคือมูลเหตุจริงใจ
ที่ทำให้ทหารฝ่ายหัวเมืองหรือคณะกู้บ้านกู้เมืองไม่พอ
ใจรัฐบาลจนถึงกับรวมกันยกทัพเข้ามาในกรุง-
เทพฯ ทหารฝ่ายหัวเมืองต้องการล้มการปกครอง
แบบพระมหากษัตริย์ทรงอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ และนำ
ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์กลับคืนมาจริงหรือไม่
ทหารฝ่ายหัวเมืองมีแผนที่จะปะทะกับรัฐบาล โดยให้
แต่ความรุนแรงทั้งที่ฝ่ายรัฐบาลกล่าวหาว่ากระทำการ
เยี่ยงโจรจริงหรือไม่ (หน้า ๒๑) ซึ่งจากการสืบค้น
หลักฐานโดยเฉพาะเอกสารชั้นต้น ทำให้การวิเคราะห์
แบบจิ๊กซอว์ (The jig-saw puzzle approach) ของ
ผู้เขียน ออกมาในแง่ที่ว่า การกบฏครั้งนั้นเกิดขึ้น
เพราะฝ่ายรัฐบาลกำลังใช้อำนาจและอิทธิพลเปลี่ยน-
แปลงสภาพการเมืองในสมัยนั้น ซึ่งแม้ว่า
การกบฏจะไม่สำเร็จ แต่ข้อพิพาทที่แสดงถึงการ
แผ่อำนาจทั้งทางด้านการเมืองและการทหารของ
ฝ่ายรัฐบาลเห็นได้จากการกระทำของรัฐบาลหลังจาก
เกิดกบฏแล้ว โดยเริ่มจากการที่รัฐบาลตั้งศาลพิเศษ
อันศักดิ์สิทธิ์ถึง ๓ ครั้งในปี พ.ศ. ๒๔๗๖,
๒๔๗๘ และ ๒๔๘๑ โดยจำเลยไม่มีสิทธิตั้งทนาย
การออกพระราชบัญญัติจัดการเมืองกันรักษารัฐธรม-
นูญ พ.ศ. ๒๔๗๖ (หน้า ๔๑) และอื่นๆ อีกเป็นต้น
สิ่งเหล่านี้ผู้เขียนเสนอว่าเป็นการทำให้เห็นถึงความ
ล้มเหลวของคณะราษฎรที่ประนามระบบสมบูรณาญา-
สิทธิราชย์ แต่เมื่อได้อำนาจแล้วได้ทำตัวยิ่งกว่าเจ้า
(หน้า ๑๒)

การที่ผู้เขียนอาศัยการวิเคราะห์จากเอกสาร
ชั้นต้น และได้ตีพิมพ์เอกสารเหล่านี้ไว้ในภาคผนวก
ให้ผู้อ่านได้พิจารณา ก็นับว่าเป็นความใจกว้างของผู้
เขียนที่ให้ผู้อ่านมีเสรีภาพในทางความคิด การที่หนังสือ
เล่มนี้เต็มไปด้วยข้อกังขาอย่างจริงจังทำให้มีน้ำหนัก

ความน่าเชื่อถืออยู่มาก แต่การวิเคราะห์พฤติกรรม
ทางการเมืองของผู้เขียนนั้นทำให้ดูเหมือนผู้เขียนพยายาม
เอียงอยู่ข้างฝ่ายกบฏ ซึ่งถือเป็นฝ่ายพวกเจ้าตาม
ทัศนะของฝ่ายคณะราษฎร ขณะเดียวกันผู้เขียนก็ใช้
หลักฐานทางฝ่ายกบฏโจมตีและรูดุร้ายเรื่องราวต่าง ๆ
ของฝ่ายคณะราษฎร เช่นเดียวกับที่นักเขียนคนอื่น ๆ
เคยใช้หลักฐานทางฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายคณะราษฎร
โจมตีการกระทำของฝ่ายกบฏมาแล้ว จึงทำให้ดู
เหมือนว่า หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนเขียนขึ้นเพื่อมองความ
ขัดแย้งทางการเมืองสมัยนั้นโดยจุดยืนของตนเองเพื่อ
สนองเจตนารมณ์ของผู้อ่านซึ่งกำลังอยู่ในสภาพความ
ตื่นตัวในประชาธิปไตยในปัจจุบันนี้.

กาญจนา สมเกียรติกุล
คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์

Attacking Rural Poverty : How Nonformal Education Can Help

P.H. Coombs and M. Ahmed

The Johns Hopkins University Press, 1974

272 pp.

ในระยะนี้นักการศึกษาในทุกวงการกำลังพูดถึงการ
ศึกษานอกระบบ (nonformal education) กันมากเป็น
พิเศษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การระหว่างประเทศที่
ให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาแก่ประเทศที่กำลัง
พัฒนา ทั้งนี้ก็เพราะ เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อที่เกิดขึ้น
ภายหลังจากประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายได้รับบท
เรียนจากความล้มเหลว ในการที่จะใช้วิชาศึกษาใน
ระบบเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศของตน
และในขณะเดียวกันที่แนวคิดของพวกที่ปฏิเสธระบบ
โรงเรียนอย่างสิ้นเชิง (deschoolers) กำลังจะหายไป
ข้อเสนอของพวกที่สนับสนุนการศึกษานอกระบบจะ
เป็นข้อเสนอที่มีลักษณะเป็นการรอมรอมระหว่างแนว
ความคิดที่ขัดกันอย่างรุนแรงทั้งสองแนวดังกล่าว

ข้างกัน และเนื่องจากข้อเสนอแนะจะปฏิบัติได้ง่ายกว่า ข้อเสนอของพวกปฏิเสธรูปแบบโรงเรียน ซึ่งมีลักษณะ เป็นข้อเสนอในเชิงอุดมคติมากกว่าที่จะปฏิบัติได้จริง ๆ เนื่องจากเหตุผลดังกล่าวข้อเสนอของพวกที่สนับสนุน การศึกษานอกระบบจึงได้รับการสนับสนุนอย่างมากใน ขณะนี้

นับเป็นจังหวะอันดีที่หนังสือเล่มนี้ได้พิมพ์ ออกเผยแพร่ในขณะนี้ เพราะเป็นการช่วยเตือนสติให้ ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายได้ยั้งคิดให้รอบคอบ ก่อนที่จะรีบด่วนตัดสินใจรับมาปฏิบัติ โดยมีได้ศึกษา ข้อดีข้อเสียของการศึกษานอกระบบให้ถี่ถ้วน และใน ที่สุดก็จะต้องจบลงด้วยความล้มเหลว เหมือนอย่างเช่น ได้มีประสบการณ์กับการอาชีวศึกษามาแล้วในอดีต ในแง่หนึ่งหนังสือดังกล่าวจึงน่าจะมีประโยชน์อย่างมาก ต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนการศึกษาใน ประเทศที่กำลังจะพัฒนาทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศไทยเองในขณะนี้ ได้มีการพูดถึงการวางราก ฐานในการปฏิรูปการศึกษาของชาติ จึงเป็นการ สมควรอย่างยิ่งที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะได้ศึกษาข้อมูล บางประการจากหนังสือเล่มนี้ โดยการศึกษาในเชิง เปรียบเทียบจากโครงการการศึกษาของระบบที่ได้ ดำเนินไปแล้วในหลายประเทศที่กำลังพัฒนา รวมทั้ง ตัวอย่างของโครงการฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ของไทยด้วย การศึกษาในเชิงเปรียบเทียบดังกล่าว เป็นเครื่องมือ ที่ให้เห็นทั้งข้อดีและข้อเสียของโครงการแต่ละโครงการ ในหลายประเทศ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้ผู้ที่มี หน้าที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการศึกษา ได้หยุด คึกถึงข้อดีข้อเสียในระบบต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบ ก่อนที่จะได้นำมาทดลองปฏิบัติใน ประเทศ

ผู้เขียนได้เริ่มต้นด้วยการชี้ให้เห็นว่า การ ที่จะต้องเน้นปัญหาความยากจนในชนบทเป็นพิเศษ นั้นก็เพราะว่าความแตกต่างของฐานะทางเศรษฐกิจ ในขณะนี้ มิได้จำกัดอยู่ระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้ว กับประเทศที่กำลังพัฒนา เพราะแม้แต่ในประเทศที่

กำลังพัฒนาเอง ระหว่างในเมืองและชนบทก็มีความ แตกต่างกันมาก ปัญหาอันนี้จะเป็นผลสืบเนื่องที่จะ ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในประเทศเหล่านั้ น และในที่สุดจะเป็นผลร้ายต่อความพยายามที่จะ พัฒนาประเทศ เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนทั้ง ประเทศโดยส่วนรวมในที่สุด ผู้เขียนมีความเชื่อเช่นนั้น และได้พยายามชี้ให้เห็นว่า การศึกษานอกระบบจะ เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาชีวิตความเป็น อยู่ในชนบท อันเป็นการลดปัญหาความแตกต่างของ ฐานะทางเศรษฐกิจดังกล่าวได้

เนื่องจากข้อจำกัดในการที่จะเสนอรูปแบบ ต่าง ๆ ของการศึกษานอกระบบทั้งหมด ผู้เขียนจึงได้ เน้นเฉพาะในตัวอย่างที่ยกมา โดยเน้นเฉพาะที่บริการ การศึกษาที่เป็นประโยชน์ในค่านาชีพต่อชาวนา ผู้ ประกอบอาชีพในทางหัตถกรรมและบริการ รวมทั้ง ผู้ประกอบการรายย่อยในชนบท ทั้งนี้มิได้พิจารณา โครงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อการอ่านออกเขียนได้ โครงการที่เกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพในทางอนามัย โภชนาการ ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการวางแผนครอบครัว และการอนุบาลเด็ก ผู้เขียนได้แบ่งลักษณะโครงการ ออกเป็น ๔ ลักษณะใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

๑. โครงการฝึกฝนอบรมและแนะแนวในการ เกษตร ตัวอย่างของโครงการที่ยกมา ในเรื่องนี้ก็มีจากประเทศเกาหลี เซเนกัล คีเนอ ฟิลิปปีนส์ โกลอมเบีย
๒. การอบรมวิชาชีพที่ไม่เกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งมีตัวอย่างของประเทศอินเดีย ในจีเรีย ฟิลิปปีนส์ เซเนกัล และโครงการฝึกฝน อาชีพเคลื่อนที่ของไทย
๓. โครงการที่อบรมวิธีการช่วยตัวเอง ใน ลักษณะสหกรณ์หรือรูปอื่น ๆ ที่คล้ายกัน ซึ่งมีตัวอย่างของ เซเนกัล ฟิลิปปีนส์ แทนซาเนีย บังกลาเทศ และ โกลอมเบีย
๔. โครงการที่ลักษณะมีเป้าหมายหลายอย่าง รวมกัน (Integrated) ซึ่งได้ยกตัวอย่าง

ของโครงการในประเทศ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์
 ออสเตรเลีย เม็กซิโก และ มาลาวี
 ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การศึกษานี้มีลักษณะ
 เป็นการเปรียบเทียบโครงการในประเทศที่กำลังพัฒนา
 ต่างๆที่มีลักษณะต่างกัน ข้อจำกัดของการเปรียบเทียบ
 ในลักษณะแบบนี้ประการหนึ่ง ก็คือ ความแตกต่าง
 ในชนบทชนเมืองประเทศวัฒนธรรม สภาพทางการเมือง
 เศรษฐกิจ และประชากรของประเทศเหล่านี้
 นี้ ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จและความล้ม
 เหลวของโครงการอยู่บ้าง เมื่อผู้เขียนไม่ได้ชี้ให้เห็น
 ชัดจึงเป็นหน้าที่ของผู้อ่านที่จะต้องตระหนักถึงข้อ
 จำกัดเหล่านี้เอาไว้บ้าง เพื่อที่จะใช้เป็นข้อยังคึกก่อน
 ที่จะตกลงปลงใจเห็นด้วยกับผู้เขียนทั้งหมด

ตามตัวอย่างต่างๆ ที่ผู้เขียนได้ยกมาในครั้ง
 แรก ได้เสนอในเรื่องแนะนำให้เห็นภาพ ของแต่ละ
 โครงการ โดยกล่าวถึง ภูมิหลัง วัตถุประสงค์การ
 บริหารงาน และเจ้าหน้าที่ การปฏิบัติงานของโครง
 การและการประเมินผลความสำเร็จ และความล้ม
 เหลวของโครงการโดยทั่วไป จากนั้นก็เริ่มเปรียบเทียบ
 ผลดีผลเสียของแต่ละโครงการ หลังจากนั้นเริ่ม
 ในบทที่ ๔ ผู้เขียนได้แสดงความคึกเห็นในเชิงวิจารณ์
 ต่อวิธีการในการศึกษาเกี่ยวกับการเกษตรและการวิจัย
 ในบทที่ ๕ เป็นการวิจารณ์ต่อการศึกษาค้นคว้าที่มีใช้
 ในการเกษตร บทที่แสดงทัศนะของผู้เขียนที่ควร
 พิจารณานำมาใช้ในทางปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่บทที่ ๑๐
 ซึ่งผู้เขียนได้แนะนำถึงการปรับปรุงวิธีการต่างๆ ที่จะนำ
 มาใช้สำหรับการศึกษานอกกระบวน โดยยกตัวอย่างการ
 ใช้เทคนิคในการศึกษาต่างๆ ที่ใช้ต้นทุนต่ำ และทำ
 ให้เข้าใจง่าย เป็นที่น่าสนใจและกระตุ้นให้ผู้ศึกษาได้
 ใช้ความคึก รวมทั้งชี้ให้เห็นความผิดพลาดของโครง
 การบางโครงการในตัวอย่าง พร้อมทั้งได้เสนอเทคนิค
 ต่างๆในการวางแผน และข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ
 ที่น่าจะทำได้หลายประการ ในบทนี้จึงเป็นประโยชน์
 แก่ผู้ที่ทำหน้าที่ในการวางแผนเสนอโครงการในระดับ
 ปฏิบัติอย่างแท้จริง

บทที่ ๑๐ ผู้เขียนได้พูดถึง เศรษฐศาสตร์
 ของการศึกษานอกกระบวน ได้ชี้ให้เห็นถึงความยาก
 ลำบาก และข้อจำกัดในการพิจารณาถึงต้นทุนและผล
 คอบแทนในทางเศรษฐกิจของโครงการศึกษานอก
 กระบวนต่างๆ ในแง่ของประสิทธิภาพภายใน และผล
 ที่ได้รับจากภายนอก ในลักษณะที่เป็นการพิจารณา
 อย่างกว้างๆ ทั้งนี้เนื่องจากไม่สามารถจะทำได้ใน
 ลักษณะเป็นการศึกษา ที่เป็นแบบเฉพาะเจาะจง
 เหมือนที่จะศึกษาได้จากการศึกษาในระบบ บทนี้เป็น
 บทที่สำคัญ เพราะเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสมควร
 ในทางเศรษฐกิจของโครงการการศึกษานอกกระบวน
 ในรูปต่างๆ แต่จากการเปรียบเทียบต่างๆ ไประหว่าง
 การศึกษานอกกระบวนและการศึกษาในระบบในการฝึก
 อาชีพที่มีความมุ่งหมายที่คล้ายกัน ผู้เขียนก็ได้แสดง
 ให้เห็นถึงข้อยุติว่าเป็นการสมควรมากกว่า เมื่อมอง
 จากเหตุผลทางเศรษฐกิจ สำหรับประเทศที่กำลัง
 พัฒนาจะใช้การศึกษานอกกระบวนเป็นเครื่องมือที่จะ
 ช่วยในการพัฒนาประเทศ แต่อย่างไรก็ตามก็ไม่
 หมายความว่าการศึกษาในระบบและนอกระบวนจะเป็น
 การแข่งขันกัน ความจริงแล้วควรจัดให้มีลักษณะสอ
 กล้องกันมากกว่า

ในบทที่ ๑๒ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการวางแผน
 การจัดการระบบงาน การบริหารงาน และการจัด
 ก่อตั้งเจ้าหน้าที่ ซึ่งผู้เขียนถือว่ามีความสำคัญมาก
 และเป็นหัวใจของความสำเร็จและความล้มเหลวของ
 การศึกษานอกกระบวนทั้งหมด ผู้เขียนมีแนวโน้มที่จะชี้
 ให้เห็นปัญหาว่าการรวมอำนาจในการตัดสินใจมาไว้
 ที่ส่วนกลาง หรือระบบการคอบแทนเลื่อนชั้นต่างๆ
 เป็นไปในรูประบบราชการที่มีอยู่ในประเทศต่างๆ
 ล้วนเป็นสาเหตุสำคัญของความล้มเหลวในการจัดการ
 ศึกษาประเภทนี้ ข้อสังเกตเหล่านี้จึงย่อมพบได้ว่าเป็น
 อุปสรรคที่คิเพราะเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นจริง
 ร่วมกันในเกือบทุกประเทศ

ในบทสุดท้าย คือบทที่ ๑๓ ซึ่งเป็นบท
 สรุปและผู้เขียนได้แสดงข้อคึกเห็นเสนอแนะ นับว่า

เป็นบทที่มีประโยชน์มากที่สุด ถ้าผู้อ่านไม่มีเวลาอ่าน
ทั้งเล่มอย่างน้อยก็น่าจะอ่านบทนี้ เพราะจะได้แนวคิด
ที่เป็น ประโยชน์หลาย อย่างจากผู้เขียน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งผู้เขียนได้ให้หลักใหญ่ ๆ ไว้สามประการเกี่ยว
กับการศึกษานอกระบบไว้ดังต่อไปนี้

๑. ควรที่จะจัดการในรูปรวมเอาเป้าหมาย
หลาย ๆ อย่างไว้ให้มากที่สุด ตัวอย่างที่
เห็นได้ชัดก็คือ การให้บริการอบรมและ
แนะแนวแก่เกษตรกรในการเพิ่มผลผลิต
อย่างเดียวนั้น ไม่เป็นการเพียงพออาจ
ต้องให้ความรู้ในเรื่องการสหกรณ์ การ
จัดทำตลาด ตลอดจนการใช้สินเชื่อต่าง ๆ
ด้วย และเพื่อเป็นการประหยัดศูนย์ที่จะ
ทำการอบรม ก็มีควรที่จะอบรมการเกษตร
อย่างเดียว อาจจะให้อบรมการอนามัย การ
วางแผนครอบครัว โภชนาการ และการ
อนุบาลเด็กพร้อมกันไปด้วย รวมทั้งอาจ
จะเป็นที่ฝึกอบรมการพัฒนาชนบทในเรื่อง
อื่นๆ ด้วย เป็นต้นว่า การทำถนนชลประทาน
การปลูกสร้างที่อยู่อาศัย การตั้งวิทยาลัย
เกษตรในชนบทก็ควรจะมีเป้าหมายในการ
วิจัยค้นคว้า เพื่อให้ได้ผลสำหรับการ
เกษตรในท้องถิ่นและควรจะได้มีบทบาท
ในการให้ความสนับสนุนต่อสถาบันที่
การศึกษานอกระบบ การฝึกฝนอาชีพที่
ไม่ใช่เกี่ยวกับการเกษตรก็น่าจะมีเป้าหมาย
ในการสนับสนุน การผลิตในการเกษตร
และมีเป้าหมายที่จะสร้างเมืองบริวาร ขึ้น
รับกับการพัฒนาในชนบท การรวม
ดังกล่าวจึงเป็นการรวมทั้งในแนวตั้งและ
แนวนอน

๒. การกระจายอำนาจ ความสำเร็จของข้อ
เสนอประการแรกจะมีมากน้อยเพียงใด อยู่
ที่การกระจายอำนาจในการตัดสินใจ เพราะ
ถ้าหากการกระจายอำนาจไม่ลงมาอยู่ที่
จุดต่ำพอที่จะทำให้การรวมกันได้ผลแล้ว
โครงการย่อมไม่สัมฤทธิ์ผล นอกเหนือจาก

ประโยชน์ดังกล่าว การกระจายอำนาจยัง
ช่วยให้การบริหารมีลักษณะคล่องตัว และ
เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมากขึ้น

๓. เป้าหมายสำคัญของการศึกษานอกระบบ
ในชนบท จะต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไข
สำคัญที่สุดก็คือ จะต้องมุ่งให้มีผลต่อการ
กระจายรายได้ ให้มีความเป็นธรรมมาก
ยิ่งขึ้น เพราะเป็นเหตุผลประการสำคัญ
ประการเดียวในการกระทำเช่นนี้

ปัญหาและข้อเสนอแนะปลีกย่อยต่าง ๆ ที่ผู้
เขียนได้แสดงไว้ซึ่งจะเป็นประโยชน์มากในระดับผู้
นโยบายและผู้ปฏิบัติ ถ้าได้มีการศึกษาอย่างจริงจังแล้ว
ย่อมจะได้ประโยชน์มากจากหนังสือนี้ ข้อบกพร่องของ
หนังสือนี้มิได้อยู่ที่เนื้อหาสาระมากนัก แต่อยู่ที่ลักษณะการ
เสนอความเห็นในเชิงเปรียบเทียบ เนื่องจากมีตัวอย่างมาก
มายจึงทำให้มีลักษณะวนไปเวียนมายากแก่การติดตามใน
บางครั้ง นอกจากนั้นในบางประเด็นผู้เขียนได้เขียนยืเอาไว้
หลายแห่ง ทำให้ผู้อ่านเกิดความเบื่อหน่ายได้ ข้อที่น่าตำหนิ
อีกประการหนึ่งในหนังสือเล่มนี้ก็คือ เป็นหนังสือที่มีคำพิมพ์
ผิดมากที่สุดสำหรับหนังสือประเภทเดียวกันนี้ ซึ่งเป็นความ
บกพร่องอย่างมากของผู้จัดพิมพ์

ประเด็นอีกประเด็นหนึ่งซึ่งอาจจะทำให้ข้อ
อ้างของผู้เขียนขาดน้ำหนักลงไปก็คือ ผู้เขียนได้เน้น
ให้เห็นว่าการศึกษานอกระบบนั้น ไม่ควรจะมีลักษณะ
เป็นการทั่วไป แต่ควรจะมีลักษณะเฉพาะตัวตาม
ลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ซึ่งไม่
เหมือนกัน และการวางแผนในการจัดการศึกษานั้น
ก็ควรจะมาจากการริเริ่ม และการศึกษาปัญหาอย่าง
แท้จริงของผู้ที่มีความสามารถและความสนใจในท้องถิ่น
เอง โดยอย่าหวังมากนักจากผู้เชี่ยวชาญจากต่าง
ประเทศ แต่ตัวอย่างที่ยกมาในหนังสือ ในส่วนที่ได้รับความ
สำเร็จและความล้มเหลว เป็นโครงการที่มีส่วน
ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ทั้ง
สิ้น โครงการที่ริเริ่มและใช้เงินทุนภายในประเทศเอง
กลับไม่ได้กล่าวถึง ทั้งนี้อาจจะเพราะผู้เขียนไม่
อาจค้นคว้าหาเอาเอกสารประกอบการศึกษาจากโครง

การเหล่านั้นได้ ซึ่งนี่อาจจะเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งของหนังสือนี้

อย่างไรก็ตามเนื่องจากผู้เขียนทั้งสองเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากในวงการศึกษานและการวิจัยศึกษาปัญหาที่มีใช้เทคนิคสลับซับซ้อน ตลอดจนการวางรูปแบบในการเขียนก็เป็นลักษณะที่ง่ายแก่การศึกษาโดยผู้อ่านไม่จำเป็นต้องมีพื้นฐานความรู้มากนักก็สามารถติดตามได้ตลอด จึงเหมาะสำหรับผู้ที่สนใจในการพัฒนาชนบทและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาควรจะอ่าน อย่างน้อยก็เพื่อเป็นการเพิ่มความรู้ให้แก่ตน อันเป็นลักษณะของการศึกษานอกระบบอย่างหนึ่ง

อภิชาติ พันธเสน

คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

เปาโล แพร์ :

ช.เชียวพุ่มพวง :

การศึกษาสำหรับผู้ถูกกดขี่

เปาโล แพร์

ช.เชียวพุ่มพวง (แปล)

สหพันธ์นักศึกษาเสรีแห่งประเทศไทย ๒๕๑๑

๑๙๙ หน้า ๑๐ บาท

ก่อนอื่นผู้วิจารณ์และผู้อ่านทั่ว ๆ ไป น่าจะขอบคุณ

ช.เชียวพุ่มพวง ผู้แปลหนังสือ *Pedagogy of the*

Oppressed ของเปาโล แพร์ เป็นภาษาไทย เพราะแม้เราจะได้อ่านเรื่องราวของเปาโล แพร์ มาแล้วหลายครั้ง ในวารสารที่ออกจำหน่ายในเมืองไทยเขียนโดยนักการศึกษาบ้าง นักเศรษฐศาสตร์บ้าง แต่ก็เป็นการกล่าวถึงอย่างย่อๆ ยังไม่เคยมีการแปลตลอดทั้งเล่ม ดังเช่นที่ ช.เชียวพุ่มพวง ได้จัดทำ ผู้วิจารณ์จึงเห็นว่า ช.เชียวพุ่มพวง ได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อการศึกษามากน้อยที่ ได้อุทิศสละจัดการแปลหนังสือเล่มนี้ขึ้น

การแปลหนังสือของ เปาโล แพร์ ไม่ใช่ของง่าย แม้ผู้ที่ไ้ผ่านเมืองนอกเมืองนามาหลาย ๆ ปี ได้ปริญญาชั้นต้นจนถึงชั้นสูงสุด ก็ยังบ่นว่าอ่านยาก ใช้แค่เท่านั้น ฝรั่งมักค่าที่ผู้เขียนรู้จัก ซึ่งเคยอ่านหนังสือเล่มนี้ก็บ่นเช่นนั้นเหมือนกัน เพราะศัพท์แสงที่เปาโล แพร์ใช้นั้น เป็นศัพท์แปลกๆ ทั้งรูปประโยคในภาษาอังกฤษฝรั่งเองก็บอกว่าอ่าน ตะกุกตะกักอย่างไรไม่ทราบ เข้าใจว่าจะเป็นด้วยแปลมาจากภาษาโปรตุเกสอีกทีหนึ่งนั่นเอง เราจะต้องเห็นใจ ช.เชียวพุ่มพวง ที่พยายามแปลเรื่องนี้ หากจะรองานกว่าจะมีนักปราชญ์ราชบัณฑิตแปล ก็คงจะไม่มีหวังได้อ่าน และถึงแม้จะมีฉบับแปลอันเที่ยงแท้ออกมา ก็ใช่ว่าเราจะสามารถอ่านทำความเข้าใจได้อย่างซาบซึ้งก็หาไม่ เพราะการแปลแบบรักษารวรรณะ และพยัญชนะในขณะเดียวกัน ซึ่งถือเป็นกฎที่นักแปลมือสูงจะต้องเดินตามอย่างเคร่งครัดนั้น อาจจะทำให้ฉบับแปลของการศึกษามสำหรับผู้ถูกกดขี่ กลายเป็นของยากที่ไม่มีใครอยากจับต้องก็ได้

ผู้วิจารณ์เห็นว่า ความต้องการของผู้อ่านทั่วไป ก็เพียงแต่จะทราบทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติของเปาโล แพร์ อย่างคร่าวๆ คงจะมีผู้อ่านน้อยคนที่อยากจะศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนทุกตัวอักษรหรือทุกแง่ทุกมุม เพราะคงจะไม่มีเวลาทำได้ประการหนึ่ง และไม่แน่ใจว่าหากทำเช่นนั้นจะได้ประโยชน์คุ้มค่าหรือไม่อีกประการหนึ่ง การแปลที่ทำให้อ่านง่าย รู้เร็ว ไม่เสียสมอง จึงน่าจะเป็นคุณลักษณะที่ดีของการ

เสนอหนังสือที่น่าเผยแพร่อย่างเล่มนี้สู่สาธารณชน เมื่อเรากดลงก้นในสมมุติฐานเบื้องต้นเช่นนี้แล้ว ผู้วิจารณ์ก็เห็นว่า ร. เชียวพุ่มพวง ได้ทำหน้าที่นี้ได้ดีกว่านักแปลอีกหลายๆคน เพราะได้ทำหนังสือให้อ่านง่าย พอที่ผู้อ่านทั่วๆไปจะสามารถเข้าใจได้

จุดใหญ่ใจความของหนังสือ *Pedagogy of the Oppressed* ก็คือการแสวงหาทุกวิถีทางที่จะให้การศึกษากับชนชั้นที่ถูกกดขี่ เพื่อให้เขาตระหนักในความเป็นมนุษย์ของเขา สิ่งนี้หากไม่เปลี่ยนแปลงวิธีสอนจากการบอกเล่า การจูงใจ การชักชวน (หรือแบบธนาคารรับฝากเงิน) ก็เป็นการยากที่จะสร้างมนุษยธรรมสำนึก (Conscientization) ให้แก่ผู้เรียนได้ เพราะผู้สอนนั่นเอง ซึ่งส่วนมากที่สุด จะสังกัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นสูงหรือชนชั้นกลาง ก็จะใช้วิธีสอนแบบยึดเยือกคุณค่าหรือข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงอยู่ของชนชั้นของผู้สอนนั่นเอง เรื่องนี้ไม่ยากที่จะเข้าใจได้ เพราะผู้สอนเองได้เลื่อนฐานะขึ้นมาจากกลุ่มชนที่มีรายได้น้อยแล้ว ความรู้สึกนึกคิดต่างๆ ก็ย่อมจะแปรผันไป ความเห็นอกเห็นใจคนชั้นต่ำที่มีอยู่ในสมัยหนึ่ง ย่อมจะลดน้อยลงไป เมื่อคนได้สัมผัสกับความสุขสบายจากฐานะใหม่ของตนจนไม่อยากจะกลับไปร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนชั้นเดียวกันในอดีต โดยเหตุนี้การให้การศึกษากับชนชั้นจึงควรจะทำด้วยวิธีที่ ร. เชียวพุ่มพวง เรียกว่าการเสวนา (Dialogue) คือวิธีที่บุคคลทั้งสองฝ่ายหันหน้ามาสนทนาพาทักกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน อันจะทำให้ฝ่ายผู้ที่ถูกกดขี่มีโอกาสดแสดงทรรศนะของเขาออกมาได้โดยเสรี อันจะนำไปสู่ความจริงที่ไม่มีการบิดเบือน “การเสวนาเป็นการเผชิญหน้าทางความคิดระหว่างบุคคล... การเสวนาจะเกิดขึ้นไม่ได้กับคนที่อยากจะพูดฝ่ายเดียว หรือกับคนที่ไม่อยากพูดเลย คนที่ถูกกดขี่ถ้าไม่ให้พูดจะต้องทำการเรียกร้องสิทธิในการพูดของตนกลับคืนมาโดยด่วน และต้องป้องกันการรุกรานเพื่อทำลายความเป็นมนุษย์ของตนเองด้วย” (น. ๘๔) “การเสวนาไม่ใช่การทุ่มเถียงกันอย่าง

ชนิกที่เห็นอีกฝ่ายหนึ่งเป็นศัตรู การเสวนาไม่ใช่การถกเถียงกันโดยที่ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะแสวงหาความจริงอะไร นอกจากจะเป็นการหว่านล้อมชักนมน้ำผึ้งให้ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเห็นดีเห็นงามไปด้วย การเสวนาไม่ใช่วิถีทางแห่งการครอบงำใครสักคน แต่เป็นวิถีทางแห่งการปลดปล่อย” (น. ๘๕-๘๖) “การเสวนาเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการปฏิบัติ มันทำให้การปฏิบัติของประชาชนแตกต่างไปจากการปฏิบัติของทหารซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ใช้อำนาจอย่างเดียว มีคนตัดสินใจในระดับผู้นำไม่กี่คน เพราะฉะนั้นผู้นำการปฏิบัติจะต้องเริ่มเสวนากับประชาชน ไม่ว่าจะพบกับความลำบากหรือปัญหามากมายอย่างไรก็ตาม” (น. ๑๔๖-๑๔๗)

บทสุดท้ายชื่อ “การศึกษาเพื่อการปฏิบัติวัฒนธรรม” มีอะไรๆที่ศูนย์ต่างๆที่มีอยู่มากมายเวลานี้ จะต้องอ่านบ่อยๆจะได้คึกคึกเอนกใจอยู่ไม่น้อย เช่น ที่กล่าวว่า การต่อต้านการเสวนามี ๔ อย่างคือ

๑. การเอาชนะกัน ต้องการควบคุมคนอื่นอยู่ตลอดเวลา
๒. การแบ่งแยกและการเข้าปกครอง โดยชนชั้นที่กดขี่ทำการแบ่งชนกลุ่มใหญ่ออกเป็นกลุ่มย่อยๆเพื่อให้สะดวกต่อการกดขี่
๓. การสร้างสถานการณ์และจำกัดความคิดของผู้อื่นให้เป็นทาส
๔. การรุกรานทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจจะทำในรูปแบบต่างๆ เช่น รูปความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สำหรับข้อนี้ทำให้ผู้ถูกรุกรานเกิดความรู้สึกว่าวัฒนธรรมของตนเป็นสิ่งที่ด้อยค่า

ดังนั้น เขาจึงเริ่มปฏิเสธวัฒนธรรมของเขาเอง และหันไปยึดเอาค่านิยมมาตรฐาน และเป้าหมายของผู้รุกราน ด้วยวิธีนี้ผู้กดขี่จะสามารถหลอหลอมความคิด และวิถีชีวิตของผู้ถูกกดขี่ และสามารถควบคุมผู้ถูกกดขี่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (น. ๑๕๔) และข้อความที่น่าจะเตือนผู้นำในการปฏิบัติโดยตรง ก็คือ “เขารู้สึกแต่เพียงว่าเขาเป็นผู้ที่รู้อะไรดีกว่าชาวบ้าน เขาเป็นนักศึกษา เขามีเทคนิคมากมาย เขาจะมองดูตัวเองว่า เขาเป็นผู้นำที่มีความสามารถทำให้

มวลชนเลือนลางได้ วิธีการปฏิบัติงานของคนพวกนี้ (ไม่ว่าจะมีทฤษฎีที่คิดหรือสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง แต่ทฤษฎีนั้นก็สร้างขึ้นมาโดยผู้คิด) ก็เข้าไปตามเป้าหมายที่พวกเขาตั้งไว้ เป็นไปตามการตัดสินใจของพวกเขาฝ่ายเดียว เป็นไปตามความสนใจของพวกเขา พวกเขาจะไม่ฟังเสียงประชาชนเลย แต่เขาจะวางแผนเพื่อสอนประชาชนว่าทำอย่างไรจึงจะขจัดความเกลียดชังออกไปเพื่อจะพัฒนาประเทศ..... เขาเชื่อว่าพวกเขาเท่านั้นที่จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและจัดการศึกษาให้แก่มวลชน เขาคิดว่ามวลชนนั้นละเลยถึงขวานต่อทุกสิ่งทุกอย่าง ทำอะไรด้วยตนเองไม่ได้ นอกจากต้องให้พวกเขาอบรมสั่งสอนเสียก่อนจึงจะทำอะไรได้” (น. ๑๖๒-๑๖๓)

อ่านมาถึงตอนนี้ ทำให้เราสะดุดใจถึงภาพลักษณ์ของการปฏิวัติ มิใช่ผู้นำในการปฏิวัติจะกะโหลกปาวๆ บอกว่าคนอื่นไม่ดี และตัวเราคือว่า แค่ว่าต้องทำอะไรด้วยความเคารพผู้อื่นด้วยเหมือนกัน อย่างน้อยที่สุด ถ้าจะไปเปลี่ยนอะไรที่เกี่ยวกับคนอื่นเราก็ต้องยอมให้คนอื่น “เสวนา” กับเราอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน เราเมื่อทราบเรื่อกัน เราก็ต้องไม่เป็นทรวรเสียเอง

ผู้วิจารณ์ยกตัวอย่างแนวคิดของ เปาโล แฟร์ ซึ่งปรากฏในหนังสือแปลของ ช. เขียวพุ่มพวง มาเล่า ณ ที่นี้ เพื่อให้เห็นว่า แนวคิดเดิมที่เน้นเหมาะแก่ยุคสมัยที่มีความขัดแย้งเช่นปัจจุบันนี้เพียงไรและส่วนการแปลก็เข้าใจได้ง่าย ส่วนใหญ่การแปลของ ช. เขียวพุ่มพวง ก็จะเป็นดังนี้โดยตลอด

การวิจารณ์นั้นไม่ควรจะชมค่านเดียว ผู้วิจารณ์รู้สึกว่าจะทำหน้าที่นี้ ไม่ดีนัก ถ้าไม่พูดถึงข้อที่เห็นว่ายังควรจะทำได้อีกขึ้นไปอีก

ข้อแรก ซึ่งเป็นข้อที่ผู้วิจารณ์ไม่รู้สึกใจนัก แต่หนักเลงแปลอาจจะหักท้วงเอาได้ ก็คือการแปลที่เพ่งความอ่านง่ายมากกว่าการเดินตามต้นเรื่องเดิมของเขา ไก่กล้ารวมในตอนต้นครั้งนั้นแล้วว่า ความคิดรวบยอด ศัพท์แสง และรูปประโยคในหนังสือเล่มนี้ มิใช่ของง่าย ข้อที่น่าเห็นใจก็คือคงจะไม่มีใครแปลออกมาจริงๆ ให้อ่านเข้าใจได้

จะไดยกตัวอย่าง จากข้อความเดิมของเปาโล แฟร์ดังนี้

While the problem of humanization has always been, from an axiological point of view, man's central problem, it now takes on the character of an inescapable concern. Concern for humanization leads at once to the recognition of dehumanization, not only as an ontological possibility but as an historical reality. And as man perceives the extent of dehumanization, he asks himself if humanization is a viable possibility. Within history, in concrete, objective contexts, both humanization and dehumanization are possibilities for man as an uncompleted being conscious of his completeness.

ในต้นฉบับข้างต้นนี้ จะมีคำหลายคำที่แปลยาก (หรือหากคำไทยง่ายๆ ที่จะแปลให้ให้ความหมายตรงกับภาษาอังกฤษไม่ได้) เช่น humanization, dehumanization, axiological, ontological ช. เขียวพุ่มพวง แปล humanization ว่า “การสร้างความเป็นมนุษย์” และ dehumanization ว่า “การถูกทำลายความเป็นมนุษย์ หรือ การปล้นความเป็นมนุษย์” ซึ่งฟังก็พอเข้าใจ แต่คำว่า axiological กับ ontological นั้น มิได้แปลไว้โดยตรง แต่ได้ใช้คำอื่นๆอธิบายถึงต้นฉบับคำแปลของ ช. เขียวพุ่มพวง จากภาษาอังกฤษดังนี้

“มนุษยชาติทั้งมวล ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด ภาษาใด นับถือศาสนาอะไร หรืออาศัยอยู่ที่ไหน ต่างก็มีปัญหา เป็นปัญหาร่วมกัน และเป็นปัญหาที่จำเป็นต้องแก้ อย่างรีบด่วนโดยไม่มีทางเลือกเสียได้ ปัญหานี้ก็คือ ปัญหาเรื่องการถูกทำลายความเป็นมนุษย์ ตามประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ มนุษย์เราต้องเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งระหว่างการสร้างความเป็นมนุษย์กับการปล้นความเป็นมนุษย์อยู่ตลอด

เวลา และด้านมนุษยชาติยังคงต้องการรักษาพื้นฐานของมนุษย์เอาไว้ ก็ยังจำเป็นอยู่เองที่เราจะต้องเลือกเอาการสร้างความเป็นมนุษย์เป็นภารกิจที่ต้องปฏิบัติ เพราะถ้าคนถูกปล้นความเป็นมนุษย์ไปหมดสิ้น คนก็จะหมดความเป็นมนุษย์ไปด้วย” (น. ๑)

คำว่า axiology นั้น หมายถึงสาขาปรัชญาที่ว่าด้วยคุณค่าและความงาม เคยมีนักปราชญ์ไทยแปลว่า “คุณวิทยา” ถ้าจะแปลโดยดื้อพยัญชนะ ก็ต้องแปล axiological point of view ว่าในทรรศนะทางคุณวิทยา ในแง่ของคุณวิทยา (หรือจะให้แคบเข้ามา อาจจะแปลว่า ในแง่ของจริยธรรมก็พอฟังได้) ส่วนคำว่า ontology นั้น หมายถึง สาขาปรัชญาที่ว่าด้วยธรรมชาติของสิ่งที่มีหรือความมีอยู่ (existence) เคยมีผู้แปลคำๆนี้ว่า “ภววิทยา” อันที่จริงฉบับแปลของ ช.เชียวพุ่มพวง ก็ไม่จำเป็นจะต้องแปลดังนี้เสมอไป แต่ก็ควรจะแสดงให้เห็น “โดยพยัญชนะ” ว่าได้แปลคำพวกนี้ไว้ในฉบับภาษาไทยในที่หนึ่งที่ใดแล้ว ความห่วงในเรื่องศัพท์และรูปแบบอาจจะไม่จำเป็นถ้ายังได้ความสมบูรณ์ แต่หากทำให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นได้ก็จะเป็นสิ่งดี

ได้กล่าวแล้วว่า หนังสือของเปาโล แฟร์ รู้สึกว่าจะเล่นลวกกลายในเรื่องคำอยู่มากดังนั้น จึงมีคำแปลๆ เช่น Praxis, Conscientization, Generative Theme, Limit Situation, Thematic Universe และคำอื่นๆ

Praxis พจนานุกรม Webster's แปลไว้ว่า

๑. exercise or practice of an art, science or skill
 ๒. customary practice or conduct
- ตามความหมายของพจนานุกรมดังกล่าว Praxis หมายถึงแต่เพียงการปฏิบัติ หรือการกระทำ มิใช่การพูด หรือการคิด เมื่อ เปาโล แฟร์ นำเอามาใช้ ได้ให้ความหมายของคำๆนี้ว่า action+reflection word = work ช.เชียวพุ่มพวง ได้แปลคำนี้ว่า “คัวจริง” ซึ่งคงมาจากคำว่า true words ในภาษาอังกฤษ แต่คำว่า “คัวจริง” ในภาษาไทย ยังมีได้ทำให้นึกถึงภาพ action+reflection

ได้ชัดเจน แต่จะแปลคำนี้อย่างไรผู้วิจารณ์ก็ยังไม่ออก นอกจาก “คิดและปฏิบัติ”

Conscientization ที่แปลว่า มโนธรรมสำนึก รู้สึกว่าจะพอฟังได้ เพราะเราเคยแปล Conscience ว่า มโนธรรมหมายถึง ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี อันที่จริงคำๆนี้เป็นคำที่เพื่อนของ เปาโล แฟร์ ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่เพื่อใช้สำหรับอธิบายเรื่องความกระหนกในความขัดแย้งทางการเมือง สังคม และ เศรษฐกิจ และการปฏิบัติเพื่อขจัดสิ่งกีดขวางนั้นๆเสีย หากความรู้สึกเรื่องการกดขี่เป็นเรื่องของมโนธรรม คำแปลนี้ก็ฟังได้อยู่ แต่จะถือว่ามีความหมายตามศัพท์เดิม คือ Conscience นั้นยังไม่ได้สนิท เพราะคำ Conscientization มุ่งไปสู่ความสำนึกในด้านความขัดแย้งมากกว่าอย่างอื่น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจารณ์ก็รู้สึกว่าการแปลได้ช่วยให้หนังสือของ เปาโล แฟร์ เล่มนี้ออกมาสู่สาธารณชนได้ในรูปของคำแปลที่อ่านง่าย และเห็นว่าความพยายามนี้ได้บรรลุผลสำเร็จเป็นอย่างดี หากจะมีความคลุมเครืออยู่ในบางที่บางแห่ง ก็คงจะมีใช้เป็นเพราะความไม่สามารถของผู้แปล แต่เป็นเพราะค้นฉบับเดิมก็คลุมเครืออยู่แล้ว อันเป็นนิสัยของหนังสือประเภทปรัชญาทั่วไป

สุนทร สุนันท์ชัย

กองการศึกษาผู้ใหญ่ กระทรวงศึกษาธิการ

Politics and the Stages of Growth

W.W. Rostow

Cambridge University Press, 1971.

36 pp.

นายวอลท์ รอสทอว์ ผู้แต่งหนังสือเรื่องนี้เป็นนักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และเคยเรียบทความที่น่าสนใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจของอังกฤษในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ไว้หลายเรื่อง เช่น เกี่ยวกับวัฏจักรทางธุรกิจ

เกี่ยวกับราคา เกี่ยวกับบทบาทของวารสาร *The Economist* หลังจากนั้นจะเป็นด้วยความเบื่อหน่ายในปัญหาเล็กปัญหาน้อยเหล่านี้ หรือจะเป็นด้วยเหตุผลอื่นใดไม่ปรากฏ เขาก็หันความสนใจมาสู่ปัญหาใหญ่ ๆ คือ ปัญหาความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็น “แฟชัน” ใหญ่ในวงการเศรษฐศาสตร์ในสมัยนั้น หลังจากที่ได้อ่าน “เกริ่น” แนวความคิดของเขาในหนังสือเรื่อง *The Process of Economic Growth “ทฤษฎี”* ที่เขาจะยกเป็นแนวในผลงานชิ้นที่จะวิจารณ์อยู่นี้ก็คือ *The Stages of Economic Growth : A Non-Communist Manifesto* พิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๕๔ ผู้ที่จะวิจารณ์หนังสือเล่มใหม่ของเขานี้จึงจำเป็นต้องย้อนหลังกลับไป และประเมินคุณค่าของหนังสือเล่มเดิมก่อน เพราะเราจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับหนังสือเล่มใหม่นี้ ก็ต่อเมื่อเรายอมรับหรือไม่ยอมรับข้ออ้างและวิธีการต่าง ๆ ที่นายรอสทาวใช้ในหนังสือ *Stages of Economic Growth*

กล่าวโดยย่อแล้ว วิธีการของหนังสือ *Stages of Economic Growth* ก็คือการตั้งเอาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่ (หวังว่า) กำลังพัฒนา และพยายามหาปรากฏการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ในประวัติต่าง ๆ ของประเทศทั้งหมดนี้ เรือนออกมาเป็นรูปแบบ และยืนยันต่อไปว่ารูปแบบดังกล่าวจะเป็นแบบฉบับที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจำต้องเดินตาม ถ้าหากบังเอิญความจริงเป็นอย่างอื่นไปเสียก็จะต้องคัดแปลงบีบเค้นความจริงเหล่านั้นให้เข้ากับรูปแบบที่นายรอสทาวบัญญัติเอาไว้

ถ้าเรามาพิจารณาว่านายรอสทาวได้วางรูปแบบไว้อย่างไร ก็จะทำให้เห็นว่าวิธีการของนายรอสทาวได้แบ่งสรรการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นขั้นตอนรวมทั้งสิ้น ๔ ขั้น โดยมีขั้นที่ ๓ ที่เขาเรียกว่าขั้น *take-off* (ที่ผู้วิจารณ์จะแปลแบบพื้น ๆ ว่า *การหลุดตัวขึ้นของระบบเศรษฐกิจ*) เป็นหัวใจ ก่อนจะพุ่งตัวขึ้นก็จะต้องมีการอุ่นเครื่อง (ขั้นที่ ๒) ก่อนการอุ่นเครื่อง

ก็ต้องมีการสตาร์ท ก่อนการสตาร์ทเครื่อง เครื่องนั้นก็จะต้องดับอยู่ (ขั้นที่ ๑) ส่วนเหตุการณ์หลังการพุ่งตัวขึ้นก็จะต้องมีการไต่เต้าขึ้นไป (ขั้นที่ ๔) เมื่อไต่เต้าขึ้นไปแล้วระบบเศรษฐกิจนั้นก็จะต้องลอยล้าอยู่ในระดับที่สูง (ขั้นที่ ๕) การอธิบายทั้งหมดนี้พอที่จะทำให้เราอนุมานเอาได้ว่า ความคิดเบื้องหลังทฤษฎีของนายรอสทาวคงกล่าวนี้ คงได้มาระหว่างที่นายรอสทาวกำลังนั่งเครื่องบินระหว่างบอสตันกับวอชิงตันอยู่กระมัง

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม หากเราจะมาประเมินคุณค่าของหนังสือ *Stages of Economic Growth* ก็จะเห็นได้ว่า การที่เราจะเข้าใจวิถีทางการเจริญเติบโตของประเทศแต่ละประเทศ โดยใช้ทฤษฎีของนายรอสทาวนั้น เกือบจะไม่ไ้ผลเลย (ขณะนี้ประเทศไทยอยู่ในขั้นไหน? แนวโน้มในอนาคตของระบบเศรษฐกิจของเราเป็นอย่างไร) ขั้นตอนต่าง ๆ ของนายรอสทาวนั้นเปรียบเสมือนม้าต่าง ๆ ที่จะต้องใช้บังคับกับเศรษฐกิจของประเทศแต่ละประเทศในช่วงระยะต่างๆ ซึ่งการดึกบ้ายนี้อาจจะก่อประโยชน์ในด้านการช่วยให้เราเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ได้กระจ่างขึ้น ถ้าเรามีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนว่า จะต้องดึกบ้ายอย่างไร และม้าต่าง ๆ เหล่านี้มีความหมายในด้านความเป็นจริงอย่างไร แต่นายรอสทาวก็มิได้ให้ความกระจ่างแก่เราในเรื่องนี้แต่ประการใด เพราะเท่าที่ให้นั้นคลุมเคลือเกินไป

ถึงอย่างไรก็ตาม หนังสือ *Stages of Economic Growth* เคยเป็นหนังสือที่ดังมากในระยะหนึ่งในวงการของผู้ที่สนใจวิชาการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งแสดงถึงความอ้าวว้างในสาขาวิชานั้นในระยนั้น หลังจากนั้นนายรอสทาวก็ได้มีโอกาสดำเนินสู่วงการเมืองในวอชิงตัน โดยอาศัยชื่อเสียงจากหนังสือดังกล่าว และในที่สุดก็มีอิทธิพลพอที่จะโน้มน้าวนโยบายของประธานาธิบดีอเมริกัน ให้หันเข้ามาตามความเห็นของคนไทยเฉพาะในด้านปัญหาเวียดนาม

ขณะที่นายรอสทาวไปงานอยู่กับปัญหาการเมือง ความเห็นของเขาในวงการวิชาการก็ได้รับการโจมตีมากขึ้น และในที่สุดก็ประสบการละลายในวงการวิชาการ ทั้งนี้เพราะในระยะทศวรรษ ๑๙๖๐ เป็นระยะที่มีผลงานที่น่าสนใจออกมาหลายเรื่อง ที่ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับทฤษฎีการขยายตัวของเศรษฐกิจ ในบรรดาผลงานใหม่ๆ เหล่านี้ที่ควรจะกล่าวถึงก็มี ผลงานของนายเกอร์เซกรอน ของนายแบริงกัน มัวร์ ของนายกุนนาร์ มีร์คาล ขณะเดียวกันก็ได้มีการรื้อฟื้นคัมภีร์ผลงานหลายชิ้นของมาร์กซ์ ซึ่งเคยได้รับการปล่อยปลดละลาย (ถูกละเลยเกี่ยวกับผลงานเหล่านี้ก่อนท้ายของบทวิจารณ์) ฉะนั้นผู้ใดที่วกกลับไปอ่าน *Stages of Economic Growth* ก็จะมีความรู้สึกว่าหนังสือเล่มนี้ไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาถึงแก่น อ่านแล้วไม่ได้ประโยชน์เหมือนกับหนังสืออื่น ๆ

บัดนี้ นายรอสทาวได้ทำลายความเชื่อถือของนักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป โดยการแต่งหนังสือ *Politics and the Stages of Growth* คือหนังสือที่กำลังวิจารณ์อยู่นี้ หนังสือเล่มนี้ (คงจะเห็นได้จากชื่อเรื่อง) ยังยึดมั่นอยู่ในแนวความคิดของหนังสือเดิมของเขาเกี่ยวกับขั้นตอนของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ในเล่มนี้ได้พิจารณาเรื่องการเมืองของประเทศต่าง ๆ ที่กำลังไต่เต้าไปคามันโคที่นายรอสทาวได้กำหนดไว้

นายรอสทาวได้กำหนดเป้าหมายของ “รัฐบาล” ไว้สามประเภทด้วยกันคือ

- ก. ทางด้านความมั่นคงของประเทศ
- ข. ทางด้านการอยู่ดีกินดีของประชาชน และความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ
- ค. ทางด้านการอนุรักษ์รักษา “กติกาสภา” ทางการเมือง ซึ่งคลุมไปถึงระบบการเมือง กติกาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เกี่ยวกับเสรีภาพ ฯลฯ

หลังจากนั้น นายรอสทาวก็ได้พิจารณาวิถีทางที่จะบรรลุเป้าหมายทั้งสามของประเทศต่าง ๆ ในสามชั้น

แรกตามบรรทัดของนายรอสทาว (บทที่ ๒-๔) แต่ละบทที่ว่าด้วยประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ในชั้นก่อนแต่ละชั้น และภายในแต่ละบทก็แยกพิจารณาแต่ละเป้าหมายในแต่ละประเทศ ทุก ๆ บทจะมีบทนำและข้อสรุปที่เขียนไว้อย่างกว้าง ๆ และอย่างผิวเผิน ในการวิเคราะห์ปัญหาของแต่ละประเทศ ก็กระทำอย่างเร่งรีบเกินกว่าที่ผู้อ่านจะได้สาระจากการวิเคราะห์นั้น ๆ รวมความแล้วทั้งสามบทนี้เป็นบทที่ทั้งสับสนและน่าเบื่อหน่ายอย่างยิ่ง

ครั้นมาถึงบทที่ ๕ และ ๖ เมื่อนายรอสทาวเริ่มพิจารณาปัญหาของสหรัฐฯ โดยเฉพาะ เขาก็เริ่มหวังว่า นายรอสทาวจะได้แสดงให้เห็นประโยชน์ของวิธีการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจได้ดีขึ้น จริงอยู่ความกระตือรือร้นที่ปรากฏอยู่ในบทที่ ๒-๔ นั้น มีน้อยลง แต่ตลอดเวลาที่นายรอสทาววิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ในประวัติศาสตร์ของสหรัฐฯ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการขยายตัวของบริษัทอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ หรือจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับต้นเหตุของสงครามกลางเมือง หรือจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในทศวรรษ ๑๙๓๐ วิธีการวิเคราะห์ปัญหาของนายรอสทาวไม่ได้ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจประวัติและสังคมของสหรัฐฯ ได้ดีขึ้นเลย และยิ่งเมื่อนายรอสทาวมาพิจารณาปัญหาของสหรัฐฯ ในทศวรรษ ๑๙๖๐ ซึ่งเป็นระยะที่เขาเข้าไปมีส่วนพัวพันอย่างใกล้ชิดในด้านการวางนโยบาย นายรอสทาวเป็นนักคุเทศก์ที่ไม่น่าไว้วางใจอย่างยิ่ง เช่น มีการอ้างว่า การที่สหรัฐฯ จะถอนกำลังจากเอเชียอาคเนย์โดยไม่มีข้อตกลงที่แน่นอนและ “สมเกียรติ” (ของใคร?) นั้น เป็นการเสี่ยงต่อการเกิดสงครามโลกครั้งที่สาม

ในเมื่อการวิเคราะห์ประวัติของประเทศของเขาเองยังไม่น่าเชื่อถือถึงปานนี้ จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจนักที่นายรอสทาวไม่สามารถเข้าใจปัญหาทางการเมืองของประเทศที่กำลังพัฒนาได้ เช่น ในการใช้คำสำคัญๆ เฉกเช่น “ประชาธิปไตย” ของประเทศก๊อชพัฒนา นายรอสทาวก็ยังยึดมั่นนัยของคำนี้ตามที่

ให้อยู่ในประเทศของตน โดยจะจูงแค่ประชาธิปไตยทางด้านการเมือง ทางด้านเสรีภาพ ฯลฯ และมองข้ามประชาธิปไตยในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเรื่องพื้นฐานที่เกี่ยว ฉะนั้นเมื่อนายรอสทาวพยายามประเมินบทบาทของบุคคลสำคัญ ๆ ในโลกที่สาม เช่น นายกาโตโร นายโฮจิมินห์ หรือนายเมาเซตง เขาจึงไม่สามารถเข้าใจจุดประสงค์และผลงานของบุคคลเหล่านี้ได้ จริงอยู่ ประเทศคิวบา ประเทศเวียดนามเหนือ และสาธารณรัฐประชาชนจีน ไม่สามารถบรรลุถึงเป้าหมายที่นายรอสทาวกำหนดไว้ทางด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และเป็นประเทศที่ประชาชนชาวลัทธิ และเสรีภาพต่าง ๆ ซึ่งต่างกับประเทศตะวันตกทั้งหลาย แต่ใครจะปฏิเสธได้ว่าความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในประเทศเหล่านี้ได้ลดน้อยถอยลงหลังจากการปฏิวัติอย่างเห็นได้ชัด ขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาอื่น ๆ ที่อยู่ในค่าย "เสรี" ไม่สามารถที่จะลดความเหลื่อมล้ำดังกล่าวนี้ได้ ชั่วร้ายไปกว่านั้น นอกจากจะลดความเหลื่อมล้ำไม่ได้ เป้าหมายทางด้านประชาธิปไตยทางการเมือง และเสรีภาพต่าง ๆ ก็ยังเป็นความฝันอันเลื่อนลอยอยู่สำหรับประเทศเหล่านั้นส่วนใหญ่อีกด้วย ขณะเดียวกัน นายรอสทาวก็มองประเทศที่มุ่งส่งเสริมการขยายตัวของเศรษฐกิจส่วนรวม และละทิ้งปัญหาการกระจายรายได้ด้วยความเห็นใจ บทเรียนที่เห็นกันอยู่คำก็คือประเทศปากีสถานภายใต้การนำของจอมพลอัยยิบข่าน ซึ่งได้ "พัฒนา" ตนเองไปได้เป็นที่น่าพอใจ แต่ผลที่ตามมาก็คือ ความตึงเครียดทางสังคม ซึ่งยังผลให้ประเทศนี้ต้องแตกแยกออกเป็นสองส่วนในที่สุด นายรอสทาวมิได้กล่าวถึงผลดังกล่าว (จริงอยู่หนังสือเล่มนี้พิมพ์ออกมาก่อนสงครามกู้ชาติของบังกลาเทศ แต่ก็ออกมาหลังจากนายอัยยิบข่านถูกโค่นอำนาจแล้ว หลังจากการประท้วงอย่างหนักจากกลุ่มชนหลายกลุ่มในปากีสถาน) นายรอสทาวเพียงแต่ยกเอา ๒-๓ ประโยคจากสุนทรพจน์ของอัยยิบข่าน ที่เกี่ยวกับระบบ

พรรคการเมืองและการแบ่งแยกที่เกิดขึ้นจากระบบดังกล่าว

บทสรุปท้ายเป็นบทที่พูดถึงปัญหาต่าง ๆ ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หลังจากเราได้เห็นความลำเอียงของนายรอสทาวในเรื่องอื่น ๆ จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจ ที่ในบทนี้นายรอสทาวก็ยังเป็นนักรบบสงครามเย็นอยู่อย่างเต็มที่ นายรอสทาวมองข้อขัดแย้งระหว่างประเทศในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ว่าเป็นการบุกรุกจากฝ่ายคอมมิวนิสต์เสียหมด เช่นอ้างว่า จุดเริ่มต้นของสงครามเย็นนั้นเป็นการกระทำของสหภาพโซเวียตและผู้เกี่ยวข้อง ทั้ง ๆ ที่มีนักประวัติศาสตร์อเมริกันหลายคนที่ยืนยันว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายของสหรัฐ ฯ ที่จะใช้ระเบิดปรมาณูเป็นเครื่องมือขู่เข็ญสหภาพโซเวียต ซึ่งได้รับการยืนยันจากจดหมายเหตูของกระทรวงต่างประเทศอเมริกันเอง บทนี้เป็นบทที่น่าอ่านสำหรับผู้สนใจอยากทราบว่าบุคคลในยุคก่อนในสมัยก่อนเขาคิดกันอย่างไร เพราะความเห็นของนายรอสทาวนั้นเป็นความเห็นของคนที่เคยได้หาความรู้เมื่อประมาณ ๑๕-๒๐ ปีก่อนหน้านั้น และไม่ค่อยปรับตัวเข้าตามเหตุการณ์ใหม่ ๆ และความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นแต่ประการใด

สรุปแล้วหนังสือของนายรอสทาวเล่มนี้ไม่สามารถช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างระบบการเมืองกับระบบเศรษฐกิจได้ เลยแม้แต่น้อย ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง เพราะวิธีการที่นายรอสทาวใช้ทั้งในหนังสือเล่มนี้และในเล่มก่อน ๆ คือการนำเอาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของหลาย ๆ ประเทศมาพิจารณาและเปรียบเทียบกันดู และพยายามเรียงจากส่วนที่คล้ายคลึงกันและส่วนที่แตกต่างกัน ในประวัติศาสตร์ของประเทศเหล่านี้ เป็นวิธีการที่ถูกต้องและนำเสนอสนับสนุนอย่างยิ่ง อันที่จริงแล้ว คาร์ล มาร์กซก็เป็นคนที่ริเริ่มใช้วิธีการดังกล่าวนี้ นอกจากนั้นขณะที่นายรอสทาวได้ตีพิมพ์หนังสือ *Stages of Economic Growth* ของเขา นายเกอร์เซกรอนก็ได้อธิบายวิเคราะห์เกี่ยวกับ และหลังจากนั้นนายแบริงตัน มัวร์

ก็ได้เสนอผลงานของเขา ผลงานของบุคคลเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นผลงานที่ลึกซึ้ง ให้ความกระจ่างแก่ผู้อ่านมากกว่าผลงานของนายรอสทาวทั้งสิ้น ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น?

ประการแรก เพราะนายรอสทาวลืมนำสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งยวดของ นายมาร์ก บล็อก (Marc Bloch) นักประวัติศาสตร์เอกชาวฝรั่งเศส ซึ่งเคยเขียนไว้ว่า

“หลายครั้งนักที่มักเห็นเชื่อกันว่า จุดประสงค์อันเดียวของประวัติศาสตร์เปรียบเทียบ ก็คือ การเฝ้าหาความคล้ายคลึงกัน (ในประวัติศาสตร์ของหลาย ๆ สังคม) ตรงกันข้าม วิธีการเปรียบเทียบที่ถูกต้องแล้ว ควรจะให้ความสนใจเป็นพิเศษแก่ข้อแตกต่าง ไม่ว่าข้อแตกต่างนั้นมีมาแต่จุดเริ่ม หรือเกิดขึ้นจากแนวทางวิวัฒนาการที่แตกต่างกันจากจุดเริ่มต้นเดียวกัน”

นายรอสทาวได้มองข้ามข้อแตกต่างของแต่ละสังคมที่เขาพิจารณา จุดประสงค์ของเขามีแต่จะทำอย่างไรจึงจะค้นพบผลกระทบต่าง ๆ ของแต่ละประเทศ ให้เข้าร่องรอยเดียวกับที่นายรอสทาวบัญญัติไว้ ผลที่ออกมาจึงเป็นผลที่ไม่น่าพอใจ ส่วนนายเกอร์เซกรอนนั้น กล่าวไว้แต่แรกว่า สิ่งที่เขาสนใจก็คือ ข้อแตกต่างของแต่ละสังคมที่เขาศึกษา เช่นเดียวกัน นายมาร์กก็ตั้งคำถามอยู่ตลอดเวลาว่า ในเมื่อสังคมนี้เหตุการณ์เป็นเช่นนั้น ทำไมในสังคมอื่นๆ จึงเป็นอย่างอื่นหนึ่ง ทั้งในสองกรณี ผลที่ออกมาล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องที่กระตุ้นความสนใจของผู้อ่านอยู่ตลอดเวลา

ประการที่สอง นายรอสทาวพูดถึงเรื่องการเมืองก็จริง แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของชีวิตการเมือง คือการขัดแย้งกัน ไม่ว่าจะเป็นการขัดแย้งทางผลประโยชน์ หรือทางอุดมการณ์ หรือทางอื่นใดก็ตาม ซึ่งเกือบจะเป็นเรื่องที่นายรอสทาวไม่ได้เหลียวแลแต่ประการใด ในหนังสือของเขา “รัฐบาล” ตัดสินใจอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ใครเป็นผู้สนับสนุนหรือได้ผลประโยชน์ ใครเป็นผู้เสียหาย ตลอดจนปฏิบัติการ

ของผู้ที่เสียหายจากการกระทำต่าง ๆ ของ “รัฐบาล” เหล่านี้ล้วนเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งยวดของชีวิตการเมืองของทุกประเทศ ซึ่งนายรอสทาวไม่ค่อยได้กล่าวถึง การละเลยปัญหาทั้งหมดนี้จึงทำให้ผลงานของนายรอสทาวเป็นผลงานที่ผิวเผิน ไม่ได้ให้ความรู้ใหม่แก่ผู้อ่านแต่ประการใด

ฉะนั้นผู้ที่มักจะอ่านหนังสือของนายรอสทาวเล่มนี้ หรือเรื่อง *Stages of Economic Growth* การจะเลิกล้มความคึกคึก มีหนังสืออื่นที่มีคุณค่าสูงกว่ามากมายตัวอย่างคือ

Barrington Moore, *Social Origins of Dictatorship and Democracy : Lord and Peasant in the Making of the Modern World*, Boston, Beacon Press, 1966.

Alexander Gerschenkron, *Economic Backwardness in Historical Perspective : A Book of Essays*, Cambridge, Mass, Harvard University Press, 1964.

K. Marx, *Pre-Capitalist Economic Formations*, edited with an introduction by E.J. Hobsbawm, New York, International Publishers, 1964.

อัมมาร สยามวาลา

คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

Small Is Beautiful : Economics As If People Mattered

E.F. Schumacher

Harper and Row, 1973

290 pp.

ในยุคที่มีผู้นิยมชมชอบกับความใหญ่โต เป็นที่น่าอินทียังมีคนเห็นกับค่าสำคัญของการเล็ก ก็จะเห็นได้จากหนังสือเล่มนี้แหละสวโดยนายชูเมกเกอร์

หนังสือเล่มนี้ นายซูเมกเกอร์ ได้แบ่งออกเป็น ๔ ภาค ภาคแรก โลกสมัยใหม่ กล่าวถึง ปัญหาการผลิต สัมพันธ์กับผลงาน บทบาทของเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ และปัญหาของขนาด ภาคสองเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพยากร ได้กล่าวถึงการศึกษา การใช้ทรัพยากรอย่างถูกต้อง ทรัพยากรสำหรับอุตสาหกรรม พลังงานนิวเคลียร์ และเทคโนโลยีที่เห็นถึงความสำคัญของมนุษย์ ภาคที่สามโลกกลุ่มที่สาม กล่าวถึงการพัฒนาเศรษฐกิจทั่วไป ปัญหาสังคมและเศรษฐกิจเร่งรัดให้เห็นถึงความจำเป็นของเทคโนโลยีแบบกลาง ดองด้านหมู่บ้าน และปัญหาการว่างงานในอินเดีย ภาคสุดท้ายการจัดการและความเป็นเจ้าของ(ในสิ่งของ) กล่าวถึงเครื่องมือที่จะใช้สำหรับพิจารณาอนาคต ทฤษฎีการจัดการขนาดใหญ่ สังคมนิยม ความเป็นเจ้าของ และความเป็นเจ้าของแบบใหม่

ซูเมกเกอร์วิจารณ์ว่า ความคิดที่ไม่ค่อยจะถูกต้องในยุคปัจจุบันคือ ความหลงเชื่อที่ว่าเราได้แก้ปัญหการผลิตไปเรียบร้อยแล้ว ความหลงเชื่อนี้มีพื้นฐานจากความจริงที่ว่า ในสมัยปัจจุบันมีการค้นคิดใหม่ๆ ทางวิทยาศาสตร์ ที่ทำให้ผลผลิตของประเทศหลายประเทศเพิ่มขึ้นอย่างมากมา แต่เป็นที่น่าเสียใจว่า ทั้งผู้ผลิต นายทุน และประชาชน ไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างรายได้ (ที่ได้จากผลผลิต) กับทุนที่ธรรมชาติสร้างให้เป็นส่วนใหญ่ เรามักจะถือว่าปัจจัยการผลิตที่สร้างขึ้นโดยมนุษย์เป็นสินค้าทุนทั้งๆ ที่มนุษย์มีส่วนสร้างทุนได้น้อยกว่าธรรมชาติ ทุนที่ธรรมชาติสร้างได้ถูกนำไปใช้ ในอัตราที่เพิ่มอย่างน่าใจหาย ฉะนั้นความเชื่อที่ว่า ได้แก้ปัญหการผลิตของโลกแล้วนั้น เกิดขึ้นเนื่องจากเราไม่สามารถที่จะมองให้แจ่มแจ้งว่า ระบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่อยู่ได้เพราะทุนที่ได้มาจากธรรมชาตินั่นเอง

ฉะนั้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ถ้ามองจากด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ยากที่จะกำหนดขอบเขตได้ แต่ถ้ามองจากด้านศาสตร์ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เราจะเห็นข้อจำกัดได้อย่างชัดเจนนายซูเมกเกอร์แนะว่า รากฐานของสันติสุขของชาวโลก ไม่ควรจะขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์พูนสุขแต่อย่างเดียว เพราะว่าความสมบูรณ์พูนสุขที่วุ่นวายนี้ ถ้าจะบรรลุได้บางครั้งอาจไปส่งเสริมแรงผลักดันของธรรมชาติมนุษย์ที่ไม่ดีงามบางอย่าง เช่น ความละโมภ และริษยา ซึ่งจะทำลายคุณลักษณะของมนุษย์ในข้ออื่นๆ ไป เช่น ความสุข ความเฉลียวฉลาด และสันติสุขของมนุษย์

นายซูเมกเกอร์เห็นว่า วิชาเศรษฐศาสตร์นั้นเป็นศาสตร์ที่สืบเนื่องเอาความคิดจากแขนงอื่นๆ เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับคนและสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นผู้เขียนยังชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างนักเศรษฐศาสตร์ของโลกตะวันตก กับนักเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ ในทัศนคติของชาวพุทธนั้น หน้าที่ของงานมีอยู่ ๓ อย่าง

๑. เป็นการให้โอกาสแก่แต่ละบุคคลได้ใช้และพัฒนาความสามารถของตน
๒. เพื่อเป็นการเอาชนะจักขุโลกซึ่งเห็นแก่ตนเอง โดยทำงานร่วมกับคนอื่น
๓. สร้างสินค้าและบริการซึ่งจำเป็นแก่การยังชีพ

ความสนใจของนักเศรษฐศาสตร์ที่เป็นชาวพุทธจึงไม่ได้อยู่ที่เพิ่มผลผลิตให้มากที่สุด หรือเพิ่มการบริโภคให้มากที่สุด แต่อยู่ที่สร้างงานที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์แก่คนงานและชุมชน

นายซูเมกเกอร์ เน้นความสำคัญของการศึกษาว่า หน้าที่อันแรกของการศึกษา คือ การถ่ายทอดความคิดเกี่ยวกับคุณค่าต่างๆ ซึ่งเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ หน้าที่อันที่สองถึงจะเป็นการถ่ายทอดความรู้

เมื่อประมวลความคิดของนายชูเมกเกอร์ในเรื่องต่างๆ แล้ว จึงไม่เป็นที่ประหลาดใจเลยที่นายชูเมกเกอร์ ไม่ชอบการผลิตขนาดใหญ่ โดยสรุปในความเห็นหนึ่งของหนังสือว่า ถึงแม้วิทยาการก้าวหน้าจะมีอิทธิพลต่อโลกสมัยปัจจุบัน มากมายเพียงใด แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ปัญหาต่างๆ ของโลกมิได้ลดน้อยลงแต่ประการใด เทคนิคสมัยใหม่ไม่ได้ทำให้คนงานทำงานในสิ่งที่เขาชอบ คนงานไม่มีโอกาสได้ทำงานที่ต้องการความคิดทางสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ และงานที่ต้องใช้สมอง สมัยนี้คนทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเป็นส่วนๆ เท่านั้น ฉะนั้นประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศที่ยากจนควรใช้เทคโนโลยีอีกแบบหนึ่ง คือเทคโนโลยีที่คำนึงถึงคุณค่าของมนุษย์ โดยแทนที่จะใช้มือและสมองในการผลิตทางอ้อม (ทำแทนหน้าที่เฉพาะอย่าง เช่นการขันน็อต ทอกกาปู เป็นต้น) ควรใช้มือและสมองในการผลิตโดยตรงและให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังเช่นท่านท่านอีกกล่าวไว้ว่า “ความมั่งคั่งของโลกไม่สามารถจะแก้ไขโดยการผลิตขนาดใหญ่ แต่ต้องแก้ไขจากการผลิตโดยคนส่วนใหญ่” เพราะการผลิตขนาดใหญ่ นั้น มีข้อสมมุติฐานในตัวเองอยู่แล้วว่า ต้องมาจากเทคนิคการผลิตที่ใช้เครื่องจักรมาก ใช้ปัจจัยการผลิตที่เป็นพลังงานมาก ใช้เครื่องมือผ่อนแรงมาก อันเป็นการตั้งสมมุติฐานไปในตัวว่าประเทศนั้นๆ ต้องร่ำรวยอยู่แล้ว ส่วนการผลิตโดยคนส่วนใหญ่ นั้น สนับสนุนให้ใช้ทรัพยากรอย่างทั่วถึง ทรัพยากรนี้รวมถึงสมองที่เฉียบแหลม มือที่มีความชำนาญ และอาจมีการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ประกอบบ้าง แต่เป็นการผลิตแบบใช้เทคโนโลยีขั้นกลาง ที่เรียกเป็นขมิดกลางเพื่อให้แตกต่างจากเทคโนโลยีแบบอื่นๆ และในขณะเดียวกัน ก็เป็นวิทยาการที่ง่ายและถูกกว่าเทคโนโลยีขั้นสูงของประเทศร่ำรวย หรืออาจจะเรียกได้อีกชื่อหนึ่งว่าเป็นเทคโนโลยีแบบช่วยเหลือตัวเอง

เท่าที่กล่าวมานี้เป็นเพียงใจความบางตอนในสามภาคแรกเท่านั้น ในภาคสุดท้าย นายชูเมกเกอร์ยังพูดถึงบทบาทของความเป็นเจ้าของ (ทั้งสินค้าทุนและปัจจัยการผลิต) ในระบบนายทุน ระบบสังคมนิยม และระบบที่อยู่สายกลาง จะเห็นได้ว่า แนวการเขียนของ นายชูเมกเกอร์นั้น มุ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องของสังคมปัจจุบันว่า ประเทศใดก็ตามจะมุ่งเพิ่มผลผลิตอย่างเดียวไม่ควรร โดยเฉพาอย่างยิ่งประเทศที่ยากจน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ค่อนข้างยากจน แทนที่จะมุ่งขยายการผลิต โดยใช้เทคโนโลยีที่อาศัยเครื่องจักรเครื่องมือพลังงานราคาแพง และต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ควรหันมาใช้เทคนิคแบบชนชั้นกลางๆ ให้นักงานในท้องถิ่นประกอบเครื่องมือ แล้วนำมาใช้ประโยชน์ในท้องถิ่นนั้นเอง จะไม่มีประโยชน์กว่าหรือ นอกจากนี้ผู้เขียนยังย้ำถึงอันตรายของสังคมที่วัดค่าของทุกสิ่งทุกอย่างด้วยเงินตรา เพราะในสังคมดังกล่าวผู้มีสิทธิมีเสียงคือพวกที่มีเงินเท่านั้น

สำหรับนักเศรษฐศาสตร์ ที่เคร่งทฤษฎี อาจไม่ถือว่า หนังสือ *Small is Beautiful* เล่มนี้เป็นตำราเศรษฐศาสตร์ในแง่ที่ว่า แม้จะพูดถึงเรื่องพัฒนาเศรษฐกิจแต่ขาดทฤษฎี สมการและอื่นๆ เหมือนกับหนังสือเศรษฐศาสตร์ทั่วไป แต่ในความเห็นส่วนตัวของผู้วิจารณ์เห็นว่าน่าจะเป็นตำราทางก้นปรัชญาเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นนักเศรษฐศาสตร์หรือไม่ก็ตาม ควรจะอ่าน ควรจะนำไปคริกตรองคิดให้รอบคอบด้วย ถึงแม้ว่าสิ่งที่นายชูเมกเกอร์เขียนในหนังสือจะเป็นสิ่งที่เราเคยทราบมาแล้วบ้างเรื่อง แต่ก็เป็นการช่วยให้เราได้สำนึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมและการดำรงชีวิตของมนุษย์มากขึ้น.

ดิถี โกศัยยานนท์
คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

Japan : Financial Markets and the World

Economy

Wilbur F. Monroe

Praeger, 1973

217 pp.

หนังสือเล่มนี้ เขียนโดยนายวิลเบอร์ มอนโร ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยทูตทางการเงินของสถานทูตอเมริกา ณ กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ระหว่างกันปี พ.ศ. ๒๕๑๓ ถึงปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๕ รวมระยะเวลา ๒ ปีครึ่ง ระหว่างนั้นเอง เขาได้ศึกษาค้นคว้าและเขียนหนังสือเล่มนี้ขึ้น โดยเน้นหนักทางด้านเกี่ยวกับการเงิน ตลาดหุ้น ตลาดแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศในญี่ปุ่น ธนาคารสาขาต่างประเทศ การลงทุนโดยตรงของต่างประเทศ และความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ต่างประเทศของญี่ปุ่น ซึ่งกำลังเพิ่มพูนความสำคัญมากขึ้นทุกขณะ นอกจากนี้ได้กล่าวถึงข้างต้น ผู้เขียนได้มีบทซึ่งกล่าวถึงบทบาทของเศรษฐกิจญี่ปุ่นที่มีต่อเศรษฐกิจของโลกว่าเป็นอย่างไร โดยเริ่มจากปี พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นต้นมา เรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ นับเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ควรอย่างยิ่งที่ผู้ศึกษาและรักจะศึกษาเรื่องเศรษฐกิจของญี่ปุ่นได้อ่านและเรียนรู้ไว้ โดยเฉพาะผู้ที่มีความสนใจเรื่องเกี่ยวกับการเงิน การธนาคาร และตลาดหุ้น เพราะหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้ค้นคว้าโดยละเอียดถี่ถ้วนทุกแง่มุม ประจวบกับระยะเวลาที่ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าเขียนเรื่องนั้น เป็นระยะที่คนอเมริกันมีความรู้สึกไม่สู้ดีต่อการที่เศรษฐกิจญี่ปุ่นเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว และเป็นระยะที่ได้มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงอยู่มาก

ถ้าพิจารณาเฉพาะบางเรื่อง อาทิเช่น เรื่องของธนาคาร ผู้เขียนได้กล่าวถึงประวัติของธนาคารต่างประเทศในญี่ปุ่นว่าเป็นมาอย่างไร ตลอดจนบรรยายภาพในการลงทุนด้านธนาคารของชาวต่างประเทศในญี่ปุ่น ผู้เขียนได้กล่าวถึงและให้เหตุผลที่น่าพอใจไว้ รวมทั้งเหตุผลที่รัฐบาลญี่ปุ่นกักตุนเงินรวมอยู่กลางธนาคารพาณิชย์ในโครงการการส่งเสริมการ

ลงทุนอย่างเสรี โดยได้กล่าวถึงความตื่นตัวที่เกิดขึ้น และแนวความคิดของข้าราชการหนุ่ม ซึ่งต้องการให้มีเสรีภาพในการลงทุนมากขึ้น ผู้เขียนได้กล่าวถึงสู่ทางการดำเนินกิจการธนาคาร และหนทางที่จะเป็นไปได้ในการที่ชาวต่างประเทศจะตั้งธนาคารสาขาขึ้น แต่การดำเนินงานนั้นย่อมต้องมีอุปสรรค ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้เช่นกัน ธุรกิจที่ธนาคารต่างประเทศในญี่ปุ่นได้กระทำมา และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ก็ได้กล่าวถึงไว้โดยละเอียด ซึ่งรวมถึงวิธีการหาเงินเข้าธนาคารต่างประเทศ ตลอดจนทั้งปัญหาที่เกิดขึ้น และแนวทางการแก้ไข

ธนาคารต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้น มีแนวโน้มที่จะเข้าอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของธนาคารกลางแห่งญี่ปุ่น และแนวโน้มนี้จะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการคาดคะเนที่ว่า ในอนาคต โตเกียวจะเป็นตลาดทุนนานาชาติ และอีกจุดประสงค์หนึ่งนั้น เพื่อจะได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนักธุรกิจที่มีอิทธิพลของญี่ปุ่นยิ่งขึ้น ซึ่งข้อเขียนตอนนี้นับว่าให้ประโยชน์อย่างมากแก่ผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องเกี่ยวกับธนาคารต่างประเทศในญี่ปุ่นอย่างแท้จริง เพราะทำให้ได้ความรู้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของญี่ปุ่นที่จะมีต่อเศรษฐกิจของโลกในอนาคต ผู้เขียนได้วิเคราะห์ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๒๓ โดยครอบคลุมการค้าของญี่ปุ่นทั่วโลก ได้กล่าวถึงการค้าของญี่ปุ่นกับแคนาดา สหรัฐฯ ยุโรปตะวันตก ลาตินอเมริกา ออสเตรเลีย และเอเชีย โดยเฉพาะการค้าของญี่ปุ่นกับเอเชีย นั้น ผู้เขียนได้เน้นถึงความไม่สมดุลทางการค้าระหว่างกัน และแนวทางในอนาคต ซึ่งมองในแง่ที่ว่า มีแนวโน้มที่จะมีความสมดุลมากขึ้น อัตราส่วนปริมาณการค้าของญี่ปุ่นกับเอเชียมีมากขึ้น จาก ๒๕ เปอร์เซ็นต์ เป็น ๓๐ เปอร์เซ็นต์ของปริมาณการค้าในภูมิภาคนี้ในระหว่างปีดังกล่าว ซึ่งการคาดคะเนดังกล่าวนี้เป็นการคาดคะเนที่มองในแง่ดีเกินไป แต่ก็อาจจะเป็นไปได้ ถ้าพิจารณาถึงสภาพภูมิประเทศของญี่ปุ่นซึ่งอยู่ใกล้กับประเทศทางเอเชียมากกว่าประเทศแถบอื่น อีกทั้ง

วัฒนธรรม ประเพณีของญี่ปุ่นก็ไม่แตกต่างไปจากคนเอเชียมากนัก ดังนั้น เมื่อพิจารณาในแง่นี้ โอกาสการค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นกับเอเชีย ก็มีโอกาที่สดใสดีกว่าการค้ากับประเทศแถบอื่น อย่างไรก็ตาม เราจำเป็นต้องพิจารณาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะนี้ระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศทางเอเชีย เช่น ปัญหาด้านความรู้สึกต่อต้านของคนเอเชียที่มีต่อการลงทุนของญี่ปุ่นในเอเชีย เนื่องจากการค้าที่ขาดดุลมากเกินไปของประเทศเอเชียบางประเทศ หรือความเกรงกลัวที่จะตกอยู่ใต้อิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น หรือกลัวข้อสภาพสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งประเทศทางเอเชีย เช่น ประเทศไทย กำลังรณรงค์ต่อต้านอยู่ ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของญี่ปุ่นเองว่า จะหาทางแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างไร และมีวิธีการเช่นไร ที่จะทำให้คนเอเชียมีความรู้สึกเป็นมิตรขึ้น

ในเรื่องเกี่ยวกับการค้า ผู้เขียนได้กล่าวถึงลักษณะของสินค้าเข้าและสินค้าออกของญี่ปุ่น และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสินค้าเข้าและสินค้าออกนั้น ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจชวนติดตามให้ศึกษา โดยเฉพาะทางด้านสินค้าเข้า ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาแต่อดีต ก็มีอิทธิพลต่อการส่งสินค้าเข้าอยู่มากเช่นกัน

กล่าวโดยสรุป หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่สมควรที่นักเศรษฐศาสตร์ นักการเงิน การธนาคาร และผู้ที่สนใจใคร่ศึกษาเรื่องเศรษฐกิจของญี่ปุ่น โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเงินควรได้อ่านอย่างยิ่ง เพราะผู้เขียนได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่เป็นทุนเดิม ศึกษาหารายละเอียดอย่างลึกซึ้ง หนังสือเล่มนี้สามารถใช้ประกอบความรู้ได้เป็นอย่างดี นอกเหนือไปจากเรื่องที่น่าสนใจ อาทิเช่น ผู้ประกอบการ บริษัทการค้า การอุตสาหกรรม การเกษตรกรรม ซึ่งพอจะหาอ่านได้จากวารสาร และหนังสือเกี่ยวกับเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเล่มอื่นๆโดยทั่วไป

วิศมิตา ษณิคุล

คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

Evaluation of Agricultural Development in Thailand (1961-1976)

Phaibul Changrien

Thai Watana Panich, 1972

110 pp. B 35

คู่มือหนังสือแล้วเชื่อว่าจะเป็นหนังสือที่ขายดีมากเล่มหนึ่ง เพราะขณะนี้ใครๆ ก็กำลังให้ความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรอย่างมาก และมักจะถามตนเองบ่อยๆ ว่า รัฐบาลได้ทำอะไรไปแล้วบ้าง ในส่วนที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตร และผลของการกระทำต่างๆ เหล่านั้นได้ผลมากน้อยเพียงใด

แต่จุดมุ่งหมายของหนังสือเล่มนี้แตกต่างจากที่ข้าพเจ้าเข้าใจ หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนต้องการแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานตรวจสอบและประเมินผล (Inspection and Evaluation) โครงการของหน่วยงานที่สำคัญ ๓ หน่วยงาน คือ

๑. สำนักงานเลขาธิการของสำนักนายกรัฐมนตรี (The Office of the Under Secretary to the Prime Minister)
๒. สำนักงานงบประมาณ (The Budget Bureau)
๓. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ (The National Economic Development Board)

ข้อสมมุติของผู้เขียนก็คือ “สำนักงานเลขาธิการของสำนักนายกรัฐมนตรี โดยเฉพาะในส่วนวิจัยและวางแผน (The Planning and Research Bureau) ไม่สามารถที่จะทำงานด้านการประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพได้เต็มที่ทั้งนี้เพราะขาดการร่วมมือประสานงานกันกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง” (หน้า i)

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน ตอน ที่ ๑ มี ๕ บท รวมทั้งบทสรุป บทที่ ๑ กล่าวถึงโครงสร้างและหน้าที่ของสำนักนายกรัฐมนตรีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนและการประเมินผลทั้งในอดีตและปัจจุบัน ในบทที่ ๒ กล่าวถึงขบวนการ

(Process) การตรวจสอบและประเมินผลของโครงการที่รัฐได้จัดทำขึ้น บทที่ ๓ เป็นตัวอย่างของการตรวจสอบและประเมินผลโดยใช้การพัฒนาการเกษตรกรรมเป็นหัวข้อพิจารณา บทที่ ๔ เป็นการสรุปรวบรวมปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ที่ทำให้การพัฒนาหรือการดำเนินงานตามโครงการบางอย่างไม่บรรลุเป้าหมาย ปัญหาต่างๆเหล่านั้นได้มาจากการตรวจสอบและประเมินผลตามหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าวข้างต้น

ในตอนที่ ๒ ไม่มีแยกเป็นบท เป็นการรวบรวมข้อมูลและเป้าหมายของโครงการการพัฒนาการเกษตรและการชลประทานต่างๆ ที่แล้วมาและในกาลข้างหน้า

ถ้าจะกล่าวโดยทั่วไปแล้ว หนังสือเล่มนี้ นับว่ามีความคิดพอสมควร อย่างน้อยที่สุดก็จะทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงระบบการทำงานของหน่วยงานของราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาการเกษตรว่ามีอุปสรรคและปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารและดำเนินงานตามโครงการต่างๆอย่างไบบ้าง ปัญหาต่างๆที่ผู้เขียนกล่าวถึงแม้ว่าจะไม่มีอะไรใหม่ เราได้ยินได้ฟังอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันก็ตาม การนำมากล่าวอ้างอีกก็ยังดีกว่าอยู่เฉยๆ โดยไม่ได้ทำอะไรเลย อย่างน้อยก็อาจจะกระตุ้นเตือนผู้ที่เกี่ยวข้องให้เร่งทำการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นบ้าง ปัญหาสำคัญๆที่ผู้เขียนค่อนข้างจะเน้นมากสักหน่อยคือ เรื่องการขาดการร่วมมือประสานงานกัน อย่างว่าแต่การประสานงานระหว่างหน่วยงานเลย แม้ในหน่วยงานเดียวกัน การไม่ประสานงานก็ยังมิอยู่ (หน้า ๑๑) หรือการที่หน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและประเมินผลไม่ค่อยจะได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ในการส่งคืนแบบสอบถาม (หน้า ๑๑-๑๒) ก็เป็นตัวอย่างอันที่ชี้ให้เห็นถึงความไม่ร่วมมือกัน นอกจากจะทำให้งานล่าช้าแล้ว การวางแผนการแก้ไขก็จะทำได้ไม่ทันทั่วถึง ถ้าหากมีปัญหากเกิดขึ้น ซึ่งก็ย่อมหมายความว่าโครงการต่าง ๆ จะต้องประสบกับ

ความล้มเหลว นอกจากนี้ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในหน้า ๔๑ ว่า “ในหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริหารเบื้องสูงต่างๆนั้น พยายามที่จะสร้างอาณาจักรของตนเองขึ้นมา จึงไม่มีใครไว้วางใจซึ่งกันและกัน เพราะมักมีประเพณีของความเชื่อที่ว่าอำนาจของเขาจะลดลงไป ถ้าเขาให้ความร่วมมือประสานงานกับหน่วยราชการอื่นๆ” นอกจากนี้ ผู้เขียนยังเสนอว่า การที่หน่วยงานบางหน่วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับนายอำเภอและระดับผู้ว่าราชการจังหวัดไม่ใคร่ให้ความร่วมมือในการให้คำแนะนำและประสานงานต่อโครงการต่างๆที่ได้จัดทำขึ้นในท้องถิ่นนั้นก็เพราะว่าเขามีงานประจำต้องทำล้นมืออยู่แล้ว ควรที่จะลดงานประจำของเขาลงบ้าง และหันมาให้ความสนใจในงานด้านการพัฒนาให้มากขึ้น ปัญหาต่างๆเหล่านี้ เราก็ทราบกันดีและทราบกันมานานแล้วด้วย แต่ก็ยังไม่เห็นมีอะไรเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีที่มากนัก

ในบทที่ ๒ ผู้เขียนได้กล่าวถึงเรื่องการตรวจสอบและประเมินผลว่า ในทางปฏิบัติจริงๆเขาทำกันอย่างไร และปัญหาที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง ซึ่งก็ซ้ำๆกับปัญหาที่ได้อ้างไปแล้ว แต่มีปัญหานึงที่ข้าพเจ้าคิดว่าสำคัญ และควรได้รับการแก้ไขอย่างมาก เป็นปัญหาที่ผู้เขียนกล่าวไว้ก่อนแล้วในหน้า ๑๐ แต่ไม่ได้นำมากล่าวในบทนั้น คือปัญหาที่เกี่ยวกับตัวผู้ตรวจสอบ กล่าวคือผู้ตรวจสอบมีภูมิหลังที่ไม่เหมือนกัน แต่ละท่านก็ถนัดกันคนละอย่างสองอย่าง ฉะนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องที่ใด ที่ตรงกับความถนัดของผู้ตรวจสอบคนนั้น เขาก็นับว่าโชคดีไป แต่ถ้าเป็นปัญหาที่ผู้ตรวจสอบคนนั้นไม่ถนัด ก็อาจจะมองไปได้ว่าปัญหานั้นยังไม่เกิด หรือเกิดแต่ไม่สำคัญ ไม่ควรให้ความสนใจมากนัก ซึ่งนับว่าเป็นความผิดพลาดอย่างยิ่งใหญ่หลวงของระบบการตรวจสอบ ข้อนี้น่าพเจ้าเห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง ผู้ตรวจสอบควรจะมีความรู้กว้างขวางมองปัญหาได้รอบด้าน

ตัวอย่างที่ผู้เขียนใช้อธิบายขบวนการการตรวจสอบและประเมินผลนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ

การพัฒนาสาขาเกษตรกรรม ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่าเราได้ทราบถึงปัญหาอะไรบ้างจากการตรวจสอบและประเมินผล ในอันที่จะเป็นอุปสรรคในการพัฒนาการเกษตร

สิ่งต่าง ๆ ข้างต้นนั้น เป็นสิ่งที่หนังสือเล่มนี้พอจะให้แก่เราได้ เมื่อชมแล้วก็อดคิดเสียบ้างไม่ได้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าหนังสือเล่มนี้ถูกคัดแปลงมาจากวิทยานิพนธ์ของผู้เขียนเป็นแน่ ถ้าเป็นจริงข้าพเจ้าก็เสียใจที่ไม่ได้อ่านต้นฉบับ ซึ่งคงจะมีรายละเอียดให้ศึกษได้มากกว่านี้ ข้าพเจ้าบอกตรง ๆ ว่าอ่านหนังสือเล่มนี้แล้วรู้สึกสับสน ทั้งเล่มเต็มไปด้วยหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย บางครั้งเขียนหัว ๆ สั้น ๆ เลยทำให้ไม่น่าติดตามอ่าน น่าจะมีการอธิบายให้ละเอียดบ้างในบางเรื่อง อีกอย่างที่ชอบก็คือ อย่างที่กล่าวไปแล้วในตอนต้น คุณค่าของหนังสือเล่มนี้น่าจะขายดี น่าสนใจ แต่บอกตรง ๆ เนื้อหาข้างในกับชื่อเรื่องดูไม่ใคร่สัมพันธ์กันเท่าไร น่าจะให้ชื่ออื่นที่เกี่ยวกับการประเมินผลและตรวจสอบเฉย ๆ มิใช่ชื่อการประเมินผลการพัฒนาการเกษตรกรรม ท่านที่หวังจะรู้เรื่องอะไรเกี่ยวกับผลของการพัฒนาเกษตรกรรมจากหนังสือเล่มนี้แล้วจะรู้สึกผิดหวัง จริงอยู่ ในตอนที่ ๒ ของหนังสือเล่มนี้ได้แสดงรายละเอียดข้อมูลและจุดหมาย (targets) ของโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเกษตรไว้บ้างก็ตาม แต่เราก็สามารถไปหาอ่านเอาได้จากแผนพัฒนาฉบับต่าง ๆ ก็ได้ แต่ถ้าท่านต้องการทราบแต่เพียงว่าการตรวจสอบการประเมินผล เขาทำกันอย่างไร มีหน่วยงานอะไรที่เกี่ยวข้องละก็ หนังสือเล่มนี้พอจะมีประโยชน์กับท่านได้บ้าง

อย่างไรก็ตาม เมื่อมาคำนึงถึงราคา คุณภาพของกระดาษ และสีสันของรูปเล่ม หนังสือเล่มนี้นับว่าถูกมาก และถ้าท่านเป็นพวกที่ถือคำพังเพยที่ว่า “ซื้อนั้นสำคัญไฉน” กว๊วแล้วก็งรีบไปหาซื้อมาประทับโต๊ะ หรือคู้หนังสือเสีย ใ้ก็ไม่ได้หยอก

สมนึก ทัฬหี

คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

The Theory and Practice of Communism
R.N. Carew Hunt

Pelican Book, 1967

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๕ (แก้ไข)

ระยะนี้บ้านเรามีผู้ที่กระตือรือร้นสนใจใคร่จะศึกษาลัทธิและขบวนการคอมมิวนิสต์เป็นจำนวนมากขึ้นเมื่อเทียบกับสมัยก่อนหน้าการปฏิวัติ ๑๔ ตุลาคม ๒๔๗๖ แม้เป้าหมายในการศึกษาของแต่ละคนจะต่างกันไปก็ตาม ในวงการ “คนรุ่นใหม่” ใครที่ยังไม่รู้จักคนที่ชื่อ คาร์ล มาร์กซ์ เฟรเดอริก เอ็งเงิลส์ วลาดิมีร์ อิลยิช เลนิน โยเซฟ สตาลิน เหมา เจ๋อ-ทง คุณอาจจะเคยเห็นที่

แนวโน้มของความสนใจของประชาชนแสดงออกมาให้เห็นอย่างเด่นชัดบนแผงหนังสือตามท้องตลาด ทั้งนี้หากเราถอยมรับในความถูกต้องของกฎแห่งอุปทานและอุปสงค์ทางเศรษฐกิจศาสตร์ กับหลักทางจิตวิทยาเกี่ยวกับคนที่ถูกกดขี่ไม่ให้แสวงหาความรู้เรื่องคอมมิวนิสต์มานาน

หนังสือเรื่องคอมมิวนิสต์ตามท้องตลาดขณะนี้อาจแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภท คือ

(ก) ประเภทที่แปลเรียบเรียงงานของเจ้าการบัตถิ เช่น รัฐกับการปฏิวัติ ของเลนินโดย วิชา วิญญูโก คำประกาศแห่งความเสมอภาค จาก เดอะคอมมิวนิสต์ มานีเฟสโต ของ มาร์กซ์ และเอ็งเงิลส์ โดยองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประชาธิปไตยแผนใหม่ ของ เหมา เจ๋อ-ทง (เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๗)

(ข) งานประยุกต์ คือนำเอาแนวความคิดของลัทธิมาประยุกต์อธิบายสภาพสังคมไทย ขึ้นที่หน้าชั้นตาเห็นจะเป็น โฉมหน้าศักดินาไทย ของสมสมัย ศรีสุทพรพรรณ ซึ่งพยายามอธิบายว่า สังคมไทยวิวัฒนาการมาจนถึงตอนที่มาร์กซ์และเอ็งเงิลส์ได้ระบุเอาไว้ คือจากชุมชนแบบเผ่า มาเป็นสังคมทาส แล้วจึงมาถึงสังคมศักดินา ไม่ใช่สังคมศักดินาก่อน และ

(ค) ประเภทที่ให้ความรู้เบื้องต้นโดยพยายามวางตัวเป็นกลาง เช่น วิวัฒนาการของมาร์กซิสม์

ของ น. วิชาญ (นักวิพากษ์) ตอน ๔ ที่รัก
ของ พ.ท.ท. อนันต์ เสนาธิร์ กับเพื่อน ขบวนการ
คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (๒ เล่มจบ) ของ
พ.ท.อ. จินกา ทวงจินดา และงานของไพฑูริย์ควานิช
ที่ว่าด้วย จีวประวัติของเจ้าคำรับลัทธิกับขบวนการ
คอมมิวนิสต์สากล

มองจากมุมของคนที่สองหนังสือเกี่ยวกับ
ลัทธิและขบวนการคอมมิวนิสต์ที่เป็นนิมิตหมายอันดี
ในแง่ที่ว่า จะได้มีหนังสือให้นักศึกษาของตัวอ่าน
ประกอบคำบรรยายมากขึ้น อย่างไรก็ตาม งานแต่ละ
ชิ้นหรือทั้งหมดรวมกัน ยังมีได้ให้ภาพที่สมบูรณ์ของ
ขบวนการ และเฉพาะอย่างยิ่งของแนวความคิดที่เป็น
พื้นฐานรองรับขบวนการนี้อยู่ และอาจกล่าวได้
ว่า การให้ภาพที่ไม่สมบูรณ์ คือจับเอาเพียงประเด็น
หนึ่งมาเน้น แทนที่จะแสดงให้เห็นแนวการวิวัฒนาการ
ของความคิดในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงค่อย
เนื่องกันมานั้น จะชวนให้ผู้อ่านที่ยังมีพื้นไม่แน่นพอไขว้
เขว และอาจหลงผิดไปได้ ทั้งนี้มีพิกัดของเนื้อหาที่
เขียนขึ้นโดยมือเอกมาตั้งแต่ต้น ฉะนั้นงานที่สามารถ
ให้ภาพอันสมบูรณ์และลึกซึ้งพอสมควร จึงเป็นสิ่งที่
จำเป็นยิ่ง และนี่เป็นสิ่งที่บ้านเรายังขาดอยู่

งานของแกรูว์ ชันท์ มิได้ให้ภาพขบวนการ
และแนวความคิดของลัทธิคอมมิวนิสต์อันสมบูรณ์
ไม่มีตกหล่น ทั้งที่ผู้แปลได้ติดกับเขาคนหนึ่งกล่าวไว้
“แกรูว์ ชันท์ จะเป็นบุคคลลึกลับที่อ้างว่าภายในเนื้อที่
อันสั้น ก็คงร้อยห้าสิบหน้าเศษนี้ เขาได้กล่าวถึงลัทธิ
มาร์กซิสม์ส่วนที่มีคำควักศึกษาโดยบริบูรณ์ทุกแห่งทุกมุม
แล้ว”^{*} แต่เราอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนังสือขนาดสั้น
ที่สามารถสนองความต้องการของผู้ใฝ่ในสังคมนิยม
ที่อยากจะป้อนความรู้เกี่ยวกับลัทธิคอมมิวนิสต์ได้ก็
ที่สุดเล่มหนึ่ง และเป็นที่น่าสนใจที่โครงการตำราของ
สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทยกำลังจะพิมพ์
ภาคภาษาไทยของหนังสือพิมพ์เล่มนี้ออกมา

ลัทธิคอมมิวนิสต์ในภาคทฤษฎีและภาค
ปฏิบัติของเขาแบ่งออกเป็นสามส่วน ส่วนแรกเริ่มต้น
ด้วยการแนะนำให้เรารู้จักกับเจ้าคำรับลัทธิ และงาน
ชิ้นสำคัญ ๆ ของเขาทั้งสอง จากนั้นก็หยิบยกเอาองค์
ประกอบของลัทธิมาอธิบายเชิงวิเคราะห์เป็นเปลาะ ๆ
ไป ส่วนที่สองเสนอความคล้อยคลาของขบวนการ
สังคมนิยมในยุโรป จากนั้นกำเนิดมาจนถึงสงครามโลก
ครั้งแรก ส่วนสุดท้ายอธิบายเชิงวิเคราะห์ถึงวิวัฒนาการ
ของแนวความคิดและขบวนการมาร์กซิสม์ใน
รัสเซียตั้งแต่ “กบฏธันวาคม” พ.ศ. ๒๓๖๔ จนถึง
การประชุมใหญ่ของพรรคครั้งที่ ๒๐ ในปี ๒๔๕๕
ความคล้อยคลาหลังจากนี้ไป เฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง
แนวความคิด มีบรรจุอยู่ในคำนำของเลโอนาร์ก
ซาปีโร ผู้ซึ่งรู้จักและคุ้นเคยกับผู้เขียนดีพอสมควร
แต่คำนำในฉบับแปลฉบับนี้ ก็คลุมเครือเกินไป ๒๕๐๕
เท่านั้น กระนั้น ก็ก็ไม่จำเป็นทำให้ลักษณะเฉพาะของ
หนังสือเสียไปแต่อย่างใด เพราะผู้เขียนเองคงตั้งใจให้
เป็นบทศึกษาเบื้องต้นอยู่แล้ว คงจะเห็นได้จากข้อย่อ
ของหนังสือ

แนวเขียนของ แกรูว์ ชันท์ เน้นเรื่อง
หลักทฤษฎีของลัทธิมาร์กซิสม์ (รวมทั้งเลนินนิสม์
และ สตาลินนิสม์ ด้วย) มากกว่าในเรื่องการปฏิบัติ
เขาจะสืบสาวข้อโต้แย้งทั้งของเจ้าคำรับลัทธิทุกคน
และของผู้ที่ค้านลัทธินี้ไปจนถึงรากแก้วของมัน อัน
ได้แก่ข้อสมมุติฐานเบื้องต้น โดยจะพูดว่า หนักแน่น
และสอดคล้องกับข้อเท็จจริงแค่ไหน และการให้
เหตุผลสนับสนุนข้ออ้างของบุคคลเหล่านั้น ชอบด้วย
หลักแห่งตรรก และคงเสียดายที่เพียงใด เขามิได้
ละเลยด้านปฏิบัติ เพียงแต่ว่าเมื่อเขาพูดถึงด้านปฏิบัติ
เขาแทบจะมิได้กล่าวถึงวิธีการจัดองค์การ หรือการ
ดำเนินงานในระดับต่าง ๆ อันเป็นพาหนะนำไปสู่การ
บรรลุเป้าหมายในอุดมการณ์อย่างที่เราคิดกันเคย “การ
ปฏิบัติ” ของเขา ดูเหมือนจะหมายถึงสิ่งที่ได้เกิดขึ้น

* D.B. Schapiro, "Preface" ในหนังสือที่อ้างถึงข้างต้น, หน้า ๑๓

แล้วและ/หรือสภาพทฤษฎีสยวกล้อมที่เป็นอยู่จนชั่วเวลาหนึ่ง ๆ มากกว่าอย่างอื่น กระนั้นก็ดี เขาก็ได้พยายามชี้ให้เห็นอยู่ตลอดเวลาว่า สิ่งนี้มีอิทธิพลต่อและได้รับอิทธิพลจาก แนวความคิดมาร์กซิสต์ ในแง่ไหนบ้าง และอย่างไร ความถูกต้องตามหลักแห่งตรรกและสภาพความเป็นจริง เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในสายตาของเขาในการพิสูจน์ทฤษฎีมาร์กซิสต์ นี่เป็นวิธีศึกษาที่น้อยคนจะสามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อลงมือศึกษาลัทธิคอมมิวนิสต์

ข้อดีของหนังสือเล่มนี้ นอกจากวิธีศึกษาที่เพิ่งกล่าวถึงแล้ว ยังมีอีกหลายประการ ที่สำคัญที่สุดเห็นจะเป็น

ก. ความสามารถในการมองทะลุถึงแก่นของปัญหา

ข. การใช้ถ้อยคำอธิบายที่สั้นและรัดกุม ทั้งสองสิ่งนี้ช่วยให้ผู้อ่านประหยัดเวลาได้มากในการติดตาม

ค. แง่มุมที่หยิบยกขึ้นมาพิจารณาวิเคราะห์ กี่ยวขวางและลึกซึ้ง มากพอที่จะทำให้ผู้เริ่มศึกษาจุใจทีเดียว และ

ง. ผู้เขียนวางตัวเป็นกลางอย่างแท้จริง ในแง่ที่ว่า นำเสนอแนวความคิดของฝ่ายเสนอและฝ่ายค้านในเรื่องลัทธิและขบวนการคอมมิวนิสต์อย่างตรงไปตรงมา แม้ตัวเองจะไม่เห็นด้วยในหลายๆ เรื่องก็ตาม ผู้อ่านที่ปราศจากอคติจะตระหนักในข้อนี้ก่อนที่จะอ่านหนังสือเล่มเสียอีก ความจริง นี้ก็สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของเขาอยู่แล้ว จากปากคำของผู้ที่เคยใกล้ชิดกับเขาคคนหนึ่ง พบว่าเขาเป็นคนที่ “เกียรติภูมิอันร้อนแรงที่คอยปฏิเสธความผิดพลาด ความเอนเอียงไปเข้ากับฝ่ายหนึ่ง หรือความหลงผิดด้วยอารมณ์.... เขาเป็นนักวิชาการเรื่องแนวความคิดโดยสมบูรณ์ จะหาผู้ใดที่เคารพต่อความคิด (ของผู้อื่น) ยิ่งไปกว่าเขาเป็นไม่มี”^๒ สิ่งนี้สำคัญมาก เพราะจะเป็นหลักประกันได้อย่างที่ว่า

ผู้อ่านจะได้รับภาพที่แท้จริง ของแนวความคิดและขบวนการคอมมิวนิสต์กันเสียที

สำหรับข้อเขียนนี้มีอยู่เล็กน้อย กล่าวคือ การพิสูจน์อักษรยังมีที่ผิดอยู่อีกหลายแห่ง บางแห่งถึงกับทำให้ความคลาดเคลื่อนไป เช่นในประโยคแรก ของย่อหน้าสุดท้าย หน้า ๒๒๕ “แนวนโยบายของการประชุมใหญ่ครั้งที่ ๒๐ (ของพรรค)....” อย่างน้อยที่สุดควรจะเป็น “....ครั้งที่ ๑ (ขององค์การคอมมิวนิสต์สากล)....” มากกว่า เป็นต้น ที่สำคัญมากหน่อยเห็นจะเป็นเรื่องการใช้ภาษา เฉพาะอย่างยิ่งการผูกประโยค ซึ่งบางประโยคยาวถึง ๔-๕ บรรทัดทำให้ยากแก่การติดตาม เพราะประโยคอย่างนี้จำเป็นต้องมีสรรพนามหลายตัว อ่านไปๆ บางทีหลงไม่รู้ว่าสรรพนามตัวนี้ใช้แทนนามตัวไหน เป็นต้น

โดยสรุป หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือที่อ่านมาใช้อ้างอิงได้อย่างสนิทปาก และด้วยความมั่นใจ กอปรด้วยเนื้อหาที่จำเป็นต้องรู้ ในอันที่จะเข้าใจลัทธิซึ่งกำลังมีอิทธิพลเป็นอย่างมากในบ้านเราขณะนี้

ฉันทิมา อ่องสุวัณย์

คณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

รายงานการสัมมนาเรื่องการสอนวิชาภาษาไทย ในระดับอุดมศึกษา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดขึ้น
เมื่อวันที่ ๑๐-๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖

ณ ศูนย์สารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๘๔ หน้า

การที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดการสัมมนาขึ้นครั้งนี้มีว่าน่าอินต้อยยิ่ง เพราะเป็นโอกาสที่อาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาไทยจากมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่างๆ ปรกฏารายชื่ออยู่ใน

๒. L.B. Schapiro, *ibid.*, pp. 19-20.

ก่อนต้นของหนังสือรายงานการสัมมนานี้ ได้มารวม
กันเป็นทางการ และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
กันเพื่อจุดประสงค์คือ นำความคิดเห็นที่ได้ไปปรับ
ปรุงการสอนวิชาภาษาไทยให้ดีขึ้น ทั้งยังต้องการ
พิจารณาปัญหาการเขียนคำราชาทางภาษาและวรรณ
คดีไทยด้วย

หนังสือรายงานการสัมมนา ทางคณะอภ
ยศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ส่งไปเป็นฉบับนั้น
ทางการแก่สมาชิกผู้เข้าร่วมสัมมนา และผู้ทรงคุณวุฒิ
อื่นๆ ภายหลังการสัมมนาแล้วประมาณปีครึ่ง นอก
จากกำหนดการสัมมนา และรายชื่อผู้เข้าร่วมสัมมนา
แล้ว หนังสือฉบับนี้มีเนื้อหาสาระเป็นประโยชน์เล่ม
หนึ่ง เพราะอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนังสือที่รวบรวม
บันทึกความคิดเห็นเกี่ยวกับภาษาไทยทั้งด้านภาษาและ
ด้านวรรณคดี ความคิดเห็นต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่
ได้มาจากผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาไทย หรือผู้รู้ๆ ว่า
จากผู้ที่รู้ภาษาไทยดีกว่าคนอื่นทั้งสิ้น

สาระสำคัญที่ปรากฏในรายงานการสัมมนา
นี้อาจแบ่งได้เป็น ๔ ประเภทคือ

- (๑) บทความประกอบการบรรยาย
- (๒) บันทึกการอภิปราย
- (๓) รายงานการประชุมกลุ่ม
- (๔) เอกสารประกอบการสัมมนา

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงรายงานแต่ละประเภท

ประเภทที่ ๑ บทความประกอบการบรรยาย เวลาสัมมนา (ผู้เขียนเข้าฟังด้วย) ได้มีการแจก
เอกสารประกอบการบรรยายของวิทยากร ในหนังสือ
รายงานการสัมมนานี้ ตอนท้ายของการบรรยายแต่ละ
เรื่องจะมีคำถามของผู้เข้าร่วมสัมมนาและคำตอบของ
ผู้บรรยายบันทึกไว้ด้วย การบรรยายเรื่องแรกคือ
“การวางมาตรฐานภาษาไทย” ผู้บรรยายคือ ศาสตราจารย์
ม.ล. จีราจ นพวงศ์ ได้กล่าวถึงปัญหาของการ
วางมาตรฐานทางภาษา และแนะหลักทางภาษา
ศาสตร์เพื่อวางมาตรฐานทางภาษา เช่น มาตรฐาน
ทางหน่วยเสียง ซึ่งส่วนใหญ่คือ การออกเสียงให้ชัด

เจน ก็ได้ถือตามพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน
และกล่าวถึงมาตรฐานทางการใช้คำ มาตรฐานทาง
อักขรวิธีหรือการเขียน และมาตรฐานการเลือกสรร
คำใช้ในบริบทต่างๆ กัน การบรรยายเรื่องนี้ เป็น
การสรุปหลักต่างๆ ซึ่งครูภาษาไทยทุกคนควรทราบที่
อยู่แล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าไม่ได้ให้ความคิดเห็นใหม่
แก่ผู้ฟัง แต่คอนทักซ์ของคำบรรยายมีข้อความที่น่าฟัง
คือ “ถ้าหากเรามุ่งจะรักษามาตรฐานหรือรักษาลักษณะของ
ภาษาไทยเราให้มั่นคง เป็นวัฒนธรรมของชาติต่อไปแล้ว
เราจะเพียงแต่วางมาตรฐานหรือทราบว่ามาตรฐานเป็น
อย่างไรเท่านั้นหาพอไม่ เราจะต้องใช้ภาษาตามมาตรฐาน
อย่างเคร่งครัด และพยายามสอนศิษย์ให้ใช้ภาษาตามมาตรฐาน
ด้วย ความมุ่งหวังจึงจะสำเร็จได้” (หน้า ๑๔)

บทความประกอบการบรรยายเรื่องที่ ๒
คือ “ข้อคิดเกี่ยวกับการสอนวรรณคดี” ผู้บรรยาย
คือ ดร. เจตนา นาควัชระ บทความเรื่องนี้ผู้บรรยาย
ได้เน้นถึงการศึกษาวรรณคดีว่า นักศึกษาต้องรู้จัก
อ่านเองคิดเอง ครูเป็นแต่เพียงผู้คอยช่วยเหลือและ
แนะนำ “ความชื่นชมที่ได้จากการเรียนวรรณคดีคือความ
ชื่นชมที่ได้มาจากการค้นพบ ค้นพบทางสมบัติทางวรรณ
คดีที่นักศึกษแต่ละคนได้แสวงหาด้วยตนเอง ได้รู้จัก
คุณค่าด้วยการใช้วิจารณ์ญาณของตนเอง ไม่มีความสุขใด
สำหรับนักวรรณคดีเหนือกว่าการที่ได้อ่านวรรณกรรมที่ลึก
ซึ้ง ได้นั่ง “แกะ” ความหมายของวรรณกรรมนั้น ๆ ด้วย
ความพากเพียรพยายาม” (หน้า ๒๒) นอกจากนั้นผู้
บรรยายได้แสดงความคิดเห็นที่ไปตรงกับความคิดเห็น
ของศาสตราจารย์ ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณที่กล่าว
ไว้ในบทความเรื่อง “พันธกิจของแผนกวิชาภาษา
ไทยในมหาวิทยาลัย” ว่าครูสอนวรรณคดีก็ต้องมีความ
ออกทนในการรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนซึ่งมีประ
สิทธิภาพน้อยกว่าผู้สอน ความคิดเห็นเหล่านั้นอาจไม่
ตรงกับผู้สอนก็ได้ หลังจากนั้นผู้บรรยายได้เสนอแนว
ทางการสร้างคำราชาทางวรรณคดีโดยเขียนเป็นแผนภูมิ
คร่าวๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
คำราชาประเภทต่างๆ แต้นำเสียดายที่แผนภูมินี้ผู้บรรยาย

ยายมิได้อธิบายทีละขั้นตอนอย่างละเอียดเสียก่อน
ได้แต่อ้างถึงอย่างประปรายไว้ในการบรรยายบางตอน
เท่านั้น อาจทำให้ผู้ฟัง (หรือผู้อ่านรายงานการ
สัมมนา) เกิดความสับสน ไม่อาจนำไปปฏิบัติได้

การบรรยายอีกเรื่องหนึ่งคือ “การสอน
ภาษาและวรรณคดีไทยแก่นักศึกษาคณะที่มิได้เรียน
ภาษาไทยเป็นวิชาเอก” ผู้บรรยายคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
สุณีย์ ถินธุระ ซึ่งกล่าวไว้อย่างน่าสนใจหลาย
ตอน โดยเฉพาะได้เน้นถึงเรื่องการสอนอย่างมีเหตุผล
เพื่อแสดงให้ผู้เรียนรู้สึกได้ว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่มี
เหตุผล มีระเบียบ ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ให้เกิด
ประโยชน์ได้ ผู้บรรยายได้กล่าวถึงปัญหาสำคัญในการ
สอนนักศึกษาคณะประเภทวิชาวิทยาศาสตร์ที่ถูก
บังคับให้ต้องเรียนภาษาไทยในชั้นพื้นฐานเช่นปัญหา
เรื่องความไม่ถนัด ไม่สนใจ พื้นฐานความรู้ไม่พอ
รู้สึกภาษาไทยน่าเบื่อหน่ายเป็นต้น เกี่ยวกับปัญหานี้
ผู้เขียนขอบอกว่า แม้แต่อาจารย์ภาษาไทยคณะ
อักษรศาสตร์เองก็ประสบอยู่เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะ
นักศึกษาชั้นปีที่หนึ่งและปีที่สองซึ่งเพิ่งเข้าศึกษาใน
มหาวิทยาลัยมีพื้นฐานมาจากที่ต่าง ๆ กัน หลายคน
เบื่อหน่ายและรังเกียจภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง เมื่อต้อง
ถูกบังคับให้เรียนเป็นวิชาพื้นฐาน จึงสร้างปัญหาหนัก
อกให้อาจารย์ผู้สอนอยู่เป็นประจำ

เรื่องต่อไปเป็นบทความเรื่อง “พันธกิจ
ของแผนกวิชาภาษาไทยในมหาวิทยาลัย” ผู้เขียนคือ
ศาสตราจารย์ ม.ล. บุญเหลือ มีข้อที่น่าสนใจคือ การ
ใช้ภาษานั้นควรให้ถูกกับกาลเทศะและบุคคลเป็น
สำคัญ นอกจากนั้นเราจะเห็นได้ว่า บัจจุบันนี้มีอาจารย์
และนักศึกษาใช้ วิชาภาษาศาสตร์เข้ามาประกอบใน
การพิจารณาภาษาไทย เรื่องนี้ศาสตราจารย์ ม.ล. บุญ
เหลือกล่าวว่า ความรู้ด้านภาษาศาสตร์จำเป็นสำหรับ
ครูภาษาไทยเพราะถ้าไม่มีความรู้แล้ว “เมื่อมีปัญหาที่
จะชี้แจงกับนักเรียนตามความจริงของธรรมชาติก็จะชี้แจง
ไม่ได้เช่นที่เคยได้ยินครูภาษาไทยคนหนึ่งบอกนักเรียนว่า

ให้ฟังดี ๆ แล้วจะเห็นว่าอักษรคำนั้นเสียงไม่เหมือนอักษร
กลาง” (หน้า ๔๔)

นอกจากเขียนบทความแล้ว ศาสตราจารย์
ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ยังได้บรรยายเรื่อง
“พันธกิจของแผนกวิชาภาษาไทยในมหาวิทยาลัยกับ
ปัญหาการสอนวรรณคดี” ด้วย มีอยู่ตอนหนึ่งผู้บรรยาย
ได้กล่าวถึงการวิจารณ์วรรณคดีเชิงจิตวิทยาซึ่งผู้
สอนและศึกษาวรรณคดีวิจารณ์บางคนกำลังนิยมกัน
อยู่ และบางครั้งได้แสดงผลงานที่ออกจะพิสดาร ออก
มาเห็นว่า ผู้วิจารณ์วรรณคดีแนวนี้ทิ้งระว่าง อย่างทำตัว
เป็นนักจิตวิเคราะห์ และผู้บรรยายได้กล่าวถึงลิลิต
พระลอที่มีผู้วิจารณ์ว่า พระนางบุญเหลือรักพระลอ
อย่างผิดปรกตินี้ ความจริงแล้วไม่ผิดปรกติหรือมี
ปมวิปริตอะไรเลย แต่เป็นรสของวรรณคดีที่กวีจะ
ต้องเขียนโดย “ต้องเอาสิ่งที่กระทบใจที่ทุกคนจะมาพบ
การที่พระนางบุญเหลือจะอุบทิ้ง แก้ม ทั้งปาก ทั้งมือ
ทั้งเล็บ ทั้งอะไร ๆ นี่ กวีจำเป็นต้องเป็นอย่างนั้น ถ้าไม่
อย่างนั้นก็ไม่เป็นกวี” (หน้า ๔๖) การที่ผู้บรรยายกล่าว
เช่นนี้ ทำให้ผู้เขียนพอใจมาก เพราะรู้สึกว่าการ
วิจารณ์วรรณคดีทุกวันนี้มักจะ “ไปกันใหญ่” จริง ๆ
การมีผู้ช่วย “วัง” ไว้บ้าง

เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องสุดท้าย
คือ “เราศึกษาภาษาไทยในมหาวิทยาลัยทำไม”
ผู้บรรยายคือ ทร. สุริยา รักษกุล ได้กล่าวถึงการศึกษา
ภาษาไทยในมหาวิทยาลัยว่า “ควรจะมีผลช่วยรักษา
วัฒนธรรมของชาติและรักษาค่านิยมของความเป็นไทยไว้”
ด้วย และได้เสนอให้มีการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ทาง
ด้านภาษาไทยต่อ ๆ ไปอย่าหยุด สำหรับข้อเสนอนี้ผู้
เขียนเห็นว่า เราทำกันอยู่แล้ว โดยเฉพาะผู้ศึกษา
ภาษาไทยต่อในระดับปริญญาโท ได้ศึกษาค้นคว้าหา
ความรู้ใหม่ ๆ ทางด้านภาษาและวรรณคดีไทยเขียน
เป็นวิทยานิพนธ์ออกมาทุกปี (และการเรียนวิทยา-
นิพนธ์เหล่านี้ ถือว่าดีถือว่าเป็นการสร้างตำราได้วิธี
หนึ่ง)

ที่ได้กล่าวถึงมาแล้วทั้งหมดเกี่ยวกับเอกสารประกอบการบรรยาย เป็นแต่เพียงปัญหาหรือข้อเสนอแนะบางส่วนเท่านั้น ยังมีความคิดเห็นที่น่าสนใจอีกหลายประการที่ผู้เขียนมิได้ยกมากล่าวเพราะจะทำให้บทวิจารณ์ยาวเกินไป

ประเภทที่ ๒ บันทึกการอภิปราย ซึ่งมี ๒ เรื่องคือ ๑. การอภิปรายเรื่อง “คำราและวิธีสอนภาษาไทยในมหาวิทยาลัย” ๒. อภิปรายสรุปการสัมมนา

ในการอภิปรายเรื่อง “คำราและวิธีสอนภาษาไทยในมหาวิทยาลัย” นั้น ผู้อภิปรายเห็นพ้องต้องกันว่า ขณะนี้มีปัญหาเรื่องการขาคำราเรียนภาษาไทย ผู้ร่วมอภิปรายคนหนึ่งได้เสนอว่า วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโทหรือปริญญาตรีก็อาจใช้เป็นคำราได้เพราะผู้เขียนได้ค้นคว้าลึกซึ้งพอควรโดยมีอาจารย์เป็นผู้แนะนำ และได้กล่าวถึงสาเหตุที่อาจารย์มหาวิทยาลัยไม่ค่อยแต่งคำราว่าเป็นเพราะไม่มีเวลาบ้าง กลัวถูกวิจารณ์บ้าง เลือขบาง ขาคอนั่งอ้างอิงบ้าง เป็นต้น นอกจากเรื่องการขาคำราแล้ว การอภิปรายครั้งนี้ยังทำให้ได้ทราบถึงวิธีสอนภาษาไทยของอาจารย์ในสถาบันต่าง ๆ จากอาจารย์แห่งสถาบันนั้น ๆ เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น สรุปความได้ว่าแต่ละแห่งก็มีการสอนแตกต่างกันไปแล้วแต่ความเหมาะสม

การอภิปรายอีกเรื่องหนึ่งคือ “การอภิปรายสรุปการสัมมนา” เริ่มด้วยการที่เลขานุการของที่ประชุมคือ อาจารย์กาญจนา นาคสกุล ได้สรุปหัวข้อที่มีผู้เสนอในที่ประชุมใหญ่บ้าง ที่ประชุมกลุ่มต่าง ๆ บ้างในข้อเสนอลำนี้ มีอยู่ข้อหนึ่งเกี่ยวกับการตั้งศูนย์กลางเพื่อเป็นแหล่งรวมอาจารย์ผู้สอนภาษาไทย หลังจากนั้นก็เป็นกรอภิปรายเรื่องตั้งศูนย์กลางนี้ จนกระทั่ง ศาสตราจารย์ไพฑูริย์ พงศบุตร สรุปว่าควรใช้หน่วยงาน หรือสถาบันที่มีอยู่แล้วคือสมาคมภาษาและหนังสือ ชุมนุมภาษาไทยคณะอักษรศาสตร์ หรือชุมนุมภาษาไทยคุรุสภา ไม่ควรตั้งขึ้นใหม่ยุ่งยาก

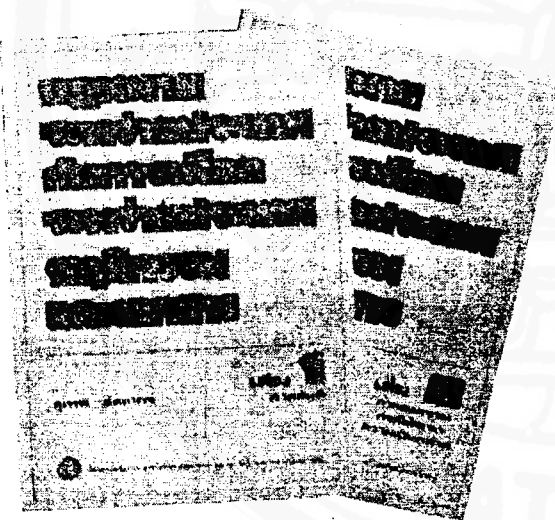
ประเภทที่ ๓ รายงานการประชุมกลุ่ม หลังจากบันทึกการอภิปรายแล้ว เป็นรายงานการประชุมกลุ่มต่าง ๆ รวม ๘ กลุ่ม แต่ละกลุ่มประชุมกันเกี่ยวกับปัญหาที่น่าสนใจทั้งสิ้น เช่น ความรับผิดชอบของแผนกวิชาภาษาไทยในการพิจารณาปัญหาทางภาษาไทย, ปัญหาการสอนวรรณคดีและวรรณกรรมปัจจุบัน และการปลูกฝังความรับผิดชอบของนิสิตนักศึกษาต่อภาษาไทย เป็นต้น เมื่อผู้แทนแต่ละกลุ่มนำรายงานมาเสนอต่อที่ประชุมสัมมนาใหญ่แล้ว บางกลุ่มได้มีผู้ซักถามและมีการอภิปรายเพิ่มเติมอีกด้วย ส่วนข้อสรุปของแต่ละกลุ่มเป็นอย่างไรนั้นผู้เขียนจะไม่กล่าวถึง เพราะมีอยู่ในเรื่องการอภิปรายสรุปการสัมมนาแล้ว (หน้า ๑๓๖) แต่มีข้อสังเกตอยู่ว่า หัวข้อย่อยในที่ประชุมบางที่ก็เป็นปัญหาเก่า ๆ ข้อแก้ปัญหาก็เก่า เช่น “เมื่อมีปัญหาวางภาษาไทย เช่น ปัญหาที่คนทั่วไปได้เคยกัน ปัญหาการใช้ภาษาผิด ๆ หรือนักวิชาการเขียนตำราบกพร่อง ปัญหาที่แผนกวิชาภาษาไทยอาจช่วยแก้ไขได้โดยการแนะนำ อาจเป็นโดยทางตรง เช่นมีหนังสือชี้แจงให้ผู้เขียนตำราทราบว่าคำราของตนบกพร่องอย่างไร ควรแก้ไขอย่างไร หรืออาจนำปัญหาเหล่านั้นมาชี้แจงผ่านทางสื่อมวลชนก็ได้” (หน้า ๘๔) บางที่ก็ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นอุดมคติเกินไป ปฏิบัติได้ยากหรือไม่ได้เลย เช่นเสนอว่าควรจัดการประชุมวิชาการทางภาษาไทยอย่างน้อยปีละครั้ง “ให้สถาบันต่าง ๆ ส่งผู้แทนมาร่วมเป็นคณะกรรมการควรผลักดันเป็นผู้จัดการประชุมโดยคำนึงถึงเวลาที่เหมาะสมจะจัดการประชุม และจัดประชุมช่วงสั้น (ประมาณ ๓ วัน) เพื่ออำนวยความสะดวกแก่สถาบันอื่น เป็นต้นว่าเป็นระยะที่ไม่มีการสอน การอบรม การประชุมใหญ่ รวมทั้งไม่ข้องเกี่ยวกับสถาบันของอาจารย์พิเศษภายนอกด้วย” (หน้า ๘๓)

ประเภทที่ ๔ เอกสารประกอบการสัมมนา เป็นบทความที่น่าสนใจ ถัดจากหนังสือต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีเรื่องเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาภาษาไทยของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ สำหรับสถาบันอื่นที่ประสงค์จะเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของตน อาจใช้เป็นแนวทางได้

ผู้เขียนขอย้ำอีกครั้งว่า หนังสือรายงานการสัมมนาเล่มนี้เป็นที่รวมสำคัญของความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับภาษาไทย เป็นหลักฐานที่แสดงว่าครั้งหนึ่งอาจารย์ผู้สอนภาษาไทยจากสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิทางภาษาไทย ได้เคยมาชุมนุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเพื่อให้การสอนภาษาไทยได้ผลดียิ่งขึ้น ส่วนผลหลังจากการสัมมนาจะเป็นอย่างไรนั้นเราคงได้เห็นกันต่อไป

วัลยา ขำขวัญยืน

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

กฎหมายระหว่างประเทศกับการเมืองระหว่าง

ประเทศ : พฤติกรรมและเอกสาร

สุเทพ อัคราการ

ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๐๖

๖๑๐ หน้า ราคา ๙๖ บาท

วิชากฎหมายระหว่างประเทศเป็นวิชาที่มีฐานะทางวิชาการที่ไม่แน่นอนในประเทศไทย นักนิติศาสตร์เห็นว่าเป็นวิชาในแขนงรัฐศาสตร์ ส่วนนักรัฐศาสตร์กลับเห็นว่าเป็นวิชาในแขนงกฎหมาย ที่เป็น

เช่นนี้ก็อาจจะเป็นด้วยเหตุที่มหาวิทยาลัยในเมืองไทยยังไม่มีการสอนวิชานิติปรัชญาอย่างแท้จริง เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงมีหลายท่านเข้าใจว่า กฎหมายที่แท้จริง คือ กฎและข้อบังคับที่รัฐบาลบัญญัติออกมาใช้บังคับกับปวงชนเท่านั้น ทฤษฎีของฝ่าย Positivist เช่นว่านี้ นำความเสื่อมเสียทางวิชาการมาให้แก่วิชากฎหมายระหว่างประเทศซึ่งเป็นกฎหมายที่สำคัญมากแขนงหนึ่ง ดังนั้นเมื่อสุเทพ อัคราการ ได้เขียนตำราทางกฎหมายระหว่างประเทศเป็นภาษาไทยออกมาให้แก่โครงการผลิตตำราของคณะรัฐศาสตร์ นักกฎหมายระหว่างประเทศย่อมมีความยินดี เนื่องจากตำรากฎหมายระหว่างประเทศที่เป็นภาษาไทยนั้นมีน้อยมาก

ตำรากฎหมายระหว่างประเทศอาจแบ่งออกได้เป็นสามชนิต ชนิตที่หนึ่งเขียนโดยผู้ที่มีพื้นฐานการศึกษาจากวิชารัฐศาสตร์ ในกรณีเช่นนี้ตำราจะเน้นหนักในเรื่องข้อเท็จจริง ของสังคมสากลปัจจุบัน ข้อขัดแย้งภายในสังคมนั้น และบทบาทของกฎหมายระหว่างประเทศในฐานะที่เป็น control mechanism ในสังคมสากล ในตำราชนิตนี้ผู้แต่งจะไม่วิเคราะห์หลักของกฎหมายระหว่างประเทศมากนัก แต่จะพยายามชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสังคมสากลในการวางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และเรื่องของ interreaction ระหว่างกฎหมายและสังคมโดยทั่วไป ตำราชนิตที่สองนั้นเป็นตำราที่ส่วนมากแต่งโดยอาจารย์กฎหมายในระบบ Civil Law ตำราเช่นนี้จะมีทฤษฎีกฎหมายหลาย ๆ ทฤษฎี มีการวิจารณ์ทฤษฎีต่างๆ ตำราชนิตที่สามเป็นตำราของนักกฎหมาย Anglo-American ที่เห็นว่ากฎหมายระหว่างประเทศเป็นกฎหมายที่มีกฎเกณฑ์ ที่ถึงแม้จะมีข้อบกพร่องแต่ก็ความแน่นอนพอสมควร ในการเขียนตำรา Legal Methodology ของนักนิติศาสตร์อังกฤษอีกคือ Inductive Approach จาวิตประเพณี สนธิสัญญา และคำตัดสินของศาลยุติธรรมจะได้รับการวิเคราะห์อย่างละเอียดจากนักนิติศาสตร์อังกฤษ และนับวันวิธีการวิเคราะห์แบบ Inductive Approach ก็ยังมีอิทธิพลมากเพิ่มขึ้นในอังกฤษ เมื่อสมัย Oppen-

heim ไปเป็นศาสตราจารย์ที่มหาวิทยาลัยเคมบริจจ์ใหม่ ๆ คำว่ากฎหมายของท่านได้อ้างอิงคดีถึง ๒๐๐ คดีต่อมา Lauterpacht ก็พยายามที่จะใช้การวิเคราะห์แบบ Inductive มากขึ้น จนกระทั่งในปัจจุบัน Professor D.P. O'Connell ผู้เคยเป็นลูกศิษย์ของ McNair และ Lauterpacht แต่ปัจจุบันไปประจำอยู่อีกสำนักหนึ่งของอังกฤษได้เขียนตำราจำนวนมากขึ้นมา ในตำรานั้นได้อ้างอิงคดีถึง ๒๔๐๐ คดี ซึ่งศาลต่าง ๆ ทั่วโลกได้วินิจฉัยมาแล้ว จากสถิติฎาจารย์ประเพณีและคำตัดสินเหล่านี้ D.P. O'Connell ทำการวิจัยอย่างละเอียด และเขียนตำราที่ตีพิมพ์ขึ้นมา ในทัศนะของผู้วิจารณ์เอง Inductive Method เป็นวิธีการศึกษาที่เราควรจะนำมาใช้ในมหาวิทยาลัยของเรา

สุเทพ อัครการผู้เขียนหนังสือเล่มนี้มีความประสงค์จะเขียนตำราสำหรับนักศึกษารัฐศาสตร์ เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ได้ให้ความสำคัญแก่เหตุการณ์ปัจจุบันมากที่สุด ในหนังสือเล่มนี้คำตัดสินของศาลแทบจะไม่ได้รับการวิเคราะห์เลย ยกตัวอย่างง่าย ๆ ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน ผู้เขียนมิได้ให้ความสนใจแม้แต่น้อย เพียงแต่กล่าวถึงอย่างผ่าน ๆ เท่านั้น ความจริงเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในเป็นเรื่องสำคัญในประเทศไทย แม้กระทั่งนักกฎหมายทั่ว ๆ ไปยังไม่ทราบถึงปัญหานี้ว่าในกรณีที่มีการขัดกันระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับกฎหมายภายใน กฎใดมีค่าบังคับที่สูงกว่ากัน ในรัฐธรรมนูญของหลาย ๆ ประเทศ เป็นคันทว่า สาธารณรัฐเยอรมนีตะวันตก ญี่ปุ่น สหรัรัฐฯ ฟิลิปปินส์และฝรั่งเศส รัฐธรรมนูญระบุไว้แน่ชัดว่าในกรณีที่มีการขัดกัน กฎหมายใดมีค่าบังคับสูงกว่ากัน เมื่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญไทยไม่ให้ความสนใจแก่ปัญหานี้เลย ผู้แต่งตำรากฎหมายระหว่างประเทศควรที่จะวิเคราะห์ปัญหานี้เพื่อที่จะเป็นแนวทางให้แก่ นักศึกษาไทย และควรที่จะนำคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศและศาลภายในของรัฐอื่น ๆ มาชี้ให้เห็นเป็นตัวอย่างในเรื่องการรับรองรัฐ การค้าระหว่างประเทศ และเอกลักษณ์และการคุ้มกันทางการทูต ไม่

เป็นการเพียงพอที่จะนำอนุสัญญาต่าง ๆ มาประกอบในการแต่งตำรา สมควรที่จะนำคดี ต่าง ๆ มาวิเคราะห์ด้วย ในเรื่องของเราพระวิหารซึ่งเกี่ยวกับหมคนแณผู้เขียน (หน้า ๔๘) อ้างได้ถูกต้องว่า ศาลนำหลักกฎหมายบัพปาก (Estoppel) มาใช้ แต่มิได้วิเคราะห์ว่ากฎหมายบัพปากคืออะไร และศาลใช้กฎหมายนี้ถูกต้องหรือไม่ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายเนื่องจากอาจารย์สุเทพได้พยายามที่จะนำเรื่องที่น่าสนใจหลาย ๆ เรื่องมาเขียนในตำรานี้

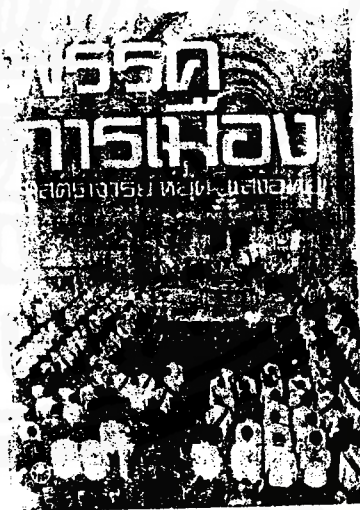
ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ตำราเล่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ (ideological contents) มากเกินไปหน่อย เป็นการลำบากที่จะวางมาตรการว่านักวิชาการจะต้องไม่มีอคติเกี่ยวกับอุดมการณ์ (ideological bias) แต่อคติเหล่านี้ถ้าเป็นอคติที่เกิดจากจิตใต้สำนึก (subconscious bias) ก็อาจจะมิชอบแก่ตัวได้ แต่อคติที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ เป็นอคติในการรวบรวมข้อมูลมากกว่าเป็นอคติที่เกิดจากจิตใต้สำนึกโดยแท้จริงแล้ว แม้ผู้เขียนจะแสดงตนเป็นเสรีนิยม แต่ตำราที่เขียนกลับยึดถือ Orthodox Western Approach เมื่อกล่าวถึงทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศในกลุ่มสังคมนิยม ผู้เขียนยังเข้าใจว่ารัฐในกลุ่มสังคมนิยมแบบรวมอำนาจไม่เห็นด้วยกับหลักใหญ่ ๆ ของกฎหมายระหว่างประเทศ แน่่อนที่สุดถ้าเราเปิดตำราที่แต่งแบบเป็นทางการ ของนักกฎหมายบางท่านในประเทศไทยเหล่านี้ ตำรานั้น ๆ จะมีแต่การวิพากษ์วิจารณ์ทฤษฎีกฎหมายของฝ่ายเสรีนิยมแบบไม่เป็น Constructive Criticism ถ้าเราอ่านแก่นนี้ก็เป็นการแน่นอนว่าเราจะมีข้อสรุปว่าฝ่ายสังคมนิยมแบบรวมอำนาจไม่เห็นด้วยกับหลักของกฎหมายระหว่างประเทศ แต่เป็นที่รู้กันว่า ตำราอย่างเป็นทางการและข้อเท็จจริงอาจจะไม่ตรงกัน ใครก็ตามที่ศึกษาถึงทฤษฎีกฎหมายระหว่างประเทศปัจจุบันของสหภาพโซเวียต เป็นคันทว่า Professor C. Tunkin จะเห็นได้ว่า แนวความคิดของสหภาพโซเวียตมิได้แตกต่างในสาระสำคัญจากแนวความคิดของฝ่ายอื่น ๆ มากนัก จากการวิเคราะห์ข้อถดถของฝ่ายสหภาพโซเวียตหรือของสาธารณรัฐประชาชนจีนในสหประชาชาติเราสามารถเข้าใจทฤษฎี

ของเขาได้ก็ยิ่งขึ้นว่า กฎหมายระหว่างประเทศเป็นกฎ
ที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ ในคำราเล่มนี้ผู้เขียนมีไต่ถ้อย
ไว้อย่างแน่ชัดว่าผู้เขียนมีความเข้าใจในปัญหาที่เท่าใด
แต่ถ้าอ่านทั้งเล่มจะเห็นได้ผู้แต่งมี unarticulated major
premise ว่า กฎหมายระหว่างประเทศนั้นแบ่งออกเป็น
กฎหมายที่ฝ่ายเสรีนิยมยอมรับ และกฎหมายที่ฝ่าย
สังคมนิยมยอมรับ เรื่องนี้ไม่จริงนัก ถ้าหากว่าเรา
อ่านคำราใหม่ ๆ ฤ เป็นกันว่า Chiu, *The People's
Republic of China and the Law of Treaties* (1972)
หรือ Chiu ใน *A.J.I.L.* Vol. 60 (1966) หรือผล
งานของ Alan Jerome Cohen เป็นต้น

เนื่องจากผู้เขียนมุ่งเขียนคำราให้นักศึกษา
รัฐศาสตร์อ่าน ก็นับเป็นการเหมาะสมที่ให้ความสำคัญ
เกี่ยวกับเรื่องของรัฐ เรื่องเอกลักษณ์และการคุ้มกันทาง
การทูต เรื่องขององค์การระหว่างประเทศ แต่ผู้
วิจารณ์ใครที่จะเห็นว่าในการตีพิมพ์ครั้งต่อไปผู้เขียน
จะนำเรื่องสำคัญของกฎหมายระหว่างประเทศมาเพิ่ม
เติม เป็นกันว่าปัญหาของกฎหมายเศรษฐกิจระหว่าง
ประเทศ การลงทุน การแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติ
ในทะเล การป้องกัน Pollution เรื่องของสิทธิมนุษย
ชน เป็นต้น ในบางเรื่องที่มีอยู่แล้วในคำรานี้ก็ควร
ที่จะได้รับการวิเคราะห์และวิจารณ์มากกว่าที่เป็นอยู่
ในปัจจุบัน เป็นต้นว่าควรที่จะวิเคราะห์ว่ามีกฎหมาย
อะไรบ้างในเรื่องนี้ กฎหมายที่มีอยู่ดีแล้วหรือไม่ ใน
บางกรณีกฎหมายที่มีอยู่ดีแล้วหรือไม่ ในบางกรณีที่มีอยู่
เป็นแค่เพียงกฎในกระดาษเท่านั้น ยกตัวอย่างก็คือ
อาจารย์สุเทพอ้างถึงการระงับข้อพิพาทโดยสันติโดย
การจัดตั้ง The Peace Observation Commission
แต่อาจารย์สุเทพก็มีไต่ถ้อยถึงปัญหายั่งยืนของการ
จัดตั้ง The Peace Observation Commission ใครจัดตั้ง
ได้ สมัชชาหรือสภามั่นคงของสหประชาชาติ ถ้าสภา
มั่นคงจัดตั้งได้เท่านั้น สมาชิกถาวรจะต้องเห็นชอบ
เป็นเอกฉันท์หรือไม่ ปัญหาของการจัดตั้ง Peace
Keeping Force ก็เช่นกัน (ดู D.W. Bowett, *U.N.
Peace Keeping Forces*)

อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วหนังสือ
เล่มนี้มีคุณค่าแก่นักศึกษามาก คุณค่าที่สำคัญคือเป็น
คำราที่พยายามจะนำปัญหาปัจจุบันของไทยมารวบรวม
ไว้ในคำรานี้ สิ่งที่ผู้เขียนทำได้ดีมากคือ รวบรวมเอก
สารของไทยในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประ
เทศไว้ในคำราด้วย เพื่อนักศึกษาจะได้ดูของจริงของ
ไทย เอกสารบางชนิดผู้วิจารณ์เองก็เคยพบเป็นหน
แรกในคำรานี้เอง เนื่องจากผู้เขียนไต่ถ้อยในคำนำ
ว่าจุดประสงค์ของคำรานี้ก็คือ การกล่าวถึงหลักกฎ
หมายพอสังเขปในเชิงแนะนำความรู้เบื้องต้น ผู้
วิจารณ์เองเห็นว่า อาจารย์สุเทพได้บรรลุเป้าหมาย
และขอแนะนำหนังสือแก่นักศึกษา ทั้งนี้ผู้วิจารณ์
หวังว่าอาจารย์สุเทพ ควรมีโอกาสขยายคำราให้เป็น
คำรามากยิ่งขึ้นต่อไปเพื่อผลประโยชน์ทางวิชาการ

ชาติปรีดี นิตฤติ
คณะนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์

พรรคการเมือง

หยุด แสงอุทัย

สำนักพิมพ์ดวงกมล ๒๕๑๑

๑๑๘ หน้า ๖๐ บาท

หนังสือเล่มนี้มีทั้งหมด ๒๐ บทด้วยกัน ซึ่ง
อาจจะแบ่งออกเป็นสองตอน คือ จากบทที่ ๑ ถึงบท

ที่ ๑๑ เป็นการศึกษาเรื่องพรรคการเมืองโดยทั่วไป และบทที่ ๑๑ จนถึงบทสุดท้าย เป็นการพูดถึงการจัดสรรพรรคการเมือง และเน้นถึงการจัดตั้งพรรคการเมืองในประเทศไทยโดยเฉพาะ โดยมีภาคผนวกที่กล่าวถึงนโยบายของพรรคต่างๆ ที่ได้คัดเลือกมาเป็นตัวอย่าง

ถึงแม้ว่าหนังสือเล่มนี้จะมีชื่อเรื่องที่เรียกร้องความสนใจ และถ้าจากความหนา ผู้ที่ซื้อมาอ่านก็อาจจะคิดอย่างผู้วิจารณ์ว่า คงจะตอบสนองความต้องการบางประการและคงเป็นเพื่อนอ่านแก้เหงาไปได้อีกนาน แต่แล้วก็จะต้องผิดหวัง เพราะหนังสือถึงวิชาการเล่มนี้จะทำให้ผู้อ่านมีความกระตือรือร้นอยู่บ้าง สิ่งแรกที่ผู้อ่านจะแปลกใจก็คือ คำนำที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่าทำไมจึงมีหนังสือเล่มนี้ปรากฏออกมาในท้องตลาด ในคำนำครั้งที่หนึ่งเขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ นั้น ผู้เขียนได้ให้เหตุผลที่น่าฟังว่า หนังสือเกี่ยวกับพรรคการเมืองเป็นภาษาไทยมีน้อยมาก และที่เป็นภาษาฝรั่งก็เช่นกัน และเพราะเหตุที่ท่านศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัย ได้มีโอกาสไปศึกษาที่ประเทศเยอรมนี ฉะนั้นท่านจึงคิดว่าท่านควรจะเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพรรคการเมืองต่อพี่น้องประชาชนผู้ที่มีวาทสนาน้อย ซึ่งถ้าฟังดูแล้วก็เห็นเหตุผลที่น่าเชื่อถือขย่ง อีกห้าปีต่อมา ด้วยเหตุว่าหนังสือเล่มนี้ได้ขาดตลาดไป หลังจากได้พิมพ์มาสองครั้งแล้ว ท่านก็ได้ให้ผู้ช่วยผูกพิมพ์อีกเป็นครั้งที่สาม โดยเพิ่มเติมขึ้นมาอีกบทหนึ่ง และท่านก็ได้แสวงหาหนังสือใหม่ๆ จากยุโรปและอเมริกามาอ่าน แต่ก็ไม่ได้ใส่เข้าไป เพราะท่านเห็นว่าไม่มีอะไรใหม่ที่ทำให้ท่านต้องแก้ไข ประจวบพร้อมกับการราชการท่านก็มากพอๆ ซ้ำยังต้องช่วยครอบครัวท่านเลี้ยงดูทุกวัน เพื่อช่วยเหลือรายได้ของครอบครัวอีกด้วย แต่หลังจากนั้นอีก ๒๒ ปี คือในปี นี้ ท่านได้พบว่าหนังสือเล่มนี้ได้ขาดหายไปนาน จึงได้รื้อเรื่องให้มีการพิมพ์ใหม่โดยมอบต้นฉบับให้เปล่าๆ เหตุผลที่ท่านให้ไว้ก็คือ

“ข้าพเจ้าหวังว่าหนังสือ พรรคการเมือง เล่มนี้คงจะทำให้ท่านผู้อ่านเข้าใจพรรคการเมืองดีขึ้น และเวลาที่ท่านจะไปทำหน้าที่ร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองก็ดี หรือจัดตั้งพรรคการเมืองของท่านเองก็ดี ก็จะได้กระทำโดยถูกต้อง อันนี้เป็นประโยชน์ของข้าพเจ้าเอง เพราะข้าพเจ้าได้ร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับแรกของประเทศไทยจนได้บัญญัติเป็นกฎหมายโดยข้าพเจ้าได้รับความลำบาก นอกจากนี้ พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับหลัง ซึ่งผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกานั้น ข้าพเจ้าก็เป็นกรรมการร่างกฎหมายคนหนึ่งซึ่งพิจารณาร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ และก็ไม่ได้รับความยุ่งยากในการปฏิบัติหน้าที่เช่นเคยวกัน” หน้า (๑๐-๑๑๒)

แต่ก็เป็นที่น่าแปลกใจ ด้วยท่านได้บอกว่าการเขียนหนังสือเล่มนี้ ท่านได้พยายามเขียนให้เข้าใจง่ายที่สุดที่จะทำได้ (หน้า ๑๑) และให้เป็นที่น่าสนใจในวงผู้อ่านทุกชั้น (หน้า ๑๖๗) ถ้าเราจะสรุปจากข้ออ้างข้างบนนี้ ก็คือว่า ใครก็ตามถ้าได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นคนระดับการศึกษาชั้นไหน อาชีพอะไร สามารถที่จะไปร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองและตั้งพรรคการเมืองถูกตามลักษณะวิธีอย่างท่านศาสตราจารย์หยุด ได้แน่ ๆ กล่าวคือ หนังสือเล่มนี้เปรียบเสมือนพระคัมภีร์พรรคการเมืองนั่นเอง แต่ผู้วิจารณ์เองนั้นขอสงวนไว้ก่อน เพราะไม่เห็นตรงกับผู้เขียนที่ว่า ไม่มีหนังสืออะไรที่สามารถจะเป็นเช่นนั้นได้ เพราะการเรียนรู้อะไรก็อะไรนั้นจะฟังหนังสือเพียงเล่มเดียวและทัศนคติอันเดียวไม่ได้ วิชาการจะเจริญไปก็ต่อเมื่อมีการวิวัฒนาการทางความคิดและทฤษฎีที่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ การเขียนหนังสือทางวิชาการ เราจะต้องพินิจพิจารณาถึงความถูกต้องของคนอื่นๆ และเสนอต่อผู้อ่านไม่ใช่ออกว่า

“ในตอนต้นของหนังสือนี้ ข้าพเจ้าได้เรียนให้ทราบไว้ว่า ข้าพเจ้าได้เขียนขึ้น โดยเทียบเคียงศึกษาหาความรู้จากตำราต่างประเทศหลายเล่ม แต่ข้าพเจ้าจะต้องรับผิดชอบสำหรับข้อความในหนังสือเล่มนี้ทั้งหมด เพราะได้นำมาอ้างอิงเฉพาะที่ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยเท่านั้น”
(หน้า ๑๗๔)

ความคิดเช่นนี้ในหมู่นักวิชาการปัจจุบันล้าสมัยไปแล้ว^๑ ท่านเองก็เช่นกัน ความคิดและข้อมูลบางประการของหนังสือเล่มนี้เป็นผลงานเมื่อ ๒๕ ปีก่อนหน้านี้ และหนังสืออ้างอิงต่างๆ ก็มีตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๓๓ จนถึงเล่มที่ใหม่ล่าสุดถึงปี ค.ศ. ๑๙๔๐ ซึ่งถึงแม้ว่าหนังสือเล่มที่ใหม่ที่สุกที่ได้อ้างอิงไว้ ก็มีอายุถึง ๖ ปีก่อนหน้าที่หนังสือ “พรรคการเมือง” จะออกตีพิมพ์ในพ.ศ. ๒๔๘๔ เราจะเชื่อได้หรือไม่ว่า หลังจากปี ค.ศ. ๑๙๔๐ จนถึงปัจจุบัน ไม่ได้มีหนังสือใหม่ๆ และมีข้อสังเกตหรือทฤษฎีใหม่ๆ ออกมาบ้างเลยเสียหรือ ดังนั้น จึงไม่น่าประหลาดใจเลยว่าแม้จะไม่พิจารณาถึงข้อบกพร่องของวิธีการวิเคราะห์ปัญหา เพียงข้อมูลที่ เป็นมาตรฐานก็ยังบกพร่องอย่างที่ไม่น่าจะให้อภัยได้ การตีพิมพ์หนังสือเก่าโดยไม่มีการแก้ไขอะไรเลยนั้นเป็นการกระทำที่ไม่รักภูมิ ตัวอย่างเช่นประโยคที่บอกว่า “ประเทศไทยเรามีพลเมือง ๑๔ ล้าน จะแบ่งพวกออกเป็น ๔-๕ พวกตามจำนวนพรรคการเมืองที่ได้ก่อตั้งขึ้นได้อย่างไร” (หน้า ๘) อาจจะเป็นเรื่องที่ทำให้หน้าขบขัน เพราะพลเมืองคนไทยปัจจุบันมีไปเกือบ ๔๐ ล้านคนแล้ว ซึ่งการเสนอข้อมูลอย่างในหนังสือนี้ ทำให้ผู้อ่านระแวงสงสัยว่าผู้อ่านหนังสือผิดมาอ่านหรือไม่ หรือเราได้นั่งเครื่อง Time-machine ของ H.G. Wells ย้อนกลับไปหลายสิบปี แล้วไปหยิบหนังสือเล่มนี้มาอ่าน ความสับสนเกี่ยวกับ Time และ Spatial location ของข้อความที่เขียนไว้นั้น ปรากฏขึ้น

ตลอดเวลา คือเมื่อพูดถึงรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ผู้อ่านไม่แน่ใจเลยว่าฉบับไหน เพราะเรามีกันมาหลายฉบับแล้ว โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญฉบับ ๒๕๑๗ ก็ยังไม่ออก (ขณะที่พิมพ์) เลย ผู้อ่านต้องนึกว่าเป็นฉบับก่อนแน่ๆ (แต่ไม่ใช่เสียอีก) ผู้เขียนได้ทำให้ผู้อ่านสับสนยิ่งขึ้นเพราะได้พูดถึงอดีตและปัจจุบันสลับกันไปมา จนจับตัวไม่ติดเพราะเมื่อพูดถึงประเทศไทยสมัยที่มีพลเมือง ๑๔ ล้านคน แต่ในตอนท้ายๆ ของหนังสือเราก็พบบทที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง พ.ศ. ๒๕๑๒ อยู่อีกด้วย การอ้างอิงก็ไม่เป็นที่ปรากฏชัด อย่างในหน้า ๓๖ ผู้เขียนได้อ้างถึงกฎหมายเชกโกสโลวาเกีย ซึ่งไม่มีวันที่กำกับไว้ ฉะนั้นการเขียนให้ง่ายกลับยาก เพราะแม้แต่ผู้วิจารณ์เองก็หาคบปัญหาที่จะไปค้นหาว่ากฎหมายที่ว่านั้นมีอะไรกันแน่

อนึ่ง การเขียนหนังสือแม้จะเป็นกิจวิชาการนั้น จุดเริ่มของหนังสือคือการตั้งสมมติฐาน (hypothesis) และการเสนอทฤษฎีก่อน มิใช่การเสนอข้อสมมติ (assumption) ให้ผู้อ่านเห็นชอบยอมตามความเลื่อมใสของผู้เขียนนั้นไม่ควรทำให้ออกหน้าออกตา เพราะผู้เขียนต้องพยายามวางตัวเป็นกลางให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และให้การประเมินผลเป็นหน้าที่ของผู้อ่านเอง ผู้เขียนได้แสดงไว้อย่างโจ่งแจ้งเลยว่านิยมพรรคการเมืองมาก (ซึ่งไม่ผิด) แต่การตั้งหัวข้อนำบทว่า “ความจำเป็นของการมีพรรคการเมืองสำหรับลัทธิประชาธิปไตย” นั้น เป็นการผิดมารยาทการเขียนหนังสือวิชาการ ที่ถูกแล้วควรจะกล่าวถึง “รูปพรรคการเมืองกับระบอบประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นหัวข้อที่กลางๆ อนึ่ง การกล่าวไว้ในคำนำในการตีพิมพ์ครั้งที่สี่ว่า

“เวลานี้ความหวังของข้าพเจ้าที่จะเห็นรัฐธรรมนูญของไทยใกล้เคียงกับรัฐธรรมนูญสหราชอาณาจักรจะเลือนลาง ทั้งๆที่ข้าพเจ้าได้สอน

๑. ผู้สนใจโปรดดู Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions* (Chicago: University of Chicago Press, 1969).

และเขียนคำวิจารณ์อธิบายรัฐธรรมนูญมาทุกฉบับ
ข้าพเจ้าได้แต่หวังขอให้ท่านผู้มีความรู้ทั้งหลาย
พยายามยึดหลักรัฐธรรมนูญอังกฤษ เพื่อสถา-
บันของรัฐธรรมนูญอันเป็นที่เคารพรัก จักเป็น
มิ่งขวัญของพี่น้องชาวไทยตลอดไป”(หน้า ๑๒)

ท่านผู้เขียนคงจะลืมไปแล้วเสียว่า การเลียนแบบจาก
ประเทศอื่น ๆ นั้นก็แย่แล้ว แต่การที่จะให้เราลอกแบบ
ให้ “ใกล้เคียง” นั้นฟังไม่ค่อยขึ้น สังคมทุกสังคมไม่
เหมือนกัน และการเอาแบบฟอร์มหรือสถาบันจาก
สังคมอื่นมาใช้นั้น จะได้ผลน้อยหรืออาจจะขัดกับค่านิยม
(Values) ของอีกสังคมหนึ่งก็ได้ ตัวอย่างเช่น
ในการพิจารณาปัญหาพัฒนาทางการเมืองและเศรษฐกิจ
การใช้แบบจำลองตะวันตก (Western model)
นั้นอาจจะผิด เพราะเรามีได้เคยตามตัวเองว่า การมี
ตึกสูงๆ ถนนคอนกรีต ฯลฯ นั้น จะทำให้เราเจริญ
หรือ การมีรถยนต์คันละแสนๆ บาทวิ่งกันให้แน่นกรุง
เป็นการแสดงออกของความเจริญหรือเปล่า เพราะ
ทุกคนแล้วเรายังผลิตเองไม่ได้ ถึงจะรู้วิธีแก้ ก็
เป็นแค่การอาศัยความชำนาญ น้อยคนนักที่จะเข้าใจ
ถึงหลักทฤษฎีของเครื่องยนต์ได้ ซึ่งเปรียบเทียบกัน
แล้ว เราเข้าใจถึงกลไกของการพัฒนา หรือหลักรัฐ
ธรรมนูญของประเทศอังกฤษกันเพียงพอแล้วหรือ จน
เชื่อได้ว่าการทำให้รัฐธรรมนูญเรา “ใกล้เคียง” กับ
ของเขา จะทำให้เรามีประชาธิปไตยและระบบพรรค
การเมืองที่มีเสถียรภาพ และสมรรถภาพ

ฉะนั้นการเสนอข้อสมมติ (assumption)
ก่อนนั้น เป็นการทำให้เนื้อหาของหนังสือหนักไปใน
ทางชวนเชื่อและเรียกร้องความนิยม มากกว่าจะเป็น
การกระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดความคิด และเข้าใจถึงแก่น
แท้ของปัญหาพรรคการเมืองและสังคมได้ ใจความ
ของหนังสือจึงหนักไปในทางเสนอความคิดที่เป็นอุดม
การ (idealistic) และบางครั้งก็ปราศจากการโยงปัญหา
เข้ามาถึงความเป็นจริง (reality) เช่น การแก้ไขให้
ประเทศไทยมีพรรคการเมืองที่คึกคักขึ้นขึ้นอยู่กับการ

“ให้การศึกษาอบรมราษฎรของเรา ให้รู้จักประ
โยชน์ได้เสียในทางการเมือง ให้รู้จักใช้สิทธิ
หน้าที่ในการเลือกตั้ง แล้วเลือกตั้งบุคคลที่เพียบ
พร้อมไปด้วยศีลธรรมไปนั่งในสภาฯ คราวนั้น
สภาผู้แทนก็จะประกอบไปด้วยสมาชิกที่ดี พรรค
การเมือง ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิกสภาฯ ก็
ย่อมจะดีไปด้วย” (หน้า ๒๔, ๒๕)

จริงอยู่ การอบรมราษฎรนั้นสำคัญ แต่เราไม่ควรมอง
ข้ามปัญหาสังคมและปัญหาของระบบการเมืองของเรา
ซึ่งเป็นอุปสรรคอันใหญ่ต่อการริเริ่มให้คนไทยเข้าใจ
ว่า อะไรหรือใครที่มี “ศีลธรรม” ระบบการเมือง
สังคม และเศรษฐกิจที่แสดงให้เห็นความไม่เป็นยุติ
ธรรม และความแตกต่างกันในทั้งชั้น วรณะ และ
สภาพการกินอยู่ ซึ่งระบบสังคมไทยได้มีส่วนเชิดชูให้
เป็นไปในรูปนั้น จะเป็นเหตุที่ทำให้การศึกษาอบรม
ช่วยให้ประชาชนเห็นประโยชน์ได้เสียในทางการเมือง
นั้น ไม่มีทางสัมฤทธิ์ผลแน่ๆ เพราะทราบโคที่ค่านิยม
ของสังคมไม่เปลี่ยน เราจะมาหวังให้มีการพัฒนาทาง
การเมืองนั้นยากมาก เช่นเดียวกันนี้ ในหน้า ๔๔-๔๕
ผู้เขียนได้กล่าวไว้ว่า

“ในการปกครองระบอบที่รัฐบาลต้องรับผิดชอบ
ต่อสภาผู้แทนราษฎรนั้น การมีพรรคการเมือง
จึงเป็นความจำเป็น เพราะเป็นวิธีการอย่าง
เดียวที่จะทำให้รัฐบาลดำเนินการไปได้โดยราบ
รื่น และโดยมีสมรรถภาพ ถ้าไม่มีพรรคการ
เมือง รัฐบาลที่ก่อตั้งขึ้นย่อมไม่สามารถทราบ
ได้ว่า ในขณะหนึ่งๆ รัฐบาลมีสมาชิกสภาผู้
แทนจำนวนเพียง ข้างมากหนุ่นหลังอยู่หรือไม่
รัฐบาลจึงอยู่ในฐานะที่ไม่แน่นอน และไม่กล้า
กระทำการกิจการลงไป เพราะคอยระแวงสงสัย
สมาชิกข้างมาก จะไม่เห็นพ้องด้วย และลง
มติไม่ไว้วางใจซึ่งทำให้รัฐบาลต้องลาออก แต่
ถ้ามีพรรคการเมือง รัฐบาลย่อมรู้ดีกว่าตนอยู่
ในฐานะมั่นคง คราวเท่าที่รัฐบาลดำเนินการโย-
บายของพรรคการเมืองที่สนับสนุนตนอยู่”

การพูดกับทอย่างนี้เป็นการเล่นที่ไม่รัดกุม เพราะในประวัติการเมืองไทยนั้น ถึงแม้จะไม่มีพรรคการเมือง แต่ภายในสภาฯ เองรัฐบาลก็สามารถหาวิธีรวมกลุ่มได้ ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการสภานิติบัญญัติของ รัฐบาลจอมพล ป. ก่อนการก่อตั้งพรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งเป็นการคุมเสียงในสภาได้ก็เท่ากับการคุมพรรคการเมือง อนึ่ง โดยเหตุที่ว่า ในระบบของไทย อำนาจของรัฐบาลอยู่นอกขอบเขตของการเลือกตั้ง และการเป็นสมาชิกที่ได้รับเลือกจากประชาชนโดยตรง สมาชิกพรรคการเมือง และสมาชิกสภาฯ ต่างหากก็ต้องทำตามนโยบายของรัฐบาลที่ได้กำหนดไว้

ถ้าสังเกตจากบทที่ ๕ แล้ว เราจะเห็นว่า ข้อมูลและการวิเคราะห์ปัญหาทั่วไปในรูปของ idealism และเป็นการเสนอการวิเคราะห์ที่ผิวเผิน ตั้งแต่ตอนต้นของบทนี้ ผู้เขียนได้บ่งชี้ไว้ก่อนแล้วว่า การมีพรรคการเมืองนั้นจำเป็น ฉะนั้นผู้อ่านจึงไม่ได้สงสัยเลยว่า การที่เรามีพรรคการเมืองไม่กินนั้น จะดีกว่าการไม่มีพรรคการเมืองหรือไม่ ยิ่งกว่านี้ การเสนอข้อคิดต่างๆ ก็ไม่เป็นที่ควรจะสรุปได้อย่างที่ผู้เขียนได้กล่าวเอาไว้ ตัวอย่างเช่นผลร้ายของการมีพรรคการเมือง จะทำให้ราษฎรแตกแยกกันเป็นก๊กเป็นเหล่า แทนที่จะร่วมกันเป็นเอกฐาน (หน้า ๖ ข) และกล่าวซ้ำอีกก็คือ

“การที่ราษฎรแบ่งแยกกันเป็นก๊กเป็นเหล่านั้น ไม่ใช่เพราะพรรคการเมือง แต่เป็นเพราะราษฎรมีความคิดเห็นและประโยชน์ได้เสียขัดแย้งซึ่งกันและกัน การที่ไม่มีพรรคการเมือง ไม่ทำให้การขัดแย้งเหล่านั้นหมดไป ตรงกันข้ามการมีพรรคการเมืองเสียอีกที่กลับจะทำให้การขัดแย้งนั้นลดลง เพราะราษฎรที่เป็นสมาชิกหรือผู้ที่ได้เป็นพรรคการเมืองนั้น มิใช่จะเห็นด้วยกับความคิดเห็นหรือแผนการของพรรคการเมืองทุกข้อไป แต่ได้ยินยอมในความคิดเห็นนั้นๆ หรือยอมเสียสละประโยชน์ได้เสียบางส่วน เพื่อจะไว้รวบรวมกันเป็นพรรคการเมืองดำเนินการให้เป็นผลสำเร็จ” (หน้า ๖๐-๖๑)

การมองปัญหาอย่างนี้เป็นการเล่นที่แนบมาก พรรคการเมืองประเภทหนึ่งอาจจะสามารถเรียกร้องการสนับสนุนและความเลื่อมใสจากประชาชนทั่วๆ ประเทศได้ เพราะนโยบายของพรรคสามารถที่จะตอบสนองความต้องการของคนบางประเภท หรือบางกลุ่ม ซึ่งเราอาจจะเรียกได้ว่านโยบายของพรรคประเภทนี้มีไปในรูปของแนวอื่น ตัวอย่างง่าย ๆ ก็คือ พรรคการเมืองที่มีนโยบายส่งเสริมอาชีพชนิดหนึ่งที่ปรากฏอยู่ทั่วประเทศ หรือพรรคการเมืองที่มีนโยบายกว้างๆ ที่พยายามเรียกร้องให้ประชาชนทั่วๆ ไปสนับสนุน แต่ก็มีพรรคการเมืองอีกประเภทหนึ่งที่มีนโยบายเรียกร้องความสนใจในรูปของแนวอื่น นั่นคือ ชักจูงความสนใจและความเลื่อมใสจากกลุ่มชนชั้น หรือเป็นพรรคที่เรียกร้องความสามัคคีจากคนจากภาคใดภาคหนึ่งของประเทศ พรรคการเมืองประเภทนี้จะทำให้การขัดแย้งภายในประเทศมีมากขึ้นเพราะปรากฏตัวออกมาในรูปของกลุ่มการเมือง

ปัญหาข้างต้นนี้เกี่ยวข้องกับข้อสังเกตเบื้องต้นที่ว่าหนังสือเล่มนี้ขาดโครงสร้าง และทฤษฎีที่จะมีความสัมพันธ์กับบทที่ ๘ ซึ่งเป็นการเสนอชนิดของพรรคการเมืองซึ่งผู้เขียนได้แยกแยะออกไปเป็น ๘ วิธีการแบ่งชนิดของพรรคการเมืองดูๆ ไปแล้วผู้อ่านก็อาจจะคิดว่ามีมากมายถ่ายทองและคงจะพอ แต่เมื่ออ่านเสร็จแล้วมาคิดๆ คุกกี้ ก็ไม่มีอะไรใหม่เพิ่มเติม เพราะบทนี้ปราศจากการแนะนำว่าสำคัญอย่างไร กล่าวคือไม่มีทฤษฎีอะไรที่จะเอื้ออำนวยให้สามารถผูกข้อมดต่างๆ เข้ามาเป็นรูปเป็นร่างได้ ในที่นี้ก็หมายถึงว่า การมองพรรคการเมืองนั้นควรจะพยายามเสนอให้ผู้อ่านเห็นถึงความเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจและสังคม อาจจะเป็นไปในรูปของ functionalism หรืออะไรในทำนองเดียวกันนั้น

เท่าที่ ได้เขียนวิจารณ์อย่างละเอียดถี่ถ้วนเป็นการพยายามแสดงให้เห็นว่า หนังสือเล่มนี้มีข้อบกพร่องในการวิเคราะห์ปัญหา อาจจะเป็นเพราะผู้เขียนพยายามทำให้ง่ายเท่าที่จะทำได้ จึงเป็นเหตุให้การ

เสนอข้อคิดต่างๆ ไม่รัดกุม และผิวเผิน แต่ในการพิมพ์ครั้งที่สี่นี้ผู้เขียนได้มอบความหมายใหม่ ๆ อะไรบ้างที่ออกมาแต่ไม่ได้ใส่เข้าไป ผู้วิจารณ์สรุปเอาเองว่าผู้เขียนมิได้ไปขอความเห็นมาอย่างกับคราวที่พิมพ์ครั้งที่สามเมื่อ ปี ๒๔๕๔ เพราะเท่าที่ผู้วิจารณ์พอจะทราบก็มีหนังสือทั้งไทยและฝรั่งออกมามาก การเขียนหนังสือเกี่ยวกับพรรคการเมืองแบบเป็นหนังสือหลักจะตั้งการกล่าวถึงลัทธิ Pluralism และ Democratic Theory ไปไม่ได้ และก็ควรที่จะเสนอให้ผู้อ่านรู้ถึง Decision-making Theory อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเขียนถึงเรื่องนี้โดยไม่อ้างถึงข้อบกพร่องพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย (ตัวอย่างเช่นหนังสือที่เป็น classic ของ Alexis de Tocqueville, *Democracy in America* และความคิดทางการเมืองของ Locke, Rousseau และ Montesquieu) จะทำให้ผู้อ่านขาดความเข้าใจและเลื่อมใสในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยได้นอกเหนือจากนี้ ความคิดของนักวิชาการยุคปัจจุบันเกี่ยวกับปัญหาของการเมืองยุคประชาธิปไตยก็เป็นสิ่งที่ควรจะมี^๒

นอกจากนี้ ยังเป็นที่น่าแปลกใจอีกด้วยว่า หนังสือเล่มนี้มิได้พูดถึงระบบพรรคการเมืองแบบพรรคเดียวหลังจากได้พูดถึงระบบสองพรรคและระบบหลายพรรค (บทที่ ๔) อาจจะเป็นเพราะผู้เขียนสนใจกับพรรคการเมืองตามแบบฉบับของประเทศตะวันตกเท่านั้น (โดยเฉพาะในประเทศอังกฤษ) แต่ปัญหาสำคัญของโลกและในส่วนภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ปัจจุบันเป็นปัญหาของระบบพรรคเดียว ทั้งของประเทศที่อยู่ในค่าย "โลกเสรี" และค่าย "คอมมิวนิสต์" แต่เพราะว่าประเทศไทยตกอยู่ในข่ายของประเทศที่ก่อกำเนิดและพัฒนาและสภาพของสังคมเรามีส่วนคล้ายกับประเทศเพื่อนบ้านมากกว่าประเทศในยุโรปและอเมริกา คงจะเป็นการสมควรที่เราต้องศึกษาปัญหาของการมีพรรคเดียวและบทบาทของพรรคที่มีต่อการพัฒนาทางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจก็เป็นได้ ทั้งนี้วิชาการจะมาหยุดอยู่กับแค่เหตุผลที่เพราะเราไม่เห็นด้วยและไม่เลื่อมใสเราจึงไม่ต้องพูดถึงไม่ได้ เพราะเราอาจจะได้ความรู้

และบทเรียนต่าง ๆ จากประสบการณ์และหลักการต่าง ๆ ที่ประเทศก่อกำเนิดทั้งหลายได้มีมา

เนื้อหาของบทหลัง ๆ ก็ไม่มีอะไรมาก ถึงแม้จะกินหน้ากระดาษหนาพอๆ เพราะเป็นการวางพื้นฐานการตั้งพรรคการเมืองอย่างที่คุณเขียนได้ทุกอย่างในคำนำ แต่ก็เป็นที่น่าสงสัยว่า ท่านนักการเมืองทั้งหลายได้อ่านหนังสือเล่มนี้หรือเปล่า เพราะเท่าที่ดูมาประเทศไทยเราอยู่ในยุคเฟื่องของพรรคการเมืองไทยมีการจดทะเบียนกันเกือบ ๔๐ พรรคแล้ว ผู้วิจารณ์หวังว่าท่านนักการเมืองทั้งหลายลองอ่านหนังสือเล่มนี้ดูแล้วประเมินผลเอาเอง แต่สำหรับนักเรียนและนิสิตนักศึกษาศาสนา หนังสือเล่มนี้จะไม่ทำให้ท่านเข้าใจพรรคการเมือง และบทบาทที่มีต่อการพัฒนาทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจไปได้เท่าที่ควร

ทักษิณ เจริญเกียรติ
คณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

เศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา

ศาสตราจารย์ พงษ์ไพจิตร (แปล)

ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๐๑

หนังสือเล่มนี้แปลจาก *The Economics of the Developing Countries* ของ Hla Myint ผู้เขียนเป็น

๒. ตัวอย่างเช่น บทความและหนังสือต่างๆ ของ Sheldon Wolin ผู้วิจารณ์ Pluralism และ Democratic Theory

นักเศรษฐศาสตร์ชาวพม่าระดับโลก ที่ได้ศึกษาเรื่องของประเทศด้อยพัฒนามาก ทำให้ผู้อ่านถึงแม้จะเป็นผู้อ่านนอกวงการวิชาเศรษฐศาสตร์ เข้าใจปัญหาที่แท้จริงของประเทศด้อยพัฒนาได้อย่างดี เพราะท่านมียีนได้นำปัญหาของประเทศด้อยพัฒนามาตีแผ่อธิบายขยายความอย่างละเอียด และท่านยังได้แสดงเหตุผลโต้แย้งนโยบายการพัฒนาโดยทั่วไปอีกด้วย

มียีนได้แบ่งประเทศด้อยพัฒนาออกเป็น ๒ แบบ คือประเทศที่ไม่มีปัญหาเรื่องความกดดันของประชากรและมีความเจริญเติบโตยังไม่ถึงขั้นทะยาน (take off) ซึ่งผู้เขียนได้เขียนไว้ในบทที่ ๑-๔ และประเทศที่มีปัญหาประชากรล้นหลาม (ในบทที่ ๖-๘) ในส่วนแรกนี้ผู้เขียนได้เน้นปัญหาทางจิตวิสัย (subjective problems) ซึ่งต่างจากปัญหาความยากจนทางวัตถุ ในเรื่องนี้เราจะได้รับความรู้จากผู้เขียนอีกหลายอย่างเช่น

๑. ผู้เขียนเห็นว่า ท่านมัลทัสให้ความสำคัญแก่การปรับเอาความรู้ทางเทคนิคมาใช้ในด้านการผลิตอาหาร การขยายดินแดนใหม่ และความเจริญในทางแพทย์น้อยเกินไป

๒. เศรษฐกิจเพื่อการยังชีพในประเทศด้อยพัฒนามีเหตุมาจาก ๒ ทางด้วยกัน คือ การขาดอุปสงค์ เช่นประเทศในทวีปอาฟริกา และการขาดอุปทาน เช่น ในประเทศที่มีประชากรล้นหลาม

๓. ประเทศที่จัดตั้งสภาการตลาด (marketing board) มิได้นำเอากำไรของสภาการตลาด มาช่วยชาวไร่ชาวนามากเท่าที่ควร เช่น สภาการตลาดของประเทศพม่ามีกำไรให้รัฐบาลถึง ๔๐% ของรายได้ทั้งหมด แต่ให้ชาวนากู้เพียง ๑๖% ของงานที่ต้องการเคตคิดในระยะยาวเท่านั้น

(ในเรื่องนี้สมควรที่คนในประเทศไทยที่จะสนับสนุนให้จัดตั้งสภาการตลาดนั้นพิจารณาให้รอบคอบว่า สภาการตลาดจะทำหน้าที่สมดังเจตนาได้หรือไม่ และกำไรจากสภาการตลาดจะได้ช่วยชาวนามากน้อยเพียงไร)

๔. สาขเกษตรกรรมในประเทศด้อยพัฒนายังไม่เป็นสาขานำ เพราะประสิทธิภาพของแรงงานในสาขเกษตรตกต่ำ เนื่องจากนายจ้างกดราคาค่าจ้างค่า และนอกจากนี้คนในประเทศด้อยพัฒนายังเชื่อกันอีกว่า การพึ่งสินค้าออกเพียงอย่างเดียวทำให้เศรษฐกิจและการเจริญเติบโตของประเทศขาดเสถียรภาพ จึงทำให้ประเทศด้อยพัฒนาแบ่งรายได้จากการส่งสินค้าออกนำมาพัฒนาอุตสาหกรรม ด้วยเหตุนี้สาขเกษตรในประเทศด้อยพัฒนาจึงขาดทุน และไม่มีการปรับปรุงทางเทคนิค

นอกจากนี้ ท่านมียีนยังได้วิจารณ์ความคึกที่อยู่อ่เบื้องหลังนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจหลังสงครามไว้เป็นอย่างดีอีกด้วย เช่น ท่านได้ชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนของหลักอัตราส่วนทุนต่อผลผลิตรวมคงที่ อันมีรากฐานมาจากทฤษฎีของริคาร์โด จุดอ่อนของทฤษฎีอัตราเจริญเติบโตแบบสมมูลที่ขึ้นอยู่กับการได้ผู้เขียนยังได้วิจารณ์ทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศแบบเก่าและแบบใหม่ นโยบายคุ้มกันอุตสาหกรรมที่ผลิตเพื่อทดแทนสินค้าเข้า ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาบางประเทศมีอัตราการค้าที่ขึ้นสูงเกินไป (เช่นประเทศไทย) และโครงการการลงทุนบางโครงการใหญ่เกินกว่าจะนำเอาทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ จึงทำให้เกิดเงินเฟ้อ และลดการชำระเงินขาดดุล (เช่นถ้าประเทศเราอนุญาตให้สร้างโรงงานปีใดก็ตามก็ขึ้นก็จะประสบปัญหาทั้งที่มียีนว่า)

ในเรื่องนโยบายการพัฒนาท่านให้ข้อโต้แย้งที่มีประโยชน์มากในหลายเรื่องเช่น ในเรื่องกลไกตลาดจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้การพัฒนาได้ผลหรือไม่ ก็สรุปแล้วแต่ประเภทของการด้อยพัฒนาและขั้นของการพัฒนา การที่รัฐเข้ามายุ่งกับการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรงจะทำให้สำเร็จหรือไม่ถือว่า รัฐบาลต้องมีผู้ประกอบการในสาขาของรัฐบาลเช่นเดียวกัน ซึ่งเรื่องนี้ประเทศด้อยพัฒนาส่วนมากที่คัดเอกชนออกจากการดำเนินการทางเศรษฐกิจไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา เพราะข้าราชการไม่มีความสามารถ และยังมีการทุจริต

อีกครั้ง ในเรื่องสุดท้ายการช่วยเหลือต่างประเทศมิได้
เป็นไปตามหลักความเสมอภาคของการช่วยเหลือ หลัก
มนุษยธรรม และหลักความสามารถในการรับความ
ช่วยเหลือ

หนังสือแปลเล่มนี้ใช้ภาษาที่อ่านง่าย ถึง
แม้โดยส่วนรวมจะพบที่ผิดบ้างก็เพียงเล็กน้อยจึงสม-
ควรที่ผู้ใฝ่ความรู้ทั่วไปจะซื้อมาอ่าน

วนิดา ชัยมงคล

คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

กรรมกรในระบบนายทุน

สุภชัย มนต์ไพบุลย์

สำนักพิมพ์เกิดไทย ๒๕๐๑

๑๔๑ หน้า ๑๔ บาท

หนังสือเรื่อง “กรรมกรในระบบนายทุน”
ของสุภชัย มนต์ไพบุลย์เล่มนี้ เป็นหนังสือที่สามารถ
จะให้ความรู้เกี่ยวกับวิวัฒนาการของการกดขี่ขูดรีด
ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อัน
เป็นวิวัฒนาการที่สำคัญที่จะชี้ให้เราเห็นว่า การกดขี่
ขูดรีด การเอารัดเอาเปรียบ และการทำคนให้เป็นทาส
ในสังคมคนกินคนนั้น มีส่วนทำให้ชนชั้นกรรมกร
ทั้งที่เป็นกรรมกรและชาวนา ต้องมีสถานภาพที่ต่ำ
ถ้อยเยี่ยงประชาชนชั้นสองในทางสังคม และสถาน
ภาพที่ต่ำถ้อยเยี่ยงสัตว์เฝ้างานในทางเศรษฐกิจ ผู้
เขียนได้ให้ความรู้ในเชิงวิเคราะห์ให้เห็นว่า วิวัฒนา
การของสถานภาพและการขูดรีดต่อแรงงานไทยนั้น
ก็มีการดำเนินมาเป็นขั้นตอน คล้าย ๆ กับในประเทศ
อื่น ๆ ที่ได้เคยเป็นมาแล้วและกำลังเป็นอยู่ในทั่วทุก
มุมโลก แม้ว่าในบทแรก ๆ อาจจะมีการสับสนเกี่ยว
กับลำดับความต่อเนื่องของเนื้อหา โดยที่บางครั้ง
ก็ถ่วงอริยวิวัฒนาการกระบวนการแรงงานของโลก
แต่กลับอ้างถึงวิวัฒนาการของแรงงานไทยโดยมิได้

บอกเล่าเก้าสิบ ทำให้ผู้อ่านสับสนอยู่บ้าง แต่ก็มีได้
ทำให้สาระของหนังสือเสื่อมเสียแต่ประการใด

เนื้อหาตลอดเล่มของหนังสือนี้ ผู้เขียนได้ไ้
ตีความทะลอะทะลตามของนายทุนที่ขาดความสำนึก
แห่งมนุษยธรรมอยู่ตลอดเวลา และพยายามจะเตือน
อยู่ตลอดเวลาว่า ความระทมทุกข์ที่เกิดจากการถูก
บีบบังคับของกรรมกรจะพอกพูนขึ้นเรื่อย ๆ หากถึงจุ
ระเบิดเมื่อใด ระบบนายทุน (ทุนนิยม) ก็จะถูกทำลาย
ให้พังพินาศโดยกระแสธารแห่งการปฏิวัติโดยชนชั้น
กรรมกรี่พเมื่อนั้น ทั้งนี้เพื่อเตือนให้นายทุนได้ตระหนัก
อยู่เสมอว่า ตนจะอยู่รอดหรือไม่นั้น จะอยู่ที่อยู่นาน
เท่าไรนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความประพฤติของนายทุน
เอง ถ้ายังงอทะลอะทะลตามในการแสวงหาผลผลิต
จากหยากเหงื่อของคนอื่น โดยมีเคยคำนึงถึงบุญคุณ
ของผู้ใช้แรงงานเหล่านั้นเลย แม้จะแสวงหาได้ว่อย
ปากในปัจจุบัน แต่ปากมันจะฆ่าคอในอนาคต อย่าง
ไรก็ดี ผู้วิจารณ์มีความรู้สึกว่าการที่ผู้เขียนกล่าวเช่น
นั้น ก็เพื่อต้องการจะชี้และเตือนพวคนายทุนทั้งหลาย
ไว้เท่านั้น มิมีอะไรแอบแฝงนอกเหนือไปจากนั้น

ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาการกดขี่ขูดรีด
ระหว่างคนกับคนในประเทศไทยนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในการกระทำของนายทุนต่อกรรมกรในวงการอุตสาหกรรม
กรรมกรนั้น ได้ทวีความรุนแรงขึ้นมากหลังจากจอมพล
สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยึดอำนาจในปี ๒๕๐๐ โดยได้ออก
ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๔ เมื่อ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๑
เพื่อยกเลิกพระราชบัญญัติแรงงานพุทธศักราช ๒๔๔๔
เป็นเหตุให้สหพันธ์กรรมกรทั้งหลายถูกถอนทะเบียน
ไปโดยปริยาย หลังจากนั้น การรวมตัวของกรรมกร
เป็นสหพันธ์เพื่อต่อสู้เรียกร้องขอความเป็นธรรมจาก
นายทุน ก็ไม่ได้รับอนุญาตอีกเลย เหตุการณ์เป็นเช่น
นี้ มาจนถึงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๐๔ ซึ่งรัฐบาลคณะ
ปฏิวัติของจอมพลถนอม กิตติขจร ได้ออกประกาศ
คณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๐๒ และประกาศกระทรวงมหาด
ไทย เรื่องการคุ้มครองแรงงานและแรงงานสัมพันธ์
ให้สิทธิแก่ลูกจ้าง ในการจัดตั้งสมาคมลูกจ้างขึ้นมาได้

ประเด็นที่ผู้วิจารณ์ได้ขอร้องตั้งข้อสังเกตก็คือ ตลอดเวลา ๑๕ ปี แห่งการไม่มีกฎหมายให้จัดตั้งสมาคมลูกจ้างนั้น เป็นช่วงระยะเวลาที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ (และรัฐบาลสืบลัดต่อ ๆ มา) ได้ดำเนินแผนส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศพอดี โดยการปรับปรุงยกค่าแรงภาษีเข้าแก่สินค้าบางประเภทที่รัฐบาลให้การส่งเสริมเพื่อปกป้องมิให้อุตสาหกรรมที่ส่งเสริมมีคู่แข่ง หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการเปิดให้เชื้อให้อุตสาหกรรม ที่ได้รับการส่งเสริมเหล่านั้น ทำการผูกขาดตลาดภายในประเทศได้นั่นเอง นอกจากนั้นรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ก็ได้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรมพ.ศ. ๒๕๐๓ (และแก้ไขการส่งยกเลิก พระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. ๒๕๔๗ ซึ่งออกในสมัยจอมพล ป. หิบลสงคราม เป็นนายกฯ ไปโดยอัตโนมัติ) ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้มีการยกเว้นภาษีเข้าแก่การนำเข้าของสินค้าประเภททุนทั้งหมด ยกเว้นและลดหย่อนภาษีอากรเข้าแก่การนำเข้าของสินค้าประเภทวัตถุดิบ ยกเว้นและลดหย่อนภาษีการค้าเป็นต้น (ภายในระยะเวลา ๕ ปีแรกที่กำหนด) การได้รับการยกเว้นและลดหย่อนบวกกับอภิสิทธิ์อื่น ๆ อีกมากมาย ที่ได้รับความพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทำให้นายทุนต่างชาติหลั่งไหลกันเข้ามาลงทุนทำอุตสาหกรรมในประเทศไทยจนกระทั่งท่าฝนและคอกเห็ด ก็จะเห็นได้ว่า ในระหว่างปี ๒๕๐๓-๒๕๐๕ นั้น ชาวต่างชาติมาลงทุนทั้งหมด ๒๔๔ ล้านบาท ซึ่งเท่ากับ ๒๕% ของการลงทุนอุตสาหกรรมภายในประเทศทั้งหมด แต่ในช่วงระหว่างปี ๒๕๐๖-๒๕๐๘ นั้น ชาวต่างชาติมาลงทุนทั้งหมด ๕๐๐ ล้านบาท ซึ่งเท่ากับ ๔๐% ของการลงทุนอุตสาหกรรมทั้งหมดภายในประเทศ การที่การลงทุนของชาวต่างประเทศเพิ่มขึ้นสูงในช่วงหลังนี้ อาจจะเป็นเพราะมีการปรับปรุง พ.ร.บ.ปี ๒๕๐๓ ในปลายปี ๒๕๐๕ และมีการปรับปรุงเพิ่มการเก็บภาษีสินค้าเข้าแก่สินค้าอุตสาหกรรมบางประเภทในปี ๒๕๐๖ ซึ่งทำให้ผู้มาลงทุนในประเทศไทยสามารถได้รับการ

คุ้มครองมากขึ้น มีอำนาจการผูกขาดมากขึ้นและมีกำไรสูงขึ้น

จากข้อนำสังเกตข้างต้นนี้ เราจะเห็นได้ว่า ในช่วงเวลาตั้งแต่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๐๑ ถึง ๑๖ มีนาคม ๒๕๐๔ ซึ่งเป็นช่วงที่สุภชัย มนต์ไพบูลย์ เรียกว่า “จุดบอดในประวัติศาสตร์ของกรรมกรไทย” นั้น บังเอิญตรงกับ “จุดเบี่ยงเบนในประวัติศาสตร์ของนายทุนนายหน้าซึ่งกระทำการร่วมกันกับนายทุนต่างชาติ” พอดีกับพอดี ในช่วงนี้เป็นช่วงที่รัฐบาลเปิดโอกาสให้นายทุนต่างชาติเข้ามาทำธุรกิจบริดกนในชาติมากที่สุด กล่าวคือ ก่อตั้งกนในชาติด้วยการยกยอการค้าจ้างให้ต่ำที่สุด และจ้างงานให้หนักที่สุด และธุรกิจกนในชาติด้วยการพยายามขายสินค้าให้ได้ในราคามแพงที่สุด เพราะกนมีอำนาจการผูกขาดในการขายอยู่ในมือ จึงสามารถจะธุรกิจเอากำไรได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และเมื่อเกิดเหตุผลที่ไม่น่าแปลกใจอะไรเลย ที่การลงทุนของชาวต่างชาติจึงมีมากมายถ่ายถ่องในช่วงต่อ ๆ มา และช่วงให้อีกเหมือนกัน ที่อุตสาหกรรมในครัวเรือนตามชนบทถูกทำลายโดยสิ้นเชิง โดยการกระทำของนายทุนต่างชาติ (ซึ่งได้รับการชักจูงส่งเสริมจากรัฐบาลไทย) การปั่นค้ายและทอดผ้าในครัวเรือน แทบจะหาไม่ได้อีกเลยในปัจจุบัน อุตสาหกรรมในครัวเรือนเหล่านี้ถูกทำลายโดยทันที หลังจากมีโรงงานทอดผ้าใหญ่ ๆ ทั้งของญี่ปุ่นและไต้หวัน ได้เข้ามาเปิดทำการในระหว่างปี ๒๕๐๓-๒๕๐๕ เช่น โรงงานทอดผ้าเพชรเกษม (ไต้หวัน) บริษัทไทยไทเท็กซ์ ไทล์มิลล์ จำกัด (ญี่ปุ่น) บริษัท นีโอะแบลสเก็ท อินดัสเทรียล จำกัด (ญี่ปุ่น) บริษัท อุตสาหกรรมทอดผ้าไทย จำกัด (ญี่ปุ่น) บริษัทล็กกัเท็กซ์ จำกัด (ญี่ปุ่น) ฯลฯ ความซบเซาเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การว่างงานในชนบทเพิ่มสูงขึ้น และรายได้ของเขากลับต่ำลงมากตลอดในช่วงระยะเวลา ๑๕ ปีแห่งยุคมิกดังกล่าวแล้ว

การช่วยกันทำลายอุตสาหกรรมในท้องถิ่น และส่งเสริมให้นายทุนต่างชาติ เข้ามาทำการผูกขาด

อุตสาหกรรมภายในประเทศนั้น นอกจากก่อให้เกิด
จักรพรรดินิยมภายในประเทศ ชนิดที่ชาวชนบทต้อง
ทำงานหนักเพื่อส่งเสริมความร่ำรวยของคนในกรุง-
เทพฯแล้ว ยังเป็นการเร่งเร้าให้เกิดลักษณะการเป็นทุน
นิยมของประเทศก้าวเขาไปสู่ขั้นตอนแห่งการตกเป็น
กึ่งเมืองขึ้นของจักรพรรดินิยมทางเศรษฐกิจต่างชาติ
รวดเร็วขึ้น เป็นการเร่งเร้าให้เกิดความเกลียดชัง
ระหว่างชาตินิยมเร็วขึ้น เป็นการเร่งเร้าให้กรรมกร
และชาวนามีความเกลียดชังนายทุนต่างชาติรวดเร็ว
ขึ้นอีกด้วย

แน่นอนการโจมตีจักรพรรดินิยมต่างชาตินั้น
เป็นเป้าหมาย หรือยุทธศาสตร์อันหนึ่งของความคิด
สังคมนิยม การเกลียดชังของชนชั้นกรรมมาชีพ (โดย
เฉพาะกลุ่มที่มีความสำคัญทางการเมืองแล้ว) ที่มีต่อ
นายทุนต่างชาติและนายทุนนายหน้า ได้พอกพูนและ
อัดกันเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงระยะเวลา ๑๕ ปีนั้น จึง
เป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้ผู้นำกรรมกรบางพวก
ที่ต้องการแก้ปัญหาการทุจริต จากสมุฏฐานของปัญหา
จำต้องมีความคิดเป็นสังคมนิยมไปโดยปริยาย เพราะ
สังคมนิยมเท่านั้นที่สามารถจะให้เป้าหมายและวิธีการ
ในการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของชนชั้นกรรมมาชีพ
อันจะนำไปสู่ความเสมอภาคในอันปลายได้ สังคมนิยม
เท่านั้นที่สามารถจะแก้เผ็ดผลลอันละเอียดย่อย ชีชีก
ให้เห็นถึงสมุฏฐานแห่งความทุกข์ยากของชนชั้นกรรม-
มาชีพ ที่ถูกกดขี่เบียดเบียนจากนายทุนนายหน้าและ
นายทุนต่างชาติ สังคมนิยมเท่านั้นที่สามารถจะสร้าง
ความสามัคคีและหล่อหลอมจิตใจของชนชั้นกรรมมาชีพ
เข้าด้วยกันได้ สังคมนิยมเท่านั้นที่จะทำให้ทั้งผู้นำและ
ผู้ตามของกรรมกร มีความรู้สึกเกื้อกูลในการต่อสู้
อย่างมีเป้าหมายไม่เปะปะ ด้วยเหตุนี้ จะเห็นได้ว่า
การสไตรก์ในบางครั้งของกรรมกรจึงมีการพุกโจมตี
จักรพรรดินิยม โจมตีนายทุนนายหน้าและโจมตีระบบ
ทุนนิยมทั้งหมด ผู้วิจารณ์ไม่คิดว่า การพุกอภิปราย
ในเรื่องยุทธศาสตร์สังคมนิยมดังกล่าวเหล่านั้นของ
ผู้นำกรรมกร เป็นการชักนำให้ กรรมกรลุกขึ้นปฏิวัติ

เพราะผู้นำกรรมกรทั้งหลายก็เข้าใจที่เหมือนกันว่า
เป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลยในปัจจุบัน แต่การพุกเช่น
นั้นจะมีประโยชน์ในการปลุกสำนึกทางการเมืองของ
พวกกรรมกรด้วยกัน ให้ทราบถึงสมุฏฐานของความ
ทุกข์ยากและให้เกิดความเข้มข้นทรหดในการต่อสู้
เพื่อความเป็นชาติเท่านั้น อย่างไรก็ดี เราไม่ควรจะ
ยอมรับกันได้ว่า กรรมกรกระทำสิ่งเหล่านั้น
หรือพุกโจมตีในสิ่งเหล่านั้นมาจากความรู้สึกและความ
สำนึกอย่างแท้จริงของพวกเขาทั้งสิ้น เขาเชื่อของเขา
อย่างนั้น เขาจึงพุกไปอย่างนั้น โดยไม่จำเป็นที่เราจะ
ต้องไปคิดว่า มีใครสอนให้เขาพุกอยู่เบื้องหลัง สกปรก
มันส์โพบูลย์ จึงมีความเห็นที่ค่อนข้างจะอันตรายต่อ
ตัวเอง เพราะอาจจะทำให้กรรมกรคิดว่า ผู้เขียน
กำลังดูถูกพวกเขาได้ (ซึ่งผู้วิจารณ์เองนั้นไม่คิดว่า
ผู้เขียนจะมีเจตนาเช่นนั้น) ทั้งนี้ก็โดยที่ผู้เขียนได้
กล่าวว่า

“ในการต่อสู้หรือการรวมพลังของกรรมกร
นั้น เป็นเรื่องธรรมดา... จำต้องอาศัยความรู้และ
ความช่วยเหลือจากปัญญาชนกลุ่มความคิดก้าวหน้า
(revolutionary intellectuals)... ความคิดเห็นของ
ปัญญาชนนี้จะต้องเป็นในลักษณะการให้คำปรึกษาทำ
นั้น มิควรให้เข้าไปครอบงำหรือชักนำกรรมกรไปใน
ทางใดทางหนึ่ง... ทำให้เกิดความยุ่งยากขึ้นในวงการ
ของกรรมกรได้” (หน้า ๑๑๔) ทั้งนี้เพราะผู้เขียนเชื่อ
ว่า “...(ผู้นำกรรมกร) ที่นิยมหลักการของมาร์กซ์
ในวงการกรรมกรไทยมีอยู่น้อย... ผู้นำกรรมกรจำนวน
มากในประเทศไทยเชื่อว่า การต่อสู้ของกรรมกรไทย
นั้น ควรจะใช้มาตรการทางเศรษฐกิจ คือการเจรจา
ต่อรอง... พื้นฐานความคิดของกรรมกรซึ่งถูกหล่อ-
หลอมด้วยวรรณกรรมและระบบการศึกษาอันล้าหลัง
ของประเทศไทย... ย่อมจะออกมาในรูปแบบของการ
ให้สหพันธ์กรรมกรต่อสู้ในการครอบงำของเศรษฐกิจ
ระบบทุนนิยม นั่นคือ ทำให้ไม่เกิดอุดมการณ์ในการ
โค่นล้มระบบทุนนิยมแต่อย่างใด...” (หน้า ๑๑๔) ผู้
เขียนมีความเห็นคล้อยตามความคิดของพวกเขาเพียบ

(Fabian Society) ที่ไม่นิยมการปฏิวัติรุนแรง แม้จะเห็นว่า ทางรอดของสังคม จะต้องขึ้นอยู่กับการใช้นโยบายในแบบสังคมนิยมก็ตาม แต่ควรจะค่อยเป็นค่อยไปแบบอภิวินัย มิใช่แบบปฏิวัติ ซึ่งผู้วิจารณ์ไม่คัดค้านผู้เขียนในข้อนี้ แต่การที่เราต้องการจะเปลี่ยนโครงสร้างของสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ให้เป็นสังคมนิยมในอนาคตนั้น ประชาชนส่วนใหญ่จะต้องรับทราบและเห็นด้วย โครงสร้างอันใหม่ของสังคมจึงจะอยู่ได้ด้วยความมั่นคงถาวร ประชาชนจะรับทราบและเห็นด้วย ก็ต่อเมื่อเขาเกิดความสำนึกทางสังคมนิยมโดยทั่วหน้ากัน เขาจะเกิดความสำนึกทางสังคมนิยมขึ้นมาได้ ก็จะต้องมีการให้การศึกษาและช่วยกันวิพากษ์วิจารณ์ให้แตกฉาน ถ้าเราเห็นด้วยว่าประเทศควรเป็นสังคมนิยมในอนาคต การเริ่มต้นปลูกความสำนึกทางสังคมนิยมในระหว่างประชาชน (ไม่ว่าจะเป็นกรรมกรหรือไม่ก็ตาม) จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและจะต้องเริ่มกระทำกันให้เป็นลำดับเป็นขั้นเสียตั้งแต่นี้ปัจจุบัน ยิ่งเราทราบว่า วรรณกรรมและระบบการศึกษาอันล้ำหลังของเมืองไทยทำให้กรรมกรฝ่ายนายทุน ไม่กล้าจะคืบหน้าออกไปจากกรอบของเศรษฐกิจระบบทุนนิยมด้วยแล้ว การศึกษาปลูกความสำนึก ให้เขาสามารถทำลายความผ้ออันนั้นของเขาเสียให้ได้ จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น ปัญหาที่สำคัญที่สุดของนักวิทยาศาสตร์คริสเตียนที่เดินทางไปเผยแพร่วิทยาการของตนให้แก่ชาวป่าชาวทุ่งที่ด้อยพัฒนา ก็คือ ทำอย่างไรที่เขาสามารถจะทำให้คนพวกนั้นเลิกกลัวภูติผีปีศาจและจำแม่เจ้าพ่อต่างๆเสียก่อน การสอนศาสนาคริสต์นิกายของเขาจึงจะไผลผล

หนังสือของ สุกชัย มนต์ไพบูลย์ เกือบจะเป็นหนังสือที่อ่านแล้วรื่นเริง ได้ความรู้ความนึกแทบไม่มีที่ติ ถ้าหากผู้เขียนสามารถจะคัดบทที่ ๖ ซึ่งว่าไว้ว่า “ใครเป็นใครในสังคมนิยมไทยปัจจุบัน” โยนโรงละครกว่าเสียได้ เพราะบทนี้เป็นบทที่ผู้เขียนต้องการยกย่องลูกศิษย์บางคนให้โด่งดัง โดยการประกาศภาพและผลงานของแต่ละคน และข้าวยังทำนาย

ด้วยว่าใครจะดังหรือไม่ดังในอนาคต ในขณะที่เดียวกัน ผู้เขียนก็ตำหนิบทกระแทกลูกศิษย์บางคนที่ไม่โด่งดังอยู่แล้ว ไม่ให้โด่งดังอีกต่อไป ผู้วิจารณ์ไม่อยากยกย่องผู้เขียนโกรธลูกศิษย์ดังๆบางคนที่ไม่เรียนต่ก่เดือนแล้วไม่ปฏิบัติตาม เพราะผู้เขียนก็ได้ลั่นวาจาแล้วว่า “... ความคิดเห็นของปัญญาชนนี้จะต้องเป็นไปในลักษณะการให้คำปรึกษาเท่านั้น *ไม่ควรเข้าไปครอบงำหรือชักนำกรรมกรไปในทางใดทางหนึ่ง...*” ผู้วิจารณ์เองก็ไม่อยากยกย่อง สุกชัย มนต์ไพบูลย์ รักลูกศิษย์ไม่เท่ากัน เพราะโคขวิสัยของครูบาอาจารย์ที่ศักดิ์แล้ว ไม่ควรทำเช่นนั้น ผู้วิจารณ์จึงคิดว่า อาจจะเป็นเพราะผู้เขียนมีความเป็นห่วงว่า ความดังไม่เท่ากันของลูกศิษย์ของท่าน จะทำให้เกิดความอิจฉาริษยาระหว่างกัน อันจะเป็นบ่อเกิดของความแตกแยกความสามัคคี และนำไปสู่ความอ่อนแอของกระบวนการต่อสู้ของกรรมกรทั้งกระบวนการก็ได้ ทั้งนี้เพราะผู้เขียนกล่าวว่า “.... สหพันธ์แรงงานแห่งชาติที่เพิ่งขึ้น ควรจะมีโครงสร้างและหลักการที่แน่นอน เปิดโอกาสให้ความคิดของคณงานได้รับการแสดงออกอย่างกว้างขวาง มิให้กรรมการบริหารมีอำนาจเด็ดขาดจนเกินไป และจะต้องไม่หลวมตัวเป็นเครื่องมือทางการเมืองของผู้เผด็จในลัทธิการเมืองลัทธิหนึ่งลัทธิใด การที่ผู้นำกรรมกรบางคนใช้มาตรการรุนแรงในการเรียกร้องแก้ไขสภาพการจ้าง ทั้งๆที่มาตรการตามกฎหมาย เพื่อการเรียกร้องที่สมเหตุสมผล ยิ่งพอทำให้เห็น แสดงชัดว่า ผู้นำบางคนต้องการเกินเพื่อก้าวไปสู่การเป็นผู้นำระดับชาติโดยทางลัด *ไม่คำนึงถึงผลเสียต่อขบวนการของกรรมกรในระยะยาว...*” (หน้า ๑๓๒)

เท่าที่ผู้วิจารณ์เคยเห็นในช่วงระยะเวลาหลังเดือนตุลาคม ๒๕๑๖ กรรมกรและผู้นำก็พยายามเจรจาด้วยสันติวิธีเกือบทุกครั้ง (อาจจะยกเว้นบางครั้งที่จริงเป็นการสไตรก์ของกรรมกรต่างจังหวัดที่ยังไม่เข้าใจ ก.ม. แรงงาน และขั้นตอนของการต่อสู้ตามกฎหมาย) จนกระทั่งเขาเห็นว่าไม่มีทางจะตกลงกันได้กับนายทุน หรือนายทุนไม่ยอมเจรจาด้วยอีกแล้ว การ

สไลด์ที่ผู้เขียนคิดว่าเป็นมาตรการที่รุนแรงจึงเกิดขึ้น และในระหว่างผู้นำกรรมกรนั้น ก็มีอยู่เพียงไม่กี่คนที่ มีบทบาทและความสามารถพิเศษในการควบคุม คนได้ หรือพูดอีกแง่หนึ่งก็คือ มีผู้นำเพียงไม่กี่คนที่ กรรมกรส่วนใหญ่มีความศรัทธาในความจริงใจ และ เชื่อมั่นในชัยชนะ ถ้าหากให้บุคคลเหล่านั้นเป็นผู้นำ ในการสไลด์ เราจึงเห็นหน้าพวกเขาซ้ำ ๆ ซาก ๆ และการสไลด์ทุกครั้ง ก็ทำให้เกิดผู้นำกรรมกรขึ้นมา อีกหลายคน ในระยะแรก ๆ ของการสร้างผู้นำ เรา อาจจะเห็นหน้าผู้นำซ้ำ ๆ ซาก ๆ กัน แต่ในระยะยาว หน้าของเราก็ค่อย ๆ หายไป และหน้าใหม่ ๆ จะขึ้นมาสู่แทนที่คนเก่าๆ ออกเท็ค เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจะกล่าวว่าการทำการสไลด์ของผู้นำกรรมกรเหล่านั้น ต้องการ ทำไปเพื่ออยากเด่นอยากดัง โดยมีคำนึงถึงผลประโยชน์ ที่จะเกิดขึ้นกับขบวนการกรรมกรในระยะยาวได้ไหม ถ้าเราจะมานั่งตั้งข้อสงสัยว่า ผู้นำกรรมกร หรือผู้นำ ขบวนการ หรือผู้นำนักศึกษา หรือผู้นำนักเรียน หรือผู้นำอะไรก็ได้ ที่ได้ต่อสู้อย่างออกหน้าออกตา เพื่อชาติ เพื่อประชาชน และเพื่อความยุติธรรมใน แผ่นดิน เป็นผู้ที่ทำไปเพื่ออยากเด่นอยากดังแล้ว ผู้ วิจารณ์ก็เห็นว่าไม่ควรจะกระทำอย่างยิ่ง เพราะถ้า กล่าวหาเช่นนั้นแล้วจะทำให้คนที่มีฝีมือและมีความ กล้าหาญเหล่านี้ ต้องลังเลและหมกมุ่นใจ อันจะก่อให้เกิดผลเสียต่อขบวนการสร้างผู้นำใหม่ และเป็นผล เสียต่อขบวนการต่อสู้ในระยะยาวในที่สุด

ผู้เขียนกล่าวในอีกตอนหนึ่งว่า “ผู้นำกรรมกร หลายคนที่เริ่มเอื้อมมือหาความมั่นคงกันที่วังของผู้นำ ขบวนการ ที่พยายามสร้างความกังวลให้กับตนเอง เพราะ รู้สึกว่า สังคมไทย สื่อมวลชนไทย อีกตัวบุคคลมากกว่าหลักการ เลยส่งผลให้ผู้นำเหล่านั้นหลงระเหิรไปใน ทางที่ผิด เวลาเท่านั้นที่จะเป็นเครื่องพิสูจน์ว่า ผู้นำ กรรมกรคนใดเสียผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อมวล กรรมกรอย่างแท้จริง” (หน้า ๑๓๒) ถ้าพูดทั้งหมด นั้นน่าสนใจเพราะที่เกือบทุกตอน ประการแรก อาจ

จะเป็นเพราะผู้เขียนใกล้ชิดกับผู้นำกรรมกรหลายคน จึง ทราบว่าผู้นำกรรมกรหลายคนนั้นเริ่มเอื้อมมือหาที่ ผู้นำกรรมกรบางคน เพราะเห็นว่าผู้นำกรรมกรบางคน นั้นกระทำไปเพราะอยากดังเท่านั้น เป็นที่น่าเสียดาย ที่ผู้เขียนไม่พยายามไปใกล้ชิดกับผู้นำกรรมกรบางคนบ้าง ซึ่งทำให้ไม่สามารถจะทราบความคิดความรู้สึกของ กรรมกรบางคนเหล่านั้นได้ ถ้าผู้วิจารณ์เป็นผู้นำกรรม กรบางคนเหล่านั้น ซึ่งได้ต่อสู้เพื่อกรรมกรอย่างโชก โชนในทุกครั้งที่มีความอยุติธรรมเกิดขึ้น แต่กลับถูก เพื่อนผู้นำกรรมกรหลายคนไปนิทาหลังว่าอยากดัง เช่นนี้ ผู้วิจารณ์จะต้องมีความรู้สึกเสียใจ และพาลคิด ไปว่า ผู้นำกรรมกรหลายคนเหล่านั้น นอกจากคิดแต่ จะเอาใจของแก๊งแล้ว ยังส่อให้เห็นความเป็นผู้นำที่ ขี้ขลาดคาวาห มือยังไม่พายแล้วเอาเท้าราน้ำ ซ้ำ บางครั้งยังทำตัวเป็นนักฉวยโอกาสสุบมือเบีบ เนื่อง จากไม่กล้าเปิดฉากการ ต่อสู้ร่วมกับคนอื่น ๆ ในระยะ เริ่มแรก แต่จะกระโจนเข้ามาต่อสู้เมื่อเห็นว่าชัยชนะ อยู่เพียงแค่มือเอื้อมแล้วเท่านั้น

อย่างไรก็ดี การจะมาถึงบ๊อมประนั้นกัน และกันว่า คนนั้นอยากดัง คนนี้ขี้ขลาดคาวาหนั้น มิใช่หนทางแห่งการแก้ปัญหา ยิ่งจะทำให้ขบวนการ ต่อสู้ทั้งหมดต้องอ่อนแอลงไปเท่านั้น ทางออกที่ คิดที่สุดก็คือ ควรจะแนะนำให้ผู้นำทั้งหลายจงปรองดอง เข้าหากัน ให้พยายามขจัดอคติการถือเอาถือเอาออก ให้สิ้น อย่าพยายามหลงตัวเองกัน โดยพยายามไถ่ ครอบด้วยความเป็นจริงและยอมรับความจริงกันเสีย บ้าง เราอาจจะต้องยอมรับว่า คนอื่นเขาเก่งกว่าเรา ในบางเรื่อง และเราก็อาจจะเก่งกว่าเขาในบางเรื่อง แต่ก็แบ่งงานกันทำภายในขบวนการต่อสู้ให้ถูกต้อง เหมาะสมและรัดกุม ใครมีความสามารถควบคุมมหา ชนได้และเป็นที่เคารพนับถือของกรรมกรโดยทั่วไป จริงๆกันจะช่วยกันส่งเสริมให้เรามีกำลังวังชามากขึ้น จะทำให้การสร้างผู้นำใหม่มีมากขึ้นและรวดเร็วขึ้น การพยายามที่จะดึงกันให้คนเก่าๆยังคงรักษาสถาน

ภาพความเป็นผู้นำอยู่เหมือนเดิม นั้น มีผลดีต่อขบวนการต่อสู้ ทั้งในทางลึกและทางกว้างในระยะยาวแต่อย่างใด ส่วนคนอื่นที่มีความสามารถในทางอื่น ก็ช่วยกันศึกษาหาข้อมูลและช่วยกันเป็นกองทัพล้าง คอยสนับสนุนให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียว ผู้ที่มีความสามารถเป็นผู้นำของฝูงบินในการต่อสู้ ก็ไม่ควรจะบินเดี่ยวจนเกินไป ก่อนจะทำอะไรลงไป ก็น่าจะปรึกษารือกับผู้นำคนอื่น ๆ บ้าง เพื่อทุกฝ่ายจะได้รู้ทิศทางของการต่อสู้ และจะได้เตรียมตัวเตรียมใจเข้าร่วมการต่อสู้เมื่อถึงเวลาจำเป็น (คำว่าทิศทางของการต่อสู้ นั้น การให้การศึกษาคือเรื่องจำเป็นที่สุด)

ส่วนการจะมากล่าวว่า สื่อมวลชนไทยนั้นอีกตัวบุคคลมากกว่าหลักการ ตามองในแง่หนังสือพิมพ์แล้วอาจจะถูกต้องสำหรับหนังสือพิมพ์บางฉบับ แต่การจะพิจารณาคุณภาพของหนังสือพิมพ์นั้น เราจะต้องแยกพิจารณาเป็น ๒ ตอน คือ ตอนเสนอข่าวกับตอนวิจารณ์ข่าว หนังสือพิมพ์ทุกฉบับต้องทำหน้าที่ทั้ง ๒ ประการนี้ทั้งสิ้น การวิจารณ์ข่าวของหนังสือพิมพ์ชั้นดีซึ่งมีอยู่ไม่กี่ฉบับในประเทศไทยนั้นก็จะวิจารณ์ในแง่ของหลักการทั้งสิ้น ไม่มีใครที่จะมานั่งวิจารณ์ประวัติและนิสัยส่วนตัวของบุคคลที่อยู่ในข่าว ส่วนการลงข่าวหน้าแรกนั้น เป็นการเสนอปรากฏการณ์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่สายตาประชาชน ผู้ใดเป็นผู้นำของการต่อสู้แต่ละครั้งก็ย่อมจะมีข่าวและมีภาพลงหน้าแรกบ่อย ๆ เป็นธรรมดา การเอาชื่อบุคคลที่ดีแก่จะหนึ่งนั้น หากแม่คนอื่นมาลงเป็นข่าวหน้าแรกนั้นเป็นสิ่งที่ไม่วิสัยของหนังสือพิมพ์ที่ดี ๆ ไปควรจะทำ และในประเด็นสุดท้ายที่ว่า เวลาเท่านั้นที่จะเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าผู้นำกรรมกรคนใดเสียผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อมวลกรรมกรอย่างแท้จริงนั้น ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียนทุกประการ ระยะทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน แต่ผลงานของการต่อสู้และความเข้มแข็งใจเกิดในอกก็ เป็นเครื่องพิสูจน์ปัจจุบัน

และผลงานในปัจจุบัน ก็ชี้แนวทางให้เราเห็นว่าเขาน่าจะเป็นเช่นไรในอนาคต การจะรู้จักคนให้ได้ดีจึงต้องดูทั้งอดีต ปัจจุบัน และต้องรอก่อนอนาคตด้วย เป็นของแน่นอนที่สุด

เท่าที่วิจารณ์หนังสือเล่มนี้มาทั้งหมดคนนี้ ผู้วิจารณ์มุ่งโต้แย้งในรายละเอียดปลีกย่อยเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้พยายามโต้แย้งในเรื่องของหลักการ ทั้งนี้เพราะหลักการของหนังสือ แทบจะไม่มีอะไรนอกจากความต้องการให้การกรรมกรอยู่กันอย่างสงบเรียบร้อย ใช้วิธีการครองแบบกลางเข้าหานายทุน มากกว่าการเจรจกันอย่างมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษยชาติที่เท่าเทียมกัน ส่วนในรายละเอียดนั้น บางทีก็มีความสำคัญพอๆ กับหลักการ โดยเฉพาะในส่วนที่ผู้วิจารณ์เห็นว่าจะเป็นผลเสียแก่ขบวนการต่อสู้ของกรรมกรทั้งหมด

ว่ากันตามความจริงแล้ว ผู้วิจารณ์เองเป็นเพื่อนสนิทของผู้เขียน และอาจจะทราบดีกว่า ผู้เขียนเป็นคนเช่นไร ผู้วิจารณ์กล้าจะรับประกันได้ว่า ผู้เขียนเป็นคนที่ดีหวังดีต่อขบวนการต่อสู้ของกรรมกรไทยมากที่สุดคนหนึ่ง มีจุดยืนร่วมอยู่ข้างประชาชนที่ฮากไร้เสมอ ซึ่งจุดยืนนั้นย่อมจะต้องเกิดขึ้นจากการมีมนุษยธรรมประจำใจเป็นสำคัญ เพียงแต่มนุษยธรรมของผู้เขียนค่อนข้างจะเป็นมนุษยธรรมแบบระบบเสรีนิยม หากมนุษยธรรมในระบบสังคมนิยมแต่อย่างใดไม่ มนุษยธรรมในระบบเสรีนิยมก็คือ การยอมรับการมีความแตกต่างระหว่างชนชั้น แต่มีความเมตตาปรานีเห็นอกเห็นใจผู้ที่อยู่ในชนชั้นต่ำเสมอ และต้องการจะช่วยให้ชนชั้นต่ำมีกินมีใช้มากขึ้นกว่าเดิม ในขณะที่ต้องการให้เขายังดำรงสถานภาพของความเป็นชนชั้นต่ำของเขาต่อไป ความแตกต่างของมนุษยธรรมในจิตใจมนุษย์จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้จุดยืนของมนุษย์มันคงและถาวรไม่เท่าเทียมกัน อย่างไรก็ดีในหมู่อาจารย์มหาวิทยาลัยด้วยกันนั้น การจะเสาะแสวงหาอาจารย์ที่มีมนุษยธรรมแม้จะเป็นมนุษยธรรม

ทางขวาสุด ก็เป็นเรื่องที่แม้ว่าไม่ถึงกับอึดอัดก็เสียที่
เกี่ยว แต่การจะค้นหาอาจารย์ที่มีมนุษยธรรมแบบ
ซ้ายสุดนั้น มันเป็นเรื่องที่ยากเย็นเหลือใจทุกทีค้นหา
ชีวิตายบนถนนราคาเงินไม่มีผิด บุคคลโลกก็ตามที่มี
มนุษยธรรมอยู่บ้างนั้น นักปฏิบัติทั้งหลาย (ไม่เกี่ยว
กับผู้วิจารณ์) ถือว่าทำงานร่วมกันได้ เพราะไม่ใช่
ศัตรูในการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นมิตรของขบวนการได้

อย่างไรก็ดี หนังสือเรื่อง “กรรมกรในระบบ
นายทุน” ของ สุกชัย มนต์ไพบุลย์ เล่มนี้ จัดได้ว่า
เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเป็นประโยชน์อย่างยิ่งโดย
เฉพาะในเรื่องของการวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ของ
วิวัฒนาการของแรงงานทั้งของโลกและของไทย แม้
จะมีความบกพร่องในส่วนที่บางประการที่ผู้วิจารณ์ไม่เห็น
ด้วยก็ตาม

ไตรรงค์ สุวรรณคีรี
คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

วารสารธรรมศาสตร์

ฉบับหน้า

อ่าน

การวัดระดับความยากจนในประเทศไทย จินตนา เชิญศิริ และเมธี ครองแก้ว
การกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำทั่วประเทศและผลทางเศรษฐกิจ ไตรรงค์ สุวรรณคีรี
เงินกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สว่างค์ เสวตวัฒนา
